

Maiju Lehto

RAJANKUVAUSPÖYTÄKIRJA VALTIOSOPIMUSTEKSTIN ALALAJINA

Tarkastelussa Suomen ja Venäjän/NL:n väliset sopimukset

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2020

TIIVISTELMÄ

Maiju Lehto

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma, venäjän kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Toukokuu 2020

Tutkielma käsittelee Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton välisiä rajankuvauspöytäkirjoja (1938–2017) tekstilajianalyysin lähtökohdista. Aiheen valinta perustuu valtiosopimusaineiston tarkastelun pohjalta tehtyyn havaintoon tekstien poikkeavasta luonteesta, ja sitä on motivoinut valtioiden rajojen kansainvälisoikeudellisen määrittelyn problematiikan ajankohtaisuus. Tutkielman hypoteesin mukaan rajankuvauspöytäkirjat poikkeavat muusta valtiosopimusaineistosta konkreettisen aihealueensa perusteella, ja tämän poikkeavuuden arvioitiin heijastuvan tekstin eri tasoilla. Sen sijaan viimeisimmän, vuonna 2017 allekirjoitetun pöytäkirjan oletettiin heijastavan siirtymää kohti valtiosopimusteksteille tyypillisempää muotoa. Tutkielmassa sovelletaan tekstilajiteorian piirissä kehitettyä ajatusta tekstin kokonaisrakenteesta ja eritellään vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoissa esiintyviä tekstijaksoja. Tekstin funktiota lähestytään pragmaattisen kielitieteen piirissä kehitetyn puheaktiteorian näkökulmasta, minkä lisäksi tekstin mikrotasolla tarkastellaan rajankuvauspöytäkirjojen kielipillisiä piirteitä tekstityypologian näkökulmasta. Erityiseen tarkasteluun on valittu tekstien temporaalinen rakenne, jota analysoidaan korpuksen avulla. Analyysiosio päättyy vuoden 2017 pöytäkirjan tarkasteluun näiden edellä saatujen tulosten valossa. Tutkielmassa vertaillaan eri kieliversioita ja analyysissä yhdistetään määrällisen ja laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Ensisijaisena aineistona on rajankuvauspöytäkirjojen ohella käytetty Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton välisten valtiosopimusten tekstikorpusta (PEST).

Vuosien 1938–1967 pöytäkirjoja luonnehtii suhteellinen yhdenmukaisuus tekstien mikro- ja makrotasoilla. Erityisesti vuosien 1940–1947 pöytäkirjat ovat hyvin samankaltaisia, eikä kuvatus rajan kansainvälisoikeudellinen asema valtion/vuokra-alueen rajana vaikuta tähän muotoon. Yhteistä kaikille Neuvostoliiton aikana laadituille rajankuvauspöytäkirjoille on niiden kuvaavalle tekstityypille ominainen tekninen luonne sekä johdanto-osan todistuslauseke, jonka edustama illokuutiotyyppe erottaa rajankuvauspöytäkirjat tyypillisistä valtiosopimuksista. Syntaktisella tasolla asiakirjojen poikkeavuus ilmenee siinä, että niistä puuttuu sopimusteksteille ominainen konditionaalimuoto. Rajankuvauspöytäkirjat eivät juurikaan sisällä ohjaavaan tekstityyppeihin kuuluville valtiosopimusteksteille tyypillistä futuurista aikamuotoa ja sen sijaan niissä esiintyy kertovalle tekstityypille ominainen mennyt aikamuoto. Kieliversiot eivät poikke toisistaan suuresti temporaalisuudeltaan, vaikkakin suomenkielinen teksti on vahvemmin sidottu aikaan ja enemmän presensissä kuin venäjänkielinen. Vuoden 2017 pöytäkirja puolestaan edustaa tyypillisempää valtiosopimusta, sillä varsinainen rajankuvaus ja siihen liittyvä erikoissanasto sijaitsevat pöytäkirjan liitteessä. Asiakirjan kontekstiin liittyen siinä on valtiosopimuksille tyypillinen sopimuslauseke poikkeuksena edellisiin pöytäkirjoihin. Vuoden 2017 asiakirjassa on myös eksplisiittinen viittaus tulevaan aikaan sekä kaksi kertaa tekstissä toistuva negaatio liittyen rajojen muuttumattomuuteen.

Avainsanat: [rajankuvauspöytäkirja, valtiosopimus, hybriditeksti, tekstilaji, tekstityyppi, kokonaisrakenne, puheakti, temporaalisuus]

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuskysymykset	2
1.2 Rajankuvauspöytäkirjan taustaa ja tarkastelun lähtökohtia.....	2
1.3 Tutkimusaineisto, käytetyt metodit ja tutkimuksen kulku.....	6
2 TEKSTILAJIN TARKASTELUN LÄHTÖKOHTIA.....	7
2.1. Genre-/tekstilajitutkimus.....	7
2.2 Valtiosopimusten tarkastelu tekstilajiteorian näkökulmasta.....	14
2.3 Temporaalisuus tekstilajin tarkasteltavana piirteenä	19
3 TUTKIMUSMETODIT JA KÄYTETTY AINEISTO	25
3.1 Tekstuaalisten piirteiden analyysi.....	25
3.2 Rajankuvauspöytäkirjojen temporaalisen rakenteen tarkastelu....	29
3.3 Tutkimusaineisto	33
4 RAJANKUVAUS SUOMEN JA VENÄJÄN/NEUVOSTOLIITON VÄLISISSÄ VALTIOSOPIMUSTEKSTEISSÄ 1938-2017.....	35
4.1 Vuosien 1938-1967 rajankuvauspöytäkirjojen kokonaisrakenne.	35
4.2 Vuosien 1938-1967 rajankuvauspöytäkirjojen leksikaaliset ja syntaktiset piirteet	44
4.3 Tekstin temporaalisuus tarkasteltavana tekstilajipiirteenä	50
4.4 Vuoden 2017 pöytäkirja rajankuvauspöytäkirjojen jatkumossa...	64
5. YHTEENVETO.....	72
5.1 Keskeiset tulokset.....	73

5.2 Tutkielman rajoitukset	75
5.3 Mahdollisen jatkotutkimuksen aiheita	76
LÄHTEET	78
LIITTEET	86
РЕЗЮМЕ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ.....	I

1 JOHDANTO

19.7.2018 Suomessa astui voimaan uusi Suomen ja Venäjän välinen rajankäynti, joka perustuu maiden 19.6.2017 allekirjoittamaan rajankuvauspöytäkirjaan. Pöytäkirja vahvistaa Suomen ja Venäjän useissa eri valtiosopimuksissa määrätyn valtakunnanrajan ja korvaa viisi aikaisempaa, vuosina 1938, 1940, 1945, 1947 ja 1967 allekirjoitettua erillistä rajankäyntiasiakirjaa.

Tutkielmani päämäärä on asettaa tämä pöytäkirja Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton rajankäyntiä koskevien valtiosopimusten jatkumoon. Minua kiinnostaa toisaalta, miten tapa kuvata valtioiden välinen raja valtiosopimustekstissä on muuttunut, ja toisaalta, kuinka tämä asiakirjatyyppejä erottuu muista Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton välisistä valtiosopimuksista. Pyrinkin tässä tutkielmassa luomaan yleisen kuvauksen tästä kansainvälisoikeudellisesti keskeisestä ja ajankohtaisesta sekä semioottisesti kiehtovasta tekstilajista. Aihe on relevantti käännöstieteen näkökulmasta, sillä valtiosopimusten voi ajatella edustavan hybridiä tekstityyppejä, joka on saanut vaikutteita molemmista kielistä ja kulttuureista, ja niiden tekstuaalisia piirteitä tarkastelemalla on mahdollista valottaa kysymystä myös sopimusosapuolten välisistä valtasuhteista.

Käännöstieteen lähtökohdista Suomen ja Venäjän välisiä valtiosopimuksia ovat tutkineet diskurssianalyysin näkökulmasta Svetlana Probirskaja väitöskirjassaan *Rajankäyntiä* (2009) ja Mikhailov ja Santalahti artikkeleissaan (2017; 2019). Valtiosopimusten aikamuotoja on tarkastellut lähemmin Mikhail Mikhailov (2019). Probirskajan tutkimuksessa valtiosopimuksia on tarkasteltu aihealueittain ja Mikhailovin ja Santalahden tutkimuksissa aikajaksojen perusteella. Lisäksi Suomen ja Venäjän välisiä valtiosopimuksia ovat pyrkineet luokittelemaan niiden sisältämien tekstiklusterien perusteella Mikhailov ja Souma (2018), mutta en löytänyt ainoastaan tutkimusta, jossa valtiosopimuksia, saati rajankuvauspöytäkirjoja olisi käsitelty nimenomaan tekstilajin näkökulmasta, joten päätin kokeilla, miten tämä teoreettinen viitekehys sopisi kuvaamaan tätä selvästi omaksi tekstilajikseen erottuvaa tekstityyppiä.

Seuraavaksi esittelen tarkemmin tutkimuskysymyksiäni (1.1), jonka jälkeen kerron lyhyesti rajankuvauspöytäkirjasta ja sen merkityksestä tutkimuskohteena (1.2). Tämän jälkeen esittelen tutkimusmenetelmäni sekä käyttämäni aineiston (1.3). Luvun lopussa esittelen, miten tutkimus etenee (1.4).

1.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman päämäärä on tuottaa tietoa siitä, miten Suomen ja Venäjän valtioiden välisen rajankäynnin vahvistava valtiosopimustyyppi on kehittynyt Suomen itsenäisyyden aikana ja tarkastella tämän tekstityypin erityispiirteitä. Lähestyn kysymystä rajankuvauspöytäkirjojen piirteistä niiden funktion, rakenteen, leksikaalisten ja syntaktisten piirteiden sekä kontekstin näkökulmista. Tutkimushypoteesini mukaan vuosina 1938–1967 laaditut rajankuvauspöytäkirjat eroavat muusta valtiosopimusaineistosta viittaamalla fyysisen maailman konkreettiseen oloon, rajaan, ja että tämä poikkeava funktio heijastuu rajankuvauspöytäkirjojen tekstipiirteissä ja tekstin mikrotasolla sen ajallisessa rakenteessa. Vuoden 2017 pöytäkirja osoittaa hypoteesini mukaan puolestaan siirtymän kohti prototyyppisempää valtiosopimustekstiä. Tarkoitukseni on vastata seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitkä ovat Suomen ja Venäjän rajan kulun määrittävien, vuosina 1938–1967 laadittujen rajankuvauspöytäkirjojen tekstuaaliset erikoispiirteet, millaisia funktionaalisia osia rajankuvauspöytäkirjoihin kuuluu ja miten tekstilajin käsite auttaa rajankuvauspöytäkirjan tulkinnassa?
2. Mitä rajankuvauspöytäkirjoissa käytetyt aikamuodot kertovat asiakirjoista: eroavatko rajankuvauspöytäkirjat aikamuodoiltaan muista valtiosopimuksista, miten suomen ja venäjän erilaiset aikamuodot toteutuvat teksteissä ja heijastuvatko kielten erilaiset tempusjärjestelmät tekstissä merkityseroina?
3. Miten vuoden 2017 pöytäkirja eroaa vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoista?

1.2 Rajankuvauspöytäkirjan taustaa ja tarkastelun lähtökohtia

Rajasopimukset ovat varhainen valtiosopimuksen tyyppi, jonka ensimmäiset esimerkit löytyvät kaukaa ajalta ennen kansallisvaltion syntyä, sillä rajankäyntiä on tehty jo varhaisten yhteisöjen välillä. Rajan teorian mukaan raja ei ainoastaan erota yhteisöjä toisistaan, vaan on itse asiassa niiden olemassaolon edellytys:

A border seems to be something created not only by the societies that divide them within and from one another, but also something that is required for the very existence of society itself as ‘a delimited social field’ in the first place. In this sense, the border is both constitutive of and constituted by society. (Nail 2016, 4.)

Valtioiden rajojen systemaattinen määrittely sai alkunsa Westfalenin rauhansopimuksesta (1648), jonka seurauksena Eurooppa jaettiin kansallisvaltioiden kesken. Rajat ovatkin keskeinen käsite kansallisvaltion määritelmälle, sillä Montevideon sopimuksen (1933) mukaisesti rajattu alue on yksi neljästä valtion määräävästä piirteestä. Tähän yleiseen valtion määritelmään kuuluvat kansa, maa-alue, hallitusvalta ja kyky täyttää kansainväliset sitoumukset, mutta käytännössä nämä kriteerit ovat hyvin tulkinnanvaraisia. Edes vakiintuneilla valtion rajoilla ei ole yksiselitteistä merkitystä valtion olemassaolon kannalta, vaikkakin niillä on suuri merkitys valtion turvallisuuden kannalta¹. YK:n alaisen FIG-komission linjauksen mukaan kansainvälisesti tunnustetut ja ylläpidetyt rajat ovatkin yleinen edellytys valtion talouden, kaupan ja kansainvälisen yhteistyön menestyksekkäälle ylläpitämiselle, ja rajojen vakiintuneisuutta voidaan pitää valtion vakauden ja voimavarojen ulkoisena heijastumana (Srebro 2013, 11). Rajojen kansainvälisoikeudellinen määrittely on kuitenkin monissa paikoin maailmaa ongelmallinen. Neuvostoliiton hajottua sen tilalle syntyneet uudet valtiot ovat joutuneet määrittelemään rajansa, eikä tätä prosessia ole saatettu kaikkien valtioiden osalta loppuun, mikä osaltaan heikentää näiden alueiden turvallisuutta. Kansainväliset organisaatiot, kuten ETYJ ja YK:n alainen International federation of surveyors (FIG) ovat julkaisseet ohjesääntöjä rajojen tekniseen ja kansainvälisoikeudelliseen määrittämiseen.

Jotta valtion rajat voidaan todentaa kansainvälisen oikeuden näkökulmasta, on valtiolla oltava rajasopimus sen naapurivaltioiden kanssa. Useat rajasopimukset ovat syntyneet osana rauhansopimusta, jonka seurauksena valtion rajat ovat muuttuneet ja rajojen määrittelystä on tullut tarpeellista uusien valtasuhteiden vakiinnuttamiseksi. Keskiajalla rajat määriteltiin sopimuksella, jonka nimi oli ”sopimus ikuisesta rauhasta”. Rajasopimuksen käsite vakiintui käyttöön vasta 1900-luvulla (OBCE 2016, 45). Myös itsenäisen Suomen raja Venäjän kanssa on muodostunut rauhansopimusten kautta lukuun ottamatta Jäniskosken vesivoimalaitoksen ja Niskakosken säännöstelypadon alueen siirtymistä Venäjälle 1947 sekä 1965 solmittua merirajasopimusta, joka puolestaan syntyi Geneven aluemerä ja lisävyöhykkeitä sekä mannermaajalustoja koskevien yleissopimusten (1958) kontekstissa.

Rajasopimuksen synnyttyä sen tehneet valtiot perinteisesti nimittävät sekakomission, joka käy rajan maastossa. Tämän rajankäynnin seurauksena laaditaan rajankuvauspöytäkirja, jossa

¹ Esimerkkinä Israelin valtio, jonka rajoja useat muut valtiot eivät ole hyväksyneet, mutta jonka valtiostatusta ne eivät samalla ole kieltäneet.

rajankulku on merkitty asiakirjaan, jonka valtiot vielä erikseen ratifioivat. Tätä prosessia puolestaan kutsutaan rajan määrittämiseksi ja juuri tästä prosessista syntynyt asiakirja on tutkimukseni kohteena.

Rajankuvaus on yksi arkaaisimmista tunnetuista asiakirjatyypeistä, joka tunnetaan valtioiden välisen rajanvedon historiassa (ОБСЕ 2016, 43). Sen merkitys on kuitenkin muuttunut historian saatossa, sillä kun vielä keskiajalla rajankuvaus oli keskeinen asiakirja, joka laadittiin paikan päällä ja johon piirrettiin myös rajatun alueen kartat, niin tänä päivänä rajankuvaus tehdään kartan perusteella ja se on menettänyt alkuperäisen merkityksensä (ОБСЕ 2016, 43). Rajankäyntiä ei tehdä ainoastaan kansainvälisen oikeuden, vaan myös kansallisen hallinnon puitteissa. Suomessa rajankäynnillä tarkoitetaan kiinteistömääritystoimitusta, jossa selvitetään maastossa olevien kiinteistöjen rajojen sijainti sekä merkitään rajalinja asettamalla rajamerkit maastoon (Maanmittauslaitos 2013). Suomessa rajankäynnistä vastaa Maanmittauslaitos, kun taas Venäjällä vastaava elin on kansallinen Rosreestr.

Rajankuvauspöytäkirja koostuu perinteisesti niin kartasta kuin sanallisesta kuvauksesta ja asiakirja on semioottisesti kiehtova monellakin tasolla. Ensinnäkin rajan käsite on itsessään keskeinen semioottisesta näkökulmasta, sillä semioottisen teorian mukaan merkitys muodostuu rajalla. Eräs tämän tutkielman taustalla olevista kysymyksistä liittyikin pohdintaan, voidaanko rajankuvauspöytäkirjoissa havaita muutos siinä, miten rajan merkitys on muuttunut Suomen itsenäisyyden aikana.

Lisäksi rajankuvauspöytäkirjan teksti paikantaa fyysisen tilan asiakirjan muodossa. Tämä asiakirja vahvistaa sen rajaamiin alueisiin kohdistuvat oikeudelliset suhteet ja tekee valtioiden välisen rajan – ja samalla niiden eksistenssin – olevaksi. Pragmaattisen kielitieteen teorian termin rajankuvauspöytäkirja toimii täten deklaraatiivisena tekstinä, toisin sanoen se tekee sanoilla.

Kiinnostava on myös rajankuvauspöytäkirjan multimodaalinen muoto, eli se ilmaisee saman sisällön eri semioottisten merkkijärjestelmien avulla. Wienin valtiosopimuksia koskevan yleissopimuksen tulkintasääntöjen mukaan valtiosopimuksia tulkittaessa yleinen tulkintasääntö käsittää tekstin lisäksi valtiosopimuksen johdannon ja liitteet (Valtiosopimus-oikeutta koskeva Wienin yleissopimus 31:2). Kartat mainitaan poikkeuksetta rajankuvauspöytäkirjojen erottamattomana osana ja karttojen merkitys osana asiakirjaa on

korostunut historiassa, sillä pöytäkirjojen tulkinnasta syntyneet kiistat ovat liittyneet usein juuri karttoihin². Rajankuvauspöytäkirja voidaankin täten käsittää multimodaalisena tekstilajina, jossa sopimusteksti on laadittu yhdellä tai useammalla luonnollisella kielellä sekä visuaalisessa moodissa kartan muodossa. Tämän lisäksi esimerkiksi Suomen ja Venäjän vuonna 2017 allekirjoittaman pöytäkirjan liitteenä on rajamerkkipöytäkirjat, jotka koostuvat jokaisen rajamerkin koordinaateista sekä rajamerkkien valokuvista. Niinpä kokonaisvaltaisessa tekstilajinkuvauksessa olisi otettava huomioon myös asiakirjan multisemioottinen ulottuvuus. Tämän tutkielman suppeuden vuoksi joudun kuitenkin rajaamaan asiakirjan multimodaalisen ulottuvuuden tarkastelun ulkopuolelle.

Keskeinen kysymys käännöstieteen näkökulmasta liittyy siihen, että rajankuvauskuvauspöytäkirjat ovat muiden valtiosopimusten tapaan usein tuotettu useammalla kuin yhdellä luonnollisella kielellä³. Valtiosopimusoikeuden näkökulmasta valtiosopimusten kieliversioita ei tyypillisesti pidetä lähde- tai kohdeteksteinä, vaan valtiosopimukset ovat yhtä todistusvoimaisia kaikkien osapuolten kielillä, mikäli sopimustekstissä ei ole erikseen mainittu, että sopimuksen tulkinnassa noudatetaan tiettyä tekstiä (Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin Yleissopimus 1969, 33:1). Käännöstieteessä valtiosopimusten kohdalla puhutaan usein hybridikielestä, sillä sopimukset saavat usein muotonsa monivaiheisessa laatimisprosessissa, jonka aikana tekstiä käännetään useita kertoja molempiin suuntiin (Probirskaja 2009, 47). Kielten välisten rakenteellisten ja tyylillisten erojen vuoksi täydellinen vastaavuus on mahdotonta, ja valtiosopimusten identtisyysvaatimuksen näkökulmasta kieliversioiden ongelmallisten osa-alueiden tarkasteleminen on tärkeää. Suomen ja venäjän kielikontekstissa eräs tällainen ongelma-alue liittyy kielten erilaisiin tempusjärjestelmiin, joita tämä tutkielma osittain valottaa.

Ajatusta hybridikielestä voi myös laajentaa koskemaan tekstiä ja näin ollen voidaan puhua hybriditekstilajeista, sillä niissä käytetyn kielen tavoin tekstin kokonaisuus rakentuu neuvottelujen tuloksena. Tästä näkökulmasta kattava kuvaus rajankuvauspöytäkirjojen tekstuaalisista piirteistä ja siihen liittyvän käännöstoiminnan vaikutuksista saataisiin

² Myös Suomen ja Neuvostoliiton rajojen määrittelyn historiassa juuri karttojen ja kartoissa merkityn rajan kulun ristiriita on aiheuttanut ongelmia, kuten Petsamon rajaosuuden kohdalla vuoden 1921 rajankäynnin yhteydessä (Lähde: Ulkoasianministeriön arkisto).

³ Poikkeuksena rajasopimukset, joissa sopimuksen osapuolilla on sama valtion kieli, esimerkiksi Saksa ja Itävalta, Yhdysvallat ja Kanada, Kolumbia ja Venezuela.

tarkastelemalla tekstien suhdetta kansallisissa konteksteissa tehtävään rajankuvaukseen, mutta myös tämä ulottuvuus rajautuu tämän tutkielman ulkopuolelle.

1.3 Tutkimusaineisto, käytetyt metodit ja tutkimuksen kulku

Tutkimusaineistonani ovat Suomen ja Venäjän väliset vuosina 1938–2017 laaditut rajankuvauspöytäkirjat. Olen ottanut mukaan tarkasteluun myös vuokra-alueiden rajankuvaukset tarkastellakseni vaikuttaako asiakirjan kansainvälisoikeudellinen funktio pöytäkirjan saamaan muotoon. Tarkastelen aineistoani tekstilajintutkimuksen piirissä kehitetyn rakenneanalyysin metodein vertailemalla pöytäkirjojen funktionaalisia segmenttejä ja niiden sijoittumista teksteihin. Rajankuvauspöytäkirjojen aikamuotojen käytön vertailussa käytän apunani Tampereen yliopiston tutkijoiden luomaa kahdenvälisen valtiosopimusten rinnakkaisokopusta PEST:iä (PEST = Parallel Electronic corpus of State Treaties; Mikhailov, Santalahti, Souma) ja Mikhail Mikhailovin luomaa komentoketjua, jonka avulla eri verbimuodot voidaan erotella aineistosta. Tutkielmani etenee seuraavalla tavalla:

Luvussa 2 esittelen tutkimuksessa soveltamani tekstilajin tutkimukseen liittyvät teoreettiset lähtökohdat ja käsittelen niiden yhteyttä tutkielmani kannalta relevanttiin käännöstieteelliseen ja oikeuslingvistiseen tutkimukseen.

Luvussa 3 esittelen analyysissäni käyttämäni tutkimusmenetelmät ja tarkastelemani aineiston.

Luvussa 4 esittelen analyysini tulokset. Luon yleisen tekstilajikuvauksen Suomen Venäjän/Neuvostoliiton kanssa vuosina 1938–1967 tekemistä rajankuvauspöytäkirjoista tarkastelemalla niiden rakennetta, leksikaalisia ja syntaktisia erityispiirteitä sekä temporaalisia ilmaisuja ja lopuksi vertaan vuoden 2017 pöytäkirjan piirteitä näihin tuloksiin.

Luvussa 5 tuon yhteen tutkimukseni tulokset, käsittelen tutkimuksen ongelmakohtia ja esittelen sen pohjalta tehtävän mahdollisen jatkotutkimuksen aiheita.

2 TEKSTILAJIN TARKASTELUN LÄHTÖKOHTIA

2.1. Genre-/tekstilajitutkimus

Genre (tai *tekstilaji*, jota käytän tutkimuksessani synonyymisesti) yhdistetään perinteisesti kirjallisuudentutkimukseen. Genren käsite laajeni 1970-luvulla kattamaan muutkin kuin kaunokirjalliset tekstit ja tällöin syntyi myös huomattava määrä teoriaa tekstilajin tutkimuksesta.

Genren ohella keskeinen kielenkäytön luokittelukeino on diskurssi, jonka tutkimus on lisääntynyt merkittävästi viime vuosikymmeninä. Kuten Pietikäinen ja Mäntynen (2009, 81) toteavat, diskurssin ja genren käsitteillä on sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Molemmat ovat kielellisen sosiaalisen toiminnan resursseja ja molemmissa yhdistyy teksti ja laajempi konteksti. Keskeinen ero piilee kuitenkin siinä, että ”kun diskurssit ovat tapoja rakentaa ja merkityksellistää maailmaa, genret ovat vakiintuneita tapoja rakentaa sosiaalista toimintaa”. Niinpä diskurssia voi lähestyä esimerkiksi sanavalintojen ja genreä laajempien tekstuaalisten ja rakenteellisten valintojen kautta. Tutkielmassani ymmärrän genren Swalesin (1990) klassisen määritelmän mukaan tunnistettavana kommunikatiivisena tapahtumana, jolla on tietty kommunikatiivinen päämäärä, sekä usein tarkasti määritelty muoto. Toinen merkittävä genreteoreetikko Vijay K. Bhatia on tiivistänyt Swalesin määritelmän seuraavaan muotoon:

Genre is a **recognizable communicative event** characterized by a set of **communicative purpose(s)** identified and mutually understood by the members of the professional or academic **community** in which it regularly occurs. Most often it is **highly structured and conventionalized with constraints on allowable contributions** in terms of their **intent, positioning, form and functional value**. These constraints, however, are often exploited by the expert members of the discourse community to achieve private intentions within the framework of socially recognized purpose(s). (Bhatia 1993, 13.)

Bhatia (1993, 13) yhtyy Swalesin määritelmään kuitenkin korostaen tekstin **funktiota** sen edustaman genren määrittävänä tekijänä. Bhatian mukaan genren lingvistinen analyysi koostuu tekstin **leksikko-kieliopillisesta analyysistä, tekstuaalisesta analyysistä ja tekstin rakenteellisesta tulkinnasta**, ja tekstin funktio heijastuu jokaisella näistä tasoista (1993, 24-34).

Kielitieteelliseen tekstilajiteorian ensi vuosikymmeninä 1980- ja 1990-luvuilla keskeinen hypoteesi lajikriteereistä puhuttaessa oli ajatus **tekstin kokonaisrakenteesta**. Tämän hypoteesin mukaan samaan tekstilajiin kuuluvilla teksteillä on samankaltainen

kokonaisrakenne tai rakennepotentiaali ja tekstin rakennetta tarkastellaan tekstilajikohtaisesti tietyntyyppisistä funktionaalisista elementeistä koostuvana kokonaisuutena. LSP-traditiota (Language for Special Purposes) edustavien Swalesin ja Bhatian lisäksi rakennetutkimusta kehitettiin systeemis-funktionaalisen tradition piirissä (esim. Halliday ja Hasan 1989). Osa teoreetikoista (esim. Hasan 1989, 59-61) on pitänyt kokonaisrakennetta niin keskeisenä lajiominaisuutena, että laji voidaan määritellä juuri sitä tarkastelemalla (Honkanen ja Tiililä 2012, 208–209). Tekstilajille ominainen kokonaisrakenne voidaan puolestaan hahmottaa tarkastelemalla elementtejä, joista tekstilajin edustaja koostuu. Suomeksi näitä elementtejä kutsutaan *jaksoiksi* (systeemis-funktionaalinen perinne) tai *siirroiksi* (LSP-tutkimus) ja niillä tarkoitetaan verrattain yhtenäisiä tekstin osioita, joilla kullakin on tekstikokonaisuudessa oma tehtävänsä. Keskeistä jaksoajattelulle Honkasen ja Tiililän (2012, 209) mukaan on se, että jaksojen rajakohdat voi perustapauksissa tunnistaa kielellisten vihjeiden perusteella. Analyysissäni tarkastelen rajankuvauspöytäkirjoja niiden funktion, rakenteen ja leksikaalis-kieliopillisten piirteiden näkökulmasta. Seuraavaksi käsittelen lyhyesti kieliopillisten piirteiden tarkastelun pohjana käyttämäni Werlichin tekstikielioppia ja valotan sitten teoreettista lähtökohtaani tekstin funktion analyysissä.

2.1.1 Tekstitypologia tekstilajien erottelun pohjana

Lajityyppien erottelun ohella tekstejä on pyritty jaottelemaan niin kieli- kuin käännotieteessäkin yleisempien, vähemmän kontekstista riippuvien tekijöiden perusteella. Erään tällaisen erottelun tarjoaa Egon Werlich teoksessaan *A Text Grammar of English* (1983). Werlichin typologiassa tekstit jaotellaan viiteen tekstityyppiin, joita määrittävät tekstin rakenteellisella syvätasolla käytetyt elementit ja niiden käyttöön liittyvät säännöt. Edelleen, tietyt tekstilajit voidaan nähdä eri tekstityyppien luonnollisissa kielissä esiintyvänä ilmenemismuotoina (Werlich 1983, 46). Werlichin mukaan tekstit jakautuvat eri kategorioihin niiden pohjalla vaikuttavien kognitiivisten kategorioiden mukaan. Nämä kategoriat ja niitä heijastavat idealisoidut tekstityypit ovat:

- 1) havaintojen erottelu ja yhdistely tilallisessa ulottuvuudessa, mikä toteutuu **kuvaavassa** (descriptive) **tekstityypissä**;
- 2) havaintojen erottelu ja yhdistely ajallisessa ulottuvuudessa, mikä toteutuu **kertovassa** (narration) **tekstityypissä**;

3) **erittelevässä** (exposition) **tekstityypissä** toteutuva yleisten käsitteiden hahmottaminen erottelun ja analyysin keinoin ja/tai tiettyjen käsitteiden hahmottaminen oletukseen perustuvan synteessin kautta tapahtuvan erottelun pohjalta;

4) **perustelevassa** (argumentative) **tekstityypissä** toteutuva käsitteiden välisten ja niitä koskevien suhteiden arviointi niiden yhtäläisyyksien, erojen ja muutosten erittelyn pohjalta;

5) sekä jaottelun tai oletuksen pohjalta tehty tulevan toiminnan suunnittelu, mikä toteutuu **ohjaavassa** (instruction) **tekstityypissä**. (Werlich 1983, 21.)

Werlichin mukaan kulloisenkin tekstityypin kognitiivinen kategoria vaikuttaa sitä määritteleviin kieliopillisiin ominaisuuksiin, ja hän erittelee näitä ominaisuuksia osoittaen niiden säännönmukaisuuksia kulloisenkin tekstityypin kohdalla. Werlichin tekstitypologia perustuu ajatukselle ideaalisesta tekstityypistä, mutta todellisuudessa useimmat tekstit – rajankuvauspöytäkirjat mukaan luettuna – ovat useamman tekstityypin sekoitus. Kuitenkin rajankuvauspöytäkirjojen suurin tekstiosa koostuu rajan kulun teknisestä kuvauksesta, jonka kieliopillisten piirteiden kuvaukseen Werlichin tekstikielioppi soveltuu hyvin. Kuvaavan tekstityypin ohella tutkimukseni kannalta keskeisiä ovat myös kertova, erittelevä ja ohjaava tekstityyppi, joiden Werlichin erottelemia piirteitä esittelen lyhyesti seuraavassa:

Werlichin (1984, 47) mukaan **kuvaavan tekstityypin** temaattinen tekstipohja koostuu lauserakenteesta, joka rekisteröi ilmiön (simple phenomenon-registering sentence), joka koostuu subjektista, preesensissä tai menneessä muodossa olevasta eksistentiaaliverbistä tai muuttumattomuutta heijastavasta verbistä sekä paikkaa ilmaisevasta adverbialista.

Kertovan tekstityypin temaattinen tekstipohja puolestaan rakentuu lauserakenteelle, joka rekisteröi toiminnan (simple action-recording sentence). Tähän rakenteeseen kuuluu subjekti, menneessä aikamuodossa oleva muutosta ilmaiseva verbi sekä aikaa ja paikkaa ilmaisevat adverbialit. (Werlich 1983, 55).

Erittelevän tekstityypin temaattinen tekstipohja rakentuu ilmiön tunnistavalle tai yhdistävälle lauserakenteelle, jossa on subjekti, preesensmuodossa oleva eksistentiaaliverbi ja nominipredikatiivi. (Werlich 1983, 71).

Ohjaavan tekstityypin temaattinen tekstipohja voidaan puolestaan yksinkertaistaa imperatiiviseen verbimuotoon, mutta sen variaatioihin kuuluu ehtolauseet ja modaalisuutta ilmentävät verbit. (Werlich 1983, 122).

Werlichin typologian avulla voidaan hahmottaa tekstin osia määräävien tekstuaalisten periaatteiden eroja, joita käytän myöhemmin tekstin jaksojen erotteluun. Tämän lisäksi olen valinnut tarkasteltavaksi piirteeksi aikamuodon, sillä persoonan, esityksen, fokuksen, äänen ja moodin ohella se kertoo tekstin näkökulmasta, joka Werlichin (1983, 46) mukaan on yksi tekstityypin määrittävä tekijä.

2.1.2 Puheaktiteoria ja tekstin funktio

Yhden lähestymistavan tekstin funktion tarkasteluun tarjoaa kielitieteellisen pragmatiikan piirissä syntynyt puheaktiteoria. Pääosin John Austinin ja John Searlen 1960–1970-luvuilla kehittämä teoria tarkastelee, miten kieltä käytetään vuorovaikutuksessa ja miten eri ilmaisut toteuttavat eri funktioita kommunikaatioprosessissa. Syy tämän tarkastelutavan valintaan liittyy huomioon, että kaikista Suomen ja Venäjän välisistä valtiosopimuksista ainoastaan rajankuvauspöytäkirjojen (vuonna 2017 allekirjoitettua pöytäkirjaa lukuun ottamatta) johdanto-osassa käytetään verbejä *todeta/todistaa* (констатировать/свидетельствовать) perinteisen *ovat sopineet* (согласились/договорились) sijaan. Käytetty sanamuoto selittyy rajankuvauspöytäkirjan tehtävällä, joka on vahvistaa valtion rajan sijainti sopimusmuodossa.

Analyysissäni sovellan John Searlen ja Daniel Vandervekenin (1985) jaottelua, jossa puheaktit on eroteltu viiteen mahdolliseen puheaktiin (tai illokuutioon): toteavaan (assertive) lupaavaan (commissive), määräävään (directive), julistavaan (declaration) ja ilmaisevaan (expressive). Searlen ajattelun takana on käsitys sanojen erilaisista suhteista maailmaan. Nämä suhdetyypit toteutuvat neljällä eri sovittamisen suunnalla, jotka toteutuakseen edellyttävät vilpittömyysperiaatteen toteutumista:

1) **sanan sovittaminen maailmaa vastaavaksi** (the word-to-world direction of fit), jossa illokuutioon sisältö vastaa olemassa olevaa asiantilaa. Toteava illokuutio kuuluu tähän suhdetyyppiin, sillä se toteaa jonkin asiantilan olevaksi.

2) **maailman sovittaminen sanaa vastaavaksi** (the world-to-word direction of fit), jossa illokuutioon päämäärä on muuttaa asiantilojen olomuotoa niin että ne vastaisivat sanaa. Tätä suhdetyyppiä edustavat lupaava ja määräävä illokuutio, jotka asettavat vastuun asiantilojen muuttamisesta puhujalle itselleen tai kuulijalle.

3) **kahdensuuntainen sovittaminen** (the double direction of fit), jossa asiantilat muutetaan esittämällä ne jonkin kaltaisiksi. Julistava illokuutiotyyppi edustaa tätä suhdetyyppiä, sillä

puhujalla saa aikaan sanan ja maailman vastaavuuden yksinkertaisesti sanomalla, että nämä kaksi vastaavat toisiaan.

4) **suunnattomassa sovittamisessa** (the null or empty direction of fit) kysymys ei ole sanan ja maailman sovittamisen päämäärästä, koska näiden yhteen sopiminen on lausahduksen lähtöoletus. Tällaisia illokuutioita ovat ekspressiiviset sisällöt, sillä niiden päämäärä on vain ilmaista puhujan suhdetta asiantiloihin, jotka sisällöstä käyvät ilmi. (Searle ja Vanderveken 1985, 52-54.)

Näiden kategorioiden voidaan nähdä risteävän edellisessä alaluvussa esitetyn Werlichin typologian kanssa niin, että kuvaava, kertova ja erittelevä tekstityyppi kuuluvat toteavan illokuution piiriin, kun taas esimerkiksi ohjaava tekstityyppi implikoi määräävää illokuutiota. Werlich käsittelee teoksessaan eri tekstityyppien yhteyttä niiden pragmaattiseen funktioon todeten, että eri tekstityyppeihin liittyvät illokuutiotyypit eivät välttämättä vastaa niiden toteutumissa kontekstin määrittävää todellista illokuutiota. Tekstin sisäisten kieliopillisten piirteiden tarkastelu mahdollistaa kuitenkin tekstityypeille ominaisten illokuutioiden erottamisen niille epätyypillisistä illokuutioista (Werlich 1983, 41).

Myöhemmässä tutkimuksessaan Searle painotti performatiivien / julistavan illokuution merkitystä oikeuskielessä, kun taas Danet on korostanut direktiivien merkitystä (Kryk-Kastovsky 2016, 16). Kryk-Kastovskyn mukaan puheaktiteoriaa ja sen piirissä eriteltyjä eri illokuutiotyyppejä voidaan hyödyntää laajasti tarkasteltaessa oikeuskielen pragmatiikkaa:

Legal discourse is, by definition, permeated with performatives used by the speakers to perform legal acts. This evidence has been demonstrated by Danet, who claims that **representatives**, which commit the speaker to the truth of a proposition, can express a strong or a weak commitment, e.g. actions of testifying, or swearing vs. asserting or claiming, respectively. Since according to Austin law is a set of commands, even more important to the legal language are **directives**, future-oriented speech acts intended to change the current state of affairs by making someone to perform some action, e.g. subpoenas, jury instructions, or appeals. **Commissives**, as the name suggests, commit the speaker to future action, which includes any kind of contract, whether a business contract, a marriage, or a will. **Expressives** are supposed to cover cases of the convicted persons, asked before the sentence is announced whether they have anything (personal) to say. -- Finally, **declarations** produce a fit between the words and the world, a change that comes about because of the speaker's utterance. (Kryk-Kastovsky 2016, 16.)

Oikeuskielen suhde maailmaan liittyy oikeudellis-filosofiseen keskusteluun oikeuskielen ja faktojen välisestä suhteesta. Guastinin (1994, 2079) mukaan oikeustieteen piirissä vallitsee jako sen mukaan, katsotaanko sääntöjen kuuluvan faktojen piiriin. Tähän kysymykseen näkökulman tarjoaa pragmasemantiikan jako asiantilojen esittämiseen faktuaalisina tai

nonfaktuaalisina, jossa jäljemmällä tarkoitetaan asiantilan esittämistä todellistumattomana tai todentamattomana, mutta mahdollisena, esimerkkinä ehtolauseet (Larjavaara 2007, 429). Tekstin faktuaaliseen ulottuvuuteen liittyen minua kiinnostavat ennen kaikkea valtiosopimustekstien suhde fyysisen maailman konkreettisiin objekteihin. Bhatian esittämä lakigenrejen typologia, jonka esittelen seuraavassa, esittää tämänkaltaiselle tarkastelulle hyödyllisen jaon mallimaailmaan ja todelliseen maailmaan.

2.1.3 Bhatian mallimaailma ja todellinen maailma

Oikeusgenrejä käsittelevässä artikkelissaan Vitay K. Bhatia (2006, 1–7) jakaa oikeusgenret primäärisiin ja sekundäärisiin genreihin pragmaattisen puheaktijaottelun tavoin sen perusteella, mikä niiden suhde maailmaan on. Esittelen seuraavassa Bhatian jaottelun ja selitän sitten tavan, jolla sovellan Bhatian ja Searlen ajatuksia omaan materiaaliini. Bhatian mukaan lakigenrejen pyrkimys on luoda oikeuksien, velvoitteiden, lupien ja kieltojen mallimaailma:

In order **to regulate the real world** of human behavior whenever it is viewed as inconsistent with the model world, these **rules and regulations are judiciously interpreted and applied** through a system of courts to negotiate and invariably enforce desired behaviour. **The model world is thus created by imposing rights and obligations, permissions and prohibitions through legislation.** (Bhatia 2016, 1.)

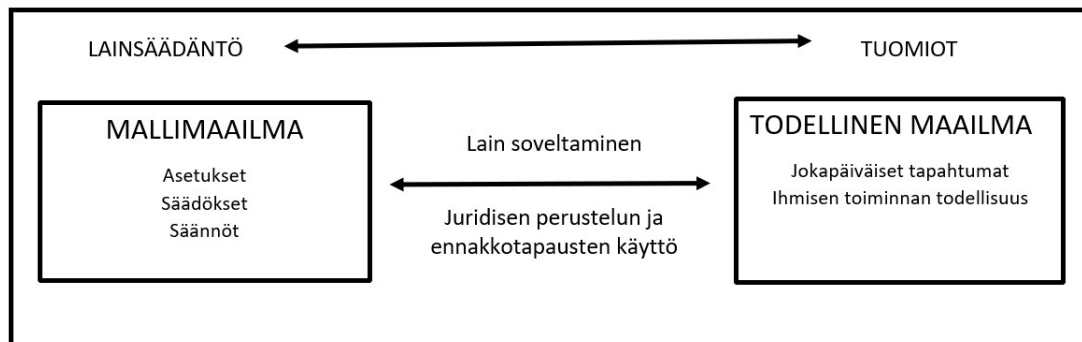
Bhatian (2016, 1-2) mukaan tämä näkemys laista ja oikeudesta antaa lainsäädännölle – joka on kirjoitettu matemaattisella tarkkuudella ja jonka päämäärä on täten tuottaa täydellinen vastaus kaikkiin mahdollisiin kysymyksiin – primääriin oikeusgenren aseman. Tässä valossa Bhatian mukaan ei ole yllättävää, että oikeusgenrellä on oma ainutkertainen yhtenäisyys ja identiteetti, jolle on luonteenomaista joukko leksikko-kieliopillisia ja diskurssipiirteitä, jotka ovat harvoin käytössä muissa oppialojen tai ammattigenreissä. Bhatia mainitsee keskeisenä tällaisena lakigenrelle tyypillisenä piirteenä ehtoilmalsujen käytön. Hänen mukaansa ne mahdollistavat lain ilmaisun tarkkuuden ja ohjaavat lakiasäättävien lauseiden kognitiivista rakentumista (Bhatia 2016, 2).

Bhatian mukaan sekundääriset oikeusgenret koostuvat oikeustapauksista ja tuomioista, eli lainsäädännön sovelluksista, joiden päämäärä on tulkita ja tarpeen mukaan muuttaa todellinen maailma lakien ihannemaailmaa vastaavaksi:

Language is used precisely, clearly, and unambiguously in legislation as well as in judgements; however, **in legislation every effort is made to make it all-inclusive** as well, whereas **in judgements an attempt is made to interpret all-inclusiveness**

in the light of the specific facts of the case. The relationship between the two genres thus is one of construction of principles and application of such principles (Bhatia 2016, 4).

Kuva 1. Lakigenrejen väliset intertekstuaaliset suhteet Bhatian (2016, 4) mukaan

Primäärin ja sekundäärisen oikeusgenren lisäksi Bhatia erottelee mahdollistavat (pedagogiset) genret sekä kohdegenret. Vaikka Bhatia ei erikseen mainitse valtiosopimusta tässä jaottelussa, voidaan sen katsoa edustavan kohdegenreä. Bhatian määritelmän mukaan kohdegenret noudattavat samoja kielellisen ilmaisun periaatteita kuin primäärit ja sekundääriset oikeusgenret:

The target genres are once again **based on the interdiscursive formations of legislative and judicial expression**, and therefore **share the same concerns of clarity, precision, unambiguity, and all-inclusiveness, leading to a certainty of legal effect**. These include a range of professional genres such as property conveyance, documents, **contracts and agreements**, including insurance document, court cases documents and affidavits of various kinds. (Bhatia 2016, 6.)

Kuten mainitsin yllä, Bhatian mallimaailmaa ja Searlen illokuutiotyyppejen takana vaikuttavien sovittamisen suuntien jaottelua yhdistää keskeinen kielifilosofinen kysymys sanan suhteesta maailmaan. Tutkimushypoteesini mukaan rajankuvauspöytäkirjat edustavat tässä suhteessa poikkeusta valtiosopimustekstinä, sillä toisin kuin ehdollisille propositioille perustuvat valtiosopimukset, ne viittaavat todellisen maailman konkreettiseen oloon: rajaan, joka on merkitty valtioiden välille. Siinä missä sopimukset lähtökohtaisesti yhdistävät lupaavaa ja määräävää illokuutiota (Schane 2012, 102) ja edustavat näin suhdetyyppiä, jossa maailma pyritään muuttamaan sanaa vastaavaksi, rajankuvauspöytäkirjat näyttäisivät edustavan ensimmäistä suhdetyyppiä, eli toteavaa illokuutiota, joka pyrkii sovittamaan sanan maailmaa vastaavaksi. Rajankuvauspöytäkirjoille ei siis hypoteesini mukaan myöskään ole luonteenomaista Bhatian mainitsema ehtolauseiden määrittämä kognitiivinen rakentuminen. Toisin sanoen rajankuvauspöytäkirjat nimensä mukaisesti tekstin tasolla kuvailevat todellisuutta sen sijaan, että pyrkisivät säätelemään sitä. Tosin Kryk-Kostovskin (2016, 16)

mukaan tekstin funktio tulee kuitenkin tulkita laajemmassa kontekstissa, ja myös rajankuvauspöytäkirjojen voi pragmaattisesta näkökulmasta katsoa toimivan deklaraatiivisina teksteinä, sillä ne itsessään vahvistavat valtioiden välisten rajojen sijainnin kansainvälisoikeudellisessa todellisuudessa.

2.2 Valtiosopimusten tarkastelu tekstilajiteorian näkökulmasta

Oikeuslingvistiikassa, jonka piiriin valtiosopimusten katsotaan yleisesti kuuluvan, tekstilajintutkimuksen käsitteitä ja metodeja on sovellettu kuvailtaessa oikeuskieltä laajasti omana tekstilajinaan (esim. Hiltunen 2012). Oikeuskielet eroavat toisistaan luonnollisten kielten tavoin, mutta yhteistä oikeuskielen ylägenrelle voidaan pitää passiivirakennetta, nominalisaatiota, pitkiä, monimutkaisia virkerakenteita, toistoa, intertekstuaalisuutta ja ehtoilmajisuja.

Maurizio Gotti (2012, 60) mukaan eräs oikeusdiskurssin erottava piirre on tapa, jolla sen piirissä tuotetut tekstit noudattavat sen ympärille muodostuneiden eri tekstilajien normeja. Tekstuaalista yhtenäistämistä tapahtuu kaikilla oppialoilla, mutta Gotti mukaan se ilmenee voimakkaampana lakitekstien kohdalla, varsinkin, jos teksti ei ole autonominen, vaan aiemmin tuotetun tekstin adaptaatio, joka sisällyttää itseensä kaiken aiemman tiedon heijastaessaan uusia olosuhteita. Erityisesti hän korostaa tekstin rakenteen merkitystä:

There is usually **a close link between the type of legal text and its structure**, which in turn **implies a number of correlations between the conceptual, rhetorical, and linguistic features that characterize the text itself**. Genre not only provides a conventional framework but also affects all other textual features and constrains their conceptual and rhetorical development. (Gotti 2012, 60.)

Oikeusgenrejä on pyritty erittelemään eri lähtökohdista, sillä ne vaihtelevat eri tekijöiden perusteella. Tärkeimpinä erottavina tekijöinä Gotti (2012, 61–63) mainitsee tekstien kommunikatiivisen funktion, tekstin käyttökontekstin, tekstiin liitetyn kommunikatiivisen käyttötapahtuman ja tähän tapahtumaan osaa ottavien henkilöiden ammatillisen suhteen, sekä osanottajien taustatiedot. Tämän lisäksi lakigenret eroavat niiden sisällön ja kattavuuden perusteella.

Oikeuskielen ja tekstilajin suhde on olennainen myös käänntieteen näkökulmasta. Susan Šarčevićin (1997, 16) mukaan lakitekstien jaottelua eri tekstityyppeihin on pyritty käyttämään oikean käänntstrategian määrittelyssä. Genren rakenneanalyysi on yksi yleisistä lakigenren analyysissä käytetyistä metodeista (Gotti 2012, 65). Myös Šarčević (1997, 123–

133) tarkastelee kolmea keskeistä lain alan tekstityyppiä – tuomiota, lakiasäättävää tekstiä ja valtiosopimusta – juuri niiden tyypillisen rakenteen kautta.

Šarčevićin (1997, 131–132) mukaan valtiosopimus sai muotonsa keskiajalla, ja se koostuu tyypillisesti otsikosta, johdanto-osasta, sopimusosasta ja loppumääräyksistä. Valtiosopimusten johdanto-osa puolestaan koostuu perinteisesti korkeiden sopimusosapuolien nimistä, sopimuksen perusteluista, valtuutetuista edustajista, vallan toteamisesta ja vaihdoista sekä sopimuslauseesta. Koko johdanto-osa koostuu yhdestä virkkeestä ja yleisesti päättyy sopimuslauseeseen. Kaikki sopimuksen perusteet on esitetty omassa kappaleessaan, joka alkaa vakiintuneella ilmaisulla, kuten *huomioon ottaen, tunnustaen ja toivoen*.

Šarčević kuitenkin käsittelee valtiosopimuksia suppeasti. Hänen mukaansa valtiosopimukset edustavat normatiivista lakigenreä, sillä kansainvälisoikeudellisesti ne toimivat lakeja muodostavina oikeuslähteinä, ja valtiot ovat velvoitettuja noudattamaan niitä. Christina Schöffner puolestaan tarkastelee valtiosopimuksia poliittisten tekstien kontekstissa. Hänen mukaansa poliittinen teksti on häilyvä käsite, joka kattaa joukon eri tekstityyppejä. Tekstin luonnehtiminen poliittiseksi tapahtuu parhaiten tarkastelemalla sen funktionaalisia ja temaattisia kriteerejä:

Political texts are a part and/or the result of politics, they are historically and culturally determined. They fulfil different functions due to different political activities, political ideas, political relations, etc. Another characteristic feature is that – in the majority of cases – they are meant for a wider public. Each individual text is embedded in a wider political discourse, the texts thus showing a high degree of intertextuality. (Schöffner 1997, 119–120.)

Valtiosopimukset voidaan Schöffnerin mukaan katsoa nimenomaan edustavan poliittisia tekstejä, sillä ne noudattavat diplomaattisia konventioita (Schöffner 1997, 121–122). Myös Carvalho (2011, 45–58) katsoo, että valtiosopimuksia pitää tarkastella tekstilajina ei ainoastaan oikeuden, vaan myös diplomatian kontekstissa: Carvalhon mukaan valtiosopimukset ovat pitkän neuvotteluprosessin tulos, jonka saavuttamiseksi osapuolten on molemminpuolisten etujen kohtaamiseksi luotava yhteinen kielikoodi, minkä seurauksena valtiosopimukset saavat argumentoivan funktion, joka heijastaa enemmän diplomaattista kuin oikeuskulttuuria.

Najla Fkin (2018, 404) mukaan tämä valtiosopimusten funktion tai tarkoituksen kaksijakoisuus on johtanut sopimusten tarkastelussa vakiintuneeseen tapaan hahmottaa sopimukset kaksiosaisina. Hänen mukaansa valtiosopimusten tutkimuksessa ei ole juurikaan pyritty muodostamaan yleistä mallia, joka erittelisi osat, joiden ympärille sopimukset on

muodostettu. Sen sijaan lakitieteilijät ovat yhtä mieltä sopimusten yleisestä jaosta kahteen osaan, johdantoon ja tekstiosaan. Fki lainaa tutkimuksessaan Twomeyta (2011, 18), jonka mukaan valtiosopimuksen johdanto-osan tarkoitus on selittää syyt ja olosuhteet, jotka ovat johtaneet sopimuksen laatimiseen. Kaikki, mikä tulee tämän jälkeen, kuuluu tekstiosuuteen, jonka tarkoituksena on selittää sopimuksen päämäärät ja luetella ne lakivelvoitteet, joita sopimusvaltioiden tulee noudattaa, jotta sopimus täyttäisi sen päämäärät (Pülzl et al. 2010, 5, lainattu: Fki 2018, 404). Fkin (2018, 404) mukaan lisäksi tekstiosan tulee sisältää lausekkeet, jotka määrittelevät sopimuksen soveltamisen ehdot sekä sopimuksen hyväksymisjärjestelyn jokaisen allekirjoittaneen valtion osalta. Tässä jaottelussa päätöslauselma tekstin lopussa on laskettu kuuluvaksi osaksi tekstiosaa, vaikka Šarčevićin erottelu, jossa loppumääräys on erotettu omaksi tekstiosakseen, on mielestäni perusteltu ottaen huomioon loppumääräyksen määrämuotoisuus ja vakiintuneisuus valtiosopimuksissa.

Eräs syy valtiosopimusten yleisen rakenneanalyysin puuttumiselle liittyy niiden kattamien aihealueiden suureen variaatioon ja valtioiden välisten suhteiden ainutlaatuisuuteen. Rajaan liittyvien valtiosopimusten kohdalla näiden erojen merkitys korostuu entisestään, sillä sopimukset on sidottu tiettyyn maantieteelliseen sijaintiin, jonka merkitys kantaa lisäksi paikan historian. Rajan konseptia laajemmin tarkastellut Anssi Paasi (1996, 26) toteaaakin, että myös yleistä rajan teoriaa on vaikeaa laatia juuri alueellisten rajojen ainutlaatuisuuden vuoksi⁴.

2.2.1 Valtiosopimus hybriditekstilajina

Valtiosopimuksia poliittisten tekstien kontekstissa tarkastellut Christina Schäffner on samassa yhteydessä kehittänyt ajatusta käännökseen näkökulmasta hybrideistä teksteistä. Käyttäen esimerkkinään ETYK:in Helsingin päätösasiakirjan eri kieliversioita Schäffner toteaa, että tämän tyyppiset tekstit, joiden kohdalla ei voida puhua varsinaisista lähde- ja kohdeteksteistä, haastavat perinteisen näkemyksen käännökseen kommunikatiivisesta roolista:

The texts that are produced (through intercultural negotiation as well as through translations) may display features which are a reflection of specific conventions in the two (or more) cultures. The resulting text might be a “hybrid”, incorporating different norms from the cultures involved. Are such “hybrids” new supracultural (or real intercultural) text types? [–] **For translation studies this means that the status of both the ST and the SL community would have to be**

⁴ Yrityksiä luoda rajan teoriaa kuitenkin on (esim. Nail 2016) ja rajantutkimus (Boundary studies) on eriytynyt omaksi monitieteiseksi oppialakseen. Venäjällä ja Neuvostoliitossa limologialla on myös pitkä perinne ja se liittyy usein geopolitiikan tai alueellisen tutkimuksen kontekstiin. Suomessa rajatutkimukseen erikoistuu Itä-Suomen yliopiston alainen VERA-keskus.

reconsidered. Texts produced within multi- or supranational institutions, regardless whether they are intended for internal or external use, are clear evidence that nations, cultures and languages do not totally coincide. (Schäffner 1997, 127.)

Anna Trosborg kehittää edelleen Schäffnerin ajatusta hybriditeksteistä ja pohtii niiden olemusta sosio-kognitiivisesta näkökulmasta EU-kontekstissa. Trosborgin mukaan hybriditekstit ovat nykyisen kulttuurienvälisen kommunikaation piirre ja niitä luonnehtii kohdekulttuurille vieraat tai epätavanomaiset kielelliset piirteet. Kohdekulttuurin näkökulmasta nämä tekstit ovat kuitenkin hyväksyttäviä, sillä ne täyttävät tiettyyn kommunikatiiviseen tilanteeseen liittyvän tarkoituksen. (Trosborg 1995, 146.)

Trosborgin mukaan käänösstrategiat voidaan jaotella sen perusteella, mitä kulttuurisia normeja käänöksessä päätetään noudattaa. Hybriditekstien kohdalla käänös on kahden tai useamman kulttuurin tuotos tai niiden välinen kompromissi. Yhteistyössä laadituissa valtiosopimuksissa on tällaisen hybriditekstin piirteitä, mutta ne muistuttavat myös kansainvälisiä tekstejä, jotka Trosborgin määritelmän mukaan säilyttävät genrepiirteensä yli kulttuurirajojen ja heijastavat samalla usein dominanttia kulttuuria. (Trosborg 1995, 146–147.)

Trosborg lähestyy puolestaan kysymystä hybriditekstin lähdetekstistä ja -kulttuurista tekstin kommunikatiivisen funktion näkökulmasta. Trosborgin mukaan hybriditekstin erottaa perinteisestä käänöksestä se, että yleensä käänöksen edustavat toissijaista kommunikaatiota, sillä ne on laadittu lähtötekstistä, joka täyttää jonkin ensisijaisen kommunikatiivisen funktion omassa kieliympäristössään. Sen sijaan hybriditeksti on laadittu ”pseudo-teksteistä”, joilla ei ole mitään kommunikatiivista funktiota itsessään. Hybriditeksti läheneekin Trosborgin mukaan alkuperäistekstiä, sillä ne on laadittu jollekin tietylle ensisijaiselle vastaanottajalle. (Trosborg 1995, 155.)

2.2.2 Lajityyppi valtasuhteiden ilmentäjänä

Suomen ja Venäjän välisiä valtiosopimuksia koskeva tähänastinen tutkimus on keskittynyt tarkastelemaan sopimusten kieliversioiden ilmentämiä valtasuhteita diskurssianalyysin kehyksessä (Probirskaja 2009; Mikhailov & Santalahti 2017; Santalahti & Mikhailov 2019). Nämä tutkimukset ovat tarkastelleet ennen kaikkea kieliversioiden leksikaalisia piirteitä ja pyrkineet hahmottamaan, kuinka paljon kielellistä interferenssiä kielten välillä ilmenee. Tutkimuksen taustalla on ajatus, että näiden kielellisten vihjeiden avulla on mahdollista saada tietoa tekstin takana vaikuttavista valtasuhteista. Myös tekstilajillisten piirteiden tarkastelu voi

valottaa tätä problematiikkaa, sillä tekstilajeilla on itsessään valta määrillä tavat, jolla maailmaa kuvaillaan: Trosborgin ajatusta dominantista kulttuurista mukailleen, vertailemalla eri maiden välisiä sopimuksia on mahdollista havaita säännönmukaisuuksia, jotka kertovat valtasuhteista. Kahden valtion välisissä sopimuksissa tätä valtasuhdetta voi heijastaa eri aikoina laadituissa teksteissä käytettyjen vastineiden johdonmukaisuus. Jos jokin käsite ilmaistaan toisella kielellä johdonmukaisesti samalla tavalla, mutta toisessa kielessä epäjohdonmukaisesti, on syytä olettaa, että johdonmukaista ilmaisua käyttävän osapuolen käsitteistö dominoi tekstien kognitiivista rakentumista. Tätä ajatusta vasten olen kiinnittänyt analyysiluvussa huomiota kieliversioiden väliseen johdonmukaisuuteen. Valtasuhteiden tarkastelua voi laajentaa ja syventää vertailemalla useiden valtioiden välisiä, samantyyppisiä kahdenvälisiä sopimuksia, mutta tällainen tarkastelu ylittää tämän tutkielman rajat.

2.2.3 Valtiosopimusten tekstilajihierarkiasta

Rajankuvauspöytäkirjojen yhteydessä on lopuksi merkittävää huomioida niiden asema tekstilajihierarkiassa. Valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin Yleissopimuksen (1969) mukaan valtiosopimus tarkoittaa ”kansainvälistä välipuhetta, joka on tehty kirjallisesti valtioiden välillä ja joka on kansainvälisen oikeuden alainen siihen katsomatta, sisältyykö se yhteen tai kahteen taikka useampaan toisiinsa liittyvään asiakirjaan ja riippumatta siitä käytetystä nimityksestä”. Niinpä pöytäkirjalla on samanlainen oikeusvaikutus kuin sopimukseksi nimetyllä asiakirjalla. Näiden kahden sopimustyyppin välillä on kuitenkin hierarkiaero, joka heijastuu Valtioneuvoston laatiman valtiosopimussanaston pöytäkirjanimityksen selityksessä, jonka mukaan sitä käytetään erityyppisistä sopimukseen liittyvistä tai sitä täydentävistä asiakirjoista (Valtiosopimussanasto 2013, 10).

Lucja Biel (2014, 23) toteaa, että eräs oikeusgenrejä koskevan tutkimuksen ongelma liittyy siihen, että se ei heijasta lajityyppien välisiä hierarkioita. Luvussa 2.1.3 esitelty Bhatian jaottelu lähde- ja kohdegenreihin on yksi tällainen yritys hahmottaa oikeusgenrejen hierarkiaa. Bhatian ajatusta soveltaen, rajankuvauspöytäkirjojen voi nähdä sijoittuvan hierarkiassa valtiosopimustekstin alapuolelle, sillä sisällöltään se käsittelee ”mallimaailman” sijaan ”todellisen maailman” ilmiötä. Pöytäkirjan tekstin tasolla tämä hierarkkinen suhde näkyy intertekstuaalisina viittauksina, joilla pöytäkirja yhdistetään sopimukseen, jota se täydentää.

2.3 Temporaaisuus tekstilajin tarkasteltavana piirteenä

Temporaaisuus on niin tekstilajien, kuin niiden pohjalla vaikuttavien tekstityyppien eräs määrittävä tekijä. Tekstin suhdetta aikaan on tutkinut muun muassa Mihail Bahtin (1975), jonka mukaan tekstin tila-aikaulottuvuus, tai kronotooppi, heijastaa tekstin sisältämää maailmankuvaa, joka toteutuu lajityypeissä tekstien ajallisten ja paikallisten elementtien yhteenkietoutumana. Maria Valvedere (2015) on kehittänyt Bahtinin ideaa lakitekstien kontekstissa vastauksena spatiaaliselle trendille, joka on dominoinut kriittistä teoriaa ajallisten suhteiden jäädessä taka-alalle. Bahtinilainen kronotooppianalyysi tarkastelee ajan ja paikan suhteita laajassa historiallisessa perspektiivissä, mutta tekstin ajallisen ulottuvuuden tarkastelu on myös monen rajatumman tekstitutkimuksen fokus. Temporaaisuuden ilmentymä tekstissä voidaan valita tarkasteltavaksi piirteeksi lajityypin erottavia piirteitä tai niiden muutosta tarkasteltaessa (esimerkiksi Pallaskallio 2003).

Tässä tutkielmassa temporaaisuus on valittu tarkastelun kohteeksi, sillä rajankuvauspöytäkirjojen poikkeavan muodon ja sisällön ja sen orientaation todelliseen maailmaan voi olettaa heijastuvan myös tekstin suhteessa aikaan. Temporaaisuuden valinta tarkasteltavaksi piirteeksi liittyy myös osittain siihen aineiston alustavan tarkastelun aikana tehtyyn huomioon, että rajankuvauspöytäkirjojen suomalaiset versiot sisältävät useita perfektimuotoisia verbejä. Perfekti on suomen kielen tempuskategoria, jota ei ole venäjän kielessä ja tästä näkökulmasta on mielenkiintoista tarkastella, onko sen käyttö johtanut merkityseroihin tekstien välillä. Suomen ja Venäjän välisten valtiosopimusten aikamuotoja tarkastellut Mikhailov (2019) on osoittanut, että tällaisia eroja on havaittavissa. Omassa analyysissäni sovellan Mikhailovin tutkimusmenetelmää ja tarkastelen, onko rajankuvauspöytäkirjojen materiaalissa havaittavissa samantyyppisiä merkityseroja ja toisaalta, aiheuttaako runsas perfektin käyttö kenties muita merkityseroja, kuin ne, jotka Mikhailov on tutkimuksessaan havainnut. Seuraavassa esittelen joitain lähtökohtia aikamuotojen tekstin ajallisuuden tarkasteluun ja esitän sitten lyhyesti suomen ja venäjän kielten poikkeavuudet niiden kieliopillistuneissa tavoissa ilmaista aikaa.

2.3.1 Tekstin aikarakenteen ja aikamuotojen välinen suhde

Kaikki tekstit ovat sidoksissa aikaan ja jokaisella tekstillä on ajallinen rakenne. Tämä ajallinen rakenne on tekstin sisällä mainittujen tapahtumien välinen monimutkainen verkosto.

Tekstin mikrotasolla aikaa merkitsevät verbit sekä aikaa ilmaisevat leksikaaliset elementit, mutta tekstin aikarakenteen hahmottamiseksi on tunnettava myös tekstin konteksti ja tausta. (Mikhailov 2019, 206.)

Kielen leksikaaliset ajanilmaukset predikoivat tapahtumisen tai olemisen ajankohtaa – alkamista, päättymistä tai muuta sijoittumista ajan ulottuvuudelle – taikka toistumista tai kestoja. Nämä ajalliset ilmaukset ilmenevät muun muassa adverbeina ja postpositioina ja venäjässä prepositioiden muodossa. Ajankohtaa voi ilmaista myös demonstratiivipronominit, jotka viittaavat ajallisiin entiteetteihin predikoimatta niitä (Larjavaara 2007, 349–350). Lakitekstin objektiivinen näkökulma edellyttää definiittisten ajanilmauksien käytön, joka ilmenee eksplisiittisenä viitteenä ajankohtaan tai kontekstuaalisesti oivallettavaan ajankohtaan.

Tutkielmassani käsittelen näitä ajan leksikaalisia merkitsijöitä, mutta keskityn aikamuotojen tarkasteluun. Aikamuodot ovat vain epäsuorasti yhteydessä aikaan ja koska tämä kieliopillinen kategoria on niin syvään juurtunut ja esiintymässään äärimmäisen frekventti, se on monella tapaa polyseeminen, sen olemuksesta ei voi tehdä lopullisia johtopäätöksiä (Larjavaara 2007, 349–359). Larjavaara esittää aikamuodon semantiikan koostuvaksi eri tasoista, joiden yhteistuloksena syntyy tyyppi- tai toteumatason kokonaismerkitys:

(...) tempusmerkitys on vain 1) **ytimeltään** temporaalinen, siis deiktinen. Ytimen temporaalisuus merkitsee kiintopistettä aikasuoralla ja siihen liittyviä aiemmuus-, samanaikaisuus- ja myöhemmyysrelaatioita.

Temporaaliseen ytimeen liittyy välittömästi 2) **propositionaalinen merkitys** tai **tempusmerkityksen propositionaalinen rakenne**, joka hahmottaa ajoitetun asiain tilan. Esimerkiksi preesens kuvaa aivan erilaista propositiota suhteessa puhehetkeen kuin perfekti. Sen sijaan imperfektillä ja preesensillä on sama propositionaalinen tyyppi, vaikka eri temporaalinen ydin.

Olenaisia ovat temporaalisen ytimen ja propositionaalisen rakenteen ympärille konventionalisoituneet 3) **semanttiset tyyppimerkitykset**. Niitä on vaikkapa perfektiltä useita. Yksi ilmaisee pelkkää tapahtuneisuutta puhehetkellä, toinen tapahtumisen tulosta. Näillä merkityksillä on vahva mutta ei ehdoton suhde verbin leksikaaliseen merkitykseen.

Mainituista kolmesta komponentista syntyy tempuksen **koodimerkitys**. **Pragmaattinen lausemerkitys** (4) on siten tempuksen tilanteinen toteutuma, joka ei suinkaan vastaa tarkasti aina mitään koodimerkitystä temporaalisine, propositionaalisine ja tyyppisisältöineen. (Larjavaara 2007, 359–360.)

Laajasta semantiikastaan huolimatta aikamuodot antavat kuitenkin indikaation tekstin yleisestä ajallisesta suuntautumisesta (Mikhailov 2019, 214) ja ne kertovat tekstin

näkökulmasta ja sen edustamasta tekstityypistä, sekä tekstityypin ilmenemismuodosta, tekstilajista. Esimerkiksi määräilevää ja lupaavaa illokuutiota yhdistävä, ohjaava tekstityyppiä heijastava sopimus on lajina suuntautunut tulevaisuuteen, eli venäjänkielisissä sopimuksissa voi olettaa esiintyvän futuuriaikamuotoa. Tutkimusaineistoni analyysissä olen kiinnittänyt huomiota aikamuotojen esiintymien tekstuaaliseen kontekstiin arvioidessani niiden merkitystä.

2.3.2 Suomen ja venäjän tempuskategorioiden vertailua

Aika on universaalinen kategoria, joka löytyy kaikista kielestä. Kielen sisältämän temporaalisuuden tutkimuksessa on puolestaan erotettu kaksi kieliopillista kategoriaa, aikamuoto ja aspekti (Klein 1994, xi). Edelleen, jokainen persoonamuotoinen verbi sisältää temporaalista tietoa, joka on ilmaistu yhden tai molempien kategorioiden avulla (Klein 1994,1).

Aikamuoto ja aspekti molemmat ilmaisevat ajallisuutta, mutta eri tasoilla. Aikamuoto on yhteydessä verbin ilmaiseman tapahtuman ulkopuoliseen tilanteeseen suhteuttamalla tapahtuma-ajan tilanteen puhumisen aikaan viittaushetken kautta. Viittaushetkellä tarkoitetaan puolestaan aikaa, johon tapahtuman aika suhteutuu. Aspekti puolestaan ilmaisee ensisijaisesti verbin sisäistä temporaalisuutta. Aspektin avulla tapahtumaa kuvataan kestoltaan rajatuksi tai rajaamattomaksi. Tämä ajallisuuden ilmaisu on erillään aikajanasta, johon verbin aikamuoto puolestaan asettaa tapahtumat. (Klein 1994, 16.)

Analyysissäni olen jättänyt verbin aspektin tarkastelun taka-alalle, sillä se ilmaisee pääosin tapahtuman sisäistä rakennetta, kun taas minua kiinnostaa temporaalisuuden ilmaisema tapahtumien ja puhehetken suhde aikajanaan, jota aikamuodot puolestaan ilmaisevat. Käsittelen seuraavassa lyhyesti verbin aspektuaalisuutta ja siirryn sitten vertailemaan suomen ja venäjän tempuskategorioiden eroja.

Aspekti

Larjavaaran (2007, 354) mukaan aspektien semanttinen sisältö on aspektuaalisuutta, joka on saanut kieliopillisen muodon – tai ollut saamatta – eri tavoin eri kielissä. **Venäjän kielessä aspektin kategoria kattaa kaikki verbit**, eli jokaisella verbillä, partisiiptit ja gerundit mukaan lukien, on joko imperfektiivinen tai perfektiivinen aspekti, mutta kaikille verbeillä ei ole aspektiparia (ПГ § 1387). Verbin **imperfektiivinen aspektimuoto** tarkoittaa yleisesti, että verbin ilmaisema toiminta on jatkuvaa tai toistuvaa, tai tapahtuman ajankohdalla tai tuloksella

ei ole suurta merkitystä. Verbin **perfektiivinen aspekti** puolestaan ilmaisee toiminnan ajallista rajallisuutta ilmaisten toiminnan alkua, päättymistä, hetkellisyyttä tai sen loppuunsaattamista (PF § 1386). Aspekti itsessään vaikuttaa aikamuodon muodostamiseen (perfektiivinen verbimuoto ei voi saada preesensmuotoa).

Suomen kielessä ei puolestaan ole verbiaspektia, vaan aspektuaalisuus on kieliopillistunut lauseen objektin sijanvaihtelussa. Aspektuaalisuuden näkökulmasta eräät suomen kielen verbit jaotellaan niiden merkityksen perusteella kolmeen eri tyyppiin – rajapakoiseen, rajaavaan ja rajahakuiseen (VISK § 1508–1515).

Aikamuodot

Venäjän kielessä on kolme aikamuotoa: preesens, preteriti ja futuuri. Venäjän kielen aspekti määrää aikamuotojen muodostusta niin, että imperfektiivisistä verbeistä muodostetaan kolme aikamuotoa – preteriti, preesens, ja liittofutuuri – ja perfektiivisistä kaksi – preteriti ja yksinkertainen futuuri.

Perfektiivisestä verbistä muodostettu yksinkertainen **futuuri** merkitsee tulevaisuudessa loppuun suoritettavaa toimintaa. Perfektiivisten verbien **preteriti** puolestaan ilmaisee loppuun suoritettua tai tietyllä hetkellä alkanutta toimintaa⁵.

Imperfektiivisten verbistä muodostettu futuuri vastaavasti merkitsee tulevaisuudessa rajaamatonta toimintaa ja **preteriti** puolestaan menneisyyteen sijoittuvaa toimintaa, joka jatkui, kesti tai oli toistuvaa. Imperfektiivinen verbi voi kuitenkin merkitä myös yhden kerran tapahtunutta tai tapahtuvaa toimintaa, joka ei jatku. (Ojanen 1970: 161-162, lainattu Kachelina 2014, 15).

Myös venäjän verbien partisiippi- ja gerundimuodot ilmaisevat aikaa. Näidenkin kohdalla aspekti määrittää, mitkä aikamuodot ovat mahdollisia. **Partisiipin** preesens muodostuu ainoastaan imperfektiivisistä verbeistä, kun taas preteritimuoto voidaan muodostaa molemmista verbiaspekteista. **Gerundien** kohdalla ei voida puhua aikamuodoista, vaan verbin aspekti vaikuttaa muodostukseen niin, että ne jaotellaan imperfektiivisiin ja perfektiivisiin gerundeihin ja niiden perustehtävä on ilmaista eri toimintojen aikasuutetta: imperfektiivinen gerundi ilmaisee samanaikaisuutta finiittiverbin kanssa ja perfektiivinen

gerundin ilmaisema toiminta useimmiten edeltää finiittiverbin toimintaa (Vehmas-Lehto 1984, 79–80).

Suomen tempusjärjestelmässä ei ole futuuriaikamuotoa, joten kieliopillisesti suomen kieli erottaa vain menemättömän ja menneen ajan. Larjavaara (2007, 362–363). kuitenkin huomauttaa, että ei ole täysin oikein sanoa, että suomessa ei ole lainkaan futuuria, sillä esimerkiksi jos preesensissä oleva verbi on aspektuaalisuudeltaan perfektiiivisen muutoksellinen, tulkinta on futuurinen. Suomessa on Larjavaaran mukaan myös kieliopillistuneita muotoja, kuten tietyissä yhteyksissä käytetyt partisiipit, joilla futuurisuutta ilmaistaan. Myös potentiaalinen tapaluokka ilmaisee tulevaa aikaa. Morfologisesta näkökulmasta suomen kielessä on kuitenkin vain preesens, imperfekti sekä liittotempukset perfekti ja pluskvamperfekti.

Perfekti on olla-verbin preesensin ja aiemmuutta ilmaisevan partisiipin muodostama liittotempus, mistä johtuen perfektin nähdään liittyvän semanttisesti niin preesensin kuin menneeseen aikaan. Larjavaaran (2007, 367). mukaan perfekti on koettu tieteelliseksi ongelmaksi lähinnä siitä syystä, että sen kuvauksessa ei ole huomioitu sen semanttisia tyypimerkityksiä⁶, joiden toinen ääripää sulautuu preesensin ja toinen imperfektiin. Larjavaaran mukaan perfekti on tempuksista se, joka taipuu kaikkein huonoimmin aikasuorakuvaukseen.

Pluskvamperfekti puolestaan sisältää kaikki perfektin tyypimerkitykset lähimenneen perfektiiyttä lukuun ottamatta, mutta sen sijaan, että sillä olisi perfektille ominainen nykyisyyden relevanssi, sen hallitseva aikataso on menneessä. Tästä syystä pluskvamperfekti on kuvattu imperfektin imperfektinä (Larjavaara 2007, 384).

Suomessa ei ole venäjän gerundirakennetta vastaavaa kieliopillista kategoriaa, mutta suomessa verbin **partisiippimuodot** ilmaisevat tapahtuman ajankohtaa suhteessa puhehetkeen. Useissa suomen kieliopin kuvauksissa partisiipit jaetaan 1. ja 2. partisiippiin tai preesensin ja perfektin partisiippiin, mikä kuvaa partisiippityyppien erilaista temporaalisuutta.

⁵ Ojasa (1970, 161–162) mukaan perfektiiivisten verbien preteriti ilmaisee myös menneessä ajassa tapahtunutta toimintaa, jonka tulos on olemassa nykyhetkellä ja jolla on täten osittain suomen perfektiiä vastaava merkitys (Lainattu: Kachelina 2014, 82).

⁶ Larjavaara (2007, 368) on jakanut perfektin tyypimerkitykset resultatiiviseen, eksperientiaaliseen, progressiiviseen, lähimenneen, inferentiaaliseen ja kvotatiiviseen perfektiiin.

Nämä kaksi viimeistä aikamuotoa puuttuvat venäjältä ja erityisesti perfektin merkitys tuottaa venäläisille kielenoppijoille vaikeuksia (Kachelina 2014, 1). Natalia Kachelina on pyrkinyt selventämään suomen perfektirakenteen semantiikkaa tarkastelemalla sen yhteyttä venäjän perfektiiiviseen verbiaspektiin. Hänen tutkielmansa osoittaa, että venäjän aspekti korreloi perfektin semanttisten tyyppimerkitysten mukaan⁷. Omassa tutkielmassani olen jättänyt verbin aspektin tarkastelun taka-alalle, mutta olen ottanut mukaan tarkasteluun partisiippi- ja gerundirakenteet, jotka ilmaisevat samanaikaisuutta tai eriaikaisuutta suhteessa vallitsevaan aikatasoon ja ovat täten epäsuorasti yhteydessä aikajanaan.

Seuraavassa kaaviossa 1 olen esittänyt suomen ja venäjän kielten verbien kieliopillistuneet aikamuodot.

Taulukko 1. Suomen ja venäjän verbien kieliopillistuneet aikakategoriat

	aspekti	mennyt aika			preesens	futuuri
suomi	-	pluskvamperfekti	imperfekti	perfekti	X	-
venäjä	imperfektiivinen	preteriti (prosessuaalinen merkitys)			X	liitofutuuri
	perfektiivinen	preteriti (merkityksessä loppuunsaatu)			-	yksinkertainen futuuri

⁷ Kachelinan tutkimuksen mukaan perfektiiivinen aspekti korreloi resultatiivisen perfektityypin kanssa, kun taas imperfektiivinen aspekti ekperiaalisen ja progressiivisen perfektityypin kanssa (Kachelina 2014, 82).

3 TUTKIMUSMETODIT JA KÄYTETTY AINEISTO

Sovellan tutkielmassani niin laadullisen kuin määrällisen analyysin keinoja. Määrällistä analyysiä käytän rajankuvauspöytäkirjojen leksikaalisten piireiden ja aikamuotojen tarkastelussa, jota täydennän laadullisen analyysin keinoin. Muu analyysiosuus koostuu yksinomaan laadullisesta analyysistä johtuen aineiston rajallisuudesta. Tuloksiani heijastan PEST-korpuksen valtiosopimusaineistoon.

3.1 Tekstuaalisten piirteiden analyysi

Tutkielman analyysiosion kaksi ensimmäistä alalukua (5.1 ja 5.2) keskittyvät tarkastelemaan vuosien 1938–1967 rajankuvauksia niiden makrorakenteen ja leksikaalisten piirteiden näkökulmasta. Viimeisessä analyysiosiossa (5.4) palaan näihin tekijöihin vertailllessani vuoden 2017 pöytäkirjan piirteitä edeltäviin tuloksiin. Seuraavassa esittelen pöytäkirjojen kokonaisrakenteen analyysissä käytetyn metodin ja annan taustoittavana tietona yleiskuvan pöytäkirjoista. Tämän jälkeen esittelen leksikaalisten ja syntaktisten piirteiden analyysissä käytetyt korpusmenetelmät ja kerron vuoden 2017 pöytäkirjan vertailussa käytetyistä metodeista ennen kuin siirryn asiakirjojen mikrotason elementin, eli teksteissä käytettyjen aikamuotojen vertailussa käytetyn metodin kuvaukseen luvussa 3.2.

3.1.1 Tekstin kokonaisrakenteen analyysi

Honkanen ja Tiililä toteavat, että tekstilajiteorian ensi vuosikymmeninä keskiössä ollut tekstin kokonaisrakenteen tarkastelu on siirtynyt semioottisten lähestymistapojen tieltä osittain siitä syystä, ettei jaksoanalyysiä valottavia metodologisia periaatteita ole pystytty määrittelemään. Useat tukijat ovat korostaneet tulosten toistettavuuden vaatimusta ja katsoneet, että tutkijan tulisi analysoida ennen kaikkea tekstin leksikaalisia ja kieliopillisia valintoja (esim. Eggins, 1994; Hasan, 1989). Toisaalta keskeisenä on pidetty jakson funktiota ja sen sijaintia tekstissä. Honkanen ja Tiililä toteavatkin, että jokainen tutkija joutuu itse ratkaisemaan, mitkä relevantit kielelliset vihjeet ovat ja miten ne tunnistetaan. (Honkanen & Tiililä 2016, 208–227.)

Tutkielmassani olen pyrkinyt yhdistämään näitä eri keinoja. Rakenneanalyysin pohjana olen käyttänyt alla olevaa rajankuvauspöytäkirjojen osien karkeaa esitystä, jonka esitän tässä yleiskuvan antamiseksi. Taulukossa 3 on eriteltyä osan nimi ja sen täyttämät funktiot.

Suluissa ilmaistut osat ja funktiot eivät esiinny kaikissa teksteissä. Kohdat, joiden sijainti voi vaihdella on merkitty asteriskilla (*).

Taulukko 2. Vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjojen yleiskuvaus

Osan nimi	Osan funktiot
OTSIKKO	asiakirjan nimeäminen, (sopimusviite)
JOHDANTO	toimijat, sopimusviite, todistuslauseke
TEKNISET TIEDOT*	rajan merkintää ja kuvausta selittävät tiedot
(MÄÄRITELMÄT)*	tekstin tulkinta
RAJAN KULUN KUVAUS	rajan sijainnin määrittely sanallisesti / koordinaatein
LIITELISTA*	pöytäkirjan kokonaisuuden tulkinta
PÄÄTÖSLAUSELMA	pöytäkirjan tulkinta, (voimaantulo) toimijoiden vahvistus/allekirjoitus

Asiakirjan **otsikon** funktio on luonnollisesti kuvata asiakirjan sisältöä. Sen lisäksi, että nimi ilmaisee kyseessä olevan rajan kulkua kuvaava pöytäkirja, siitä käy ilmi, mistä rajan osuudesta on kyse (vuoden 1940 pöytäkirjaa lukuun ottamatta). Vuosina 1940–1947 tehtyjen pöytäkirjojen kohdalla asiakirjan nimessä on myös viittaus sopimukseen, jonka pohjalta pöytäkirja on laadittu. Vuokrasopimusten kohdalla (1944; 1964) vuokrasuhde käy ilmi pöytäkirjan nimestä.

Johdanto-osa on vakiintunut osa valtiosopimusten rakennetta. Rajankuvauspöytäkirjojen johdanto-osa kuitenkin poikkeaa merkittävästi valtiosopimuksille tyypillisestä johdanto-osasta, ja niiden kohdalla onkin sopivampaa puhua sopimuslausekkeen sijaan **todistuslausekkeesta**. Käsittelen tämän koko johdanto-osan korostunutta merkitystä koko asiakirjan funktion näkökulmasta laajemmin alaluvussa 4.2.2.

Kaikki rajankuvauspöytäkirjat sisältävät **teknistä tietoa** liittyen rajan merkintään ja kuvaukseen. Tämä osio sisältää eniten variaatiota, mutta yleisesti pöytäkirjoihin on kirjattu tietoa käydyn rajan pituudesta, siihen liittyvästä lohkojaoista ja työnjaosta sekä rajan merkintään ja mittaukseen liittyvää tietoa.

Vuoden 1938 yleistä pöytäkirjaa ja 1967 merirajaa koskevaa rajankuvauspöytäkirjaa lukuun ottamatta pöytäkirjoissa on lista tekstissä käytetyistä **nimityksistä**. Nämä sijoittuvat teknisten tietojen alle.

Kaikki pöytäkirjat sisältävät **sanallisen kuvauksen rajan sijainnista** ja sen merkintään käytettyjen rajamerkkien koordinaateista. Tämä osuus on vuoden 1967 merirajaa koskevaa

pöytäkirjaa lukuun ottamatta myös asiakirjojen laajin ja pisimmillään kymmenien sivujen mittainen.

Kaikki pöytäkirjat sisältävät **liiteluettelon**, jonka tarkoitus on viitata rajankuvauspöytäkirjan ohella laadittuihin asiakirjoihin, joissa rajan kulku on dokumentoitu yksityiskohtaisemmin. Liitelistan funktio tekstissä on sitoa nämä asiakirjat osaksi pöytäkirjaa.

Päätöslauselma on myös valtiosopimusten vakiintunut osa. Sen funktio on ohjeistaa sopimuksen tulkintaa toteamalla kieliversioiden todistusvoimaisuus sekä antaa tietoa sopimuksen voimaantulosta. Ainoastaan vuoden 1938 yleisessä pöytäkirjassa ei ole erillistä voimaantulolausetta.

Analyysiluvussa esitän tarkemman analyysin asiakirjojen funktionaalisten osien sijoittumisesta jaksoanalyysin avulla. Ennen varsinaista jaksoanalyysiä erottelen rajankuvauspöytäkirjoista tekstiosien välisiin semanttisiin suhteisiin perustuvat tekstitasot, sekä erottelen näillä eri tasoilla ilmeneviä tekstityyppejä nojaten Werlichin tekstitypologiaan. Näiden erottelujen lisäksi olen käyttänyt ensisijaisena jaotteluperusteenani jakson funktiota.

Todistuslausekkeen ja päätöslausekkeen olen erotellut omiksi jaksoikseen, vaikka niiden voi katsoa toteuttavan useampaa funktiota. Todistuslausekke esimerkiksi viittaa sopimukseen, jonka pohjalta asiakirja on laadittu, nimeää pöytäkirjan toimijat, osoittaa pöytäkirjan sisällön ja ilmaisee todistusaktin suorittamisen. Todistuslausekkeen tarkastelu erillisinä jaksoina ei olisi kuitenkaan mielekäästä, sillä kaikki rajankuvauspöytäkirjat sisältävän tämän jakson kaikkine osafunktioineen, jotka eivät ole erotettavissa toisistaan. Jakso koostuu myös yhdestä virkkeestä ja se sijaitsee kaikkien pöytäkirjojen alussa. Todistuslausekkeen käsittely omana jaksonaan auttaa myös hahmottamaan sen eroa valtiosopimusten tyypilliseen johdanto-osaan verrattuna.

Jotkin tekstiosuudet, kuten liitelista ja määritelmät, on helppo eritellä omiksi jaksoikseen, sillä ne erottuvat muusta tekstistä asettelun ja selkeästi eroavan lauserakenteensa perusteella. Joissain kohdin on vaikeaa määritellä, mihin tekstijaksoon mikäkin tekstielementti kuuluu. Näissä tapauksissa olen määritellyt tekstijakson sen informatiivisen ytimen mukaan tai olen katsonut lauseen sisältävän osia kahdesta tekstijaksosta.

3.1.2 Leksikaalisten ja syntaktisten piirteiden analyysi

Rajankulkua koskevien asiakirjojen leksikaalisia ja syntaktisia erityispiirteitä olen tarkastellut laadullisin menetelmin käyttäen avukseni valtiosopimusaineiston PEST-korpusta. Korpuksen avulla olen tarkastellut luomassani osakorpuksessa esiintyviä sanoja ja sanaliittoja niiden frekvenssin ja niiden muodostamien N-grammien (yhdessä esiintyvien sanojen) perusteella ja eritellyt täten rajankuvauspöytäkirjoille ominaisen sanaston piirteitä ja verrannut sanastoa koko korpuksen kattavaan frekvenssilistaan ja N-grammeihin.

Olen myös poiminut asiakirjoista toistuvia, tekstin funktion näkökulmasta keskeisiä leksikaalisia elementtejä, ja tarkastellut niiden semantiikkaa ja esiintyvyyttä kaikkien korpukseseen sisällytettyjen Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton välisten valtiosopimusten valossa. Leksikaalisten piirteiden analyysissä olen kiinnittänyt huomiota sanaston käytön yhdenmukaisuuteen molemmissa kielissä. Syntaktisten piirteiden analyysissä olen puolestaan keskittänyt tarkastelemaan sopimusteksteille tyypillisen konditionaalilauseen esiintymistä rajankuvauspöytäkirjoissa. Tässäkin analyysiosiossa olen käyttänyt vertailukohtana valtiosopimusten yleiskorpusta.

3.1.3 Rajankuvauspöytäkirjojen ja vuoden 2017 pöytäkirjan vertailun metodit

Aineiston luonteen ja rajallisuuden aiheuttamat ongelmat tekstilajianalyysin näkökulmasta korostuvat vuoden 2017 pöytäkirjan vertailua koskevan luvun yhteydessä. Koska rajankuvauspöytäkirjat ovat voimakkaasti kontekstisidonnainen tekstilaji ja esiintymässään harvinainen, tekstilajin muutoksen tarkastelussa käytetyt määrälliset metodit eivät istu kovin hyvin tähän aineistoon.

Analyysissäni lähestyn vuoden 2017 pöytäkirjan tekstuaalista suhdetta rajankuvauspöytäkirjoihin ensinnäkin taustoittamalla näitä vuoden 2017 pöytäkirjaan vaikuttaneita kontekstuaalisia muutoksia ja analysoimalla laadullisesti tekstin funktion kannalta keskeisiä leksikaalisia elementtejä. Tekstin makrotasolla pyrin havainnollistamaan, kuinka vuosien 1938–1967 rakennejaksot ovat siirtyneet vuoden 2017 pöytäkirjaan ja mitä uusia funktionaalisia jaksoja asiakirjaan on tullut ja pöytäkirjan temporaalisuutta lähestyn tekstin semanttisen aikajanan kautta kiinnittäen huomiota eroihin edellisiin pöytäkirjoihin nähden.

3.2 Rajankuvauspöytäkirjojen temporaalisen rakenteen tarkastelu

Mikhail Mikhailov (2019) on tutkinut Suomen ja Venäjän välisissä valtiosopimuksissa käytettyjä aikamuotoja ja mallintanut niiden distribuutiota sekä kieliversioiden välisiä eroja. Sovellan analyysissäni Mikhailovin luomaa metodia, jolla hän on erotellut sopimuksissa käytetyt aikamuodot morfologisesti annotoidusta PEST-korpuksesta pystyäkseen vertailemaan rajankuvauspöytäkirjoista koostuvasta alakorpuksesta saamiensa tuloksia Mikhailovin saamiin koko korpuksen kattaviin tuloksiin. Koska tutkimusmateriaalini on rajattu, verbit on poimittu niin, että aineistosta on mahdollista saada yksityiskohtaisempia tuloksia. Olen käynyt materiaalin manuaalisesti läpi korjaten virheet automaattisesti poimituissa tuloksissa. Seuraavassa esittelen tarkemmin, kuinka aikamuodot on poimittu ja luokiteltu (3.2.1), miten tietyt tähän liittyvät ongelmatapaukset on ratkaistu (3.2.2) ja miten näitä tuloksia on käytetty analysoidessa kieliversioiden mahdollisesti poikkeavaa temporaalista näkökulmaa.

3.2.1 Aikamuotojen poiminta ja luokittelu

Rajankuvauspöytäkirjoissa käytettyjen aikamuotojen vertailemiseksi olen poiminut alakorpukseen koostamissani teksteissä käytetyt verbit ja antanut niille aika-arvot (taulukko 3).

Taulukko 3. Suomen ja venäjän verbien saamat aika-arvot

aika-arvo	suomi	venäjä
-1.5	pluskvamperfekti	--
-1	imperfekti	preteriti
-0.5	mennyt partisiippi perfekti agenttipartisiippi	partisiipin preteriti gerundin preteriti
0	perusmuoto/ei verbiä	
0.5	partisiipin preesens E-infinitiivi MA-infinitiivi	partisiipin preesens gerundin preesens
1	verbin preesensmuoto	
2	-	futuuri

Nämä aika-arvot on määritelty pääosin samoin kriteerein kuin Mikhailovin tutkimuksessa, jotta tulokset olisivat siihen verrattavia sillä erotuksella, että omassa jaottelussani on oma aika-arvonsa pluskvamperfektille. Tämä aikamuoto esiintyy harvoin koko korpuksessa, mutta kuitenkin jokaisessa rajankuvauspöytäkirjassa. Taulukossa tummennetut kategoriat ovat lisäyksiä Mikhailovin (2019) jaotteluun.

Analyysissäni hyödynsin Mikhalovin avulla hänen luomaansa komentoketjua, joka keräsi tietoa annotoidusta tekstistä (taulukko 4). Taulukossa aineisto on jaoteltu sarakkeisiin, joista ilmenee asiakirja, tekstisegmentin järjestysnumero, tekstissä esiintyvillä verbeille automaattisesti määritetty aika-arvo, suomen- ja venäjänkielinen verbi ja niiden perusmuodot sekä konteksti, jossa verbi esiintyy.

Taulukko 4. Ote komentoketjun tuottamasta taulukosta

FI_USSR_borderline_1944_ru	31	0.5	1	Употребляемые: употреблять	on: olla	Употребляемые в настоящем протоколе и в описании специальные термины надлежит понимать в следующем смысле:	Tässä pöytäkirjassa ja kuvauksessa käytettävät erikoissanonnat on käsiteltävä seuraavasti:
FI_USSR_borderline_1944_ru	31	1	0	надлежит: надлежать		Употребляемые в настоящем протоколе и в описании специальные термины надлежит понимать в следующем смысле:	Tässä pöytäkirjassa ja kuvauksessa käytettävät erikoissanonnat on käsiteltävä seuraavasti:
FI_USSR_borderline_1944_ru	32	-0.5	0.5	обозначена: обозначить	merkitsemään: merkitä	1. Линия границы арендованного Союзом ССР у Финляндии района Порккала-Удд, как правило, обозначена словами "граница" или "линия границы".	1) SNT-Liiton Suomelta vuokraaman Porkkalanniemen alueen rajalinjaa merkitsemään on yleensä käytetty sanoja "raja" tai "rajalinja".
FI_USSR_borderline_1944_ru	32	0	1		on: olla	1. Линия границы арендованного Союзом ССР у Финляндии района Порккала-Удд, как правило, обозначена словами "граница" или "линия границы".	1) SNT-Liiton Suomelta vuokraaman Porkkalanniemen alueen rajalinjaa merkitsemään on yleensä käytetty sanoja "raja" tai "rajalinja".

Kuten ylläolevasta otteesta käy ilmi, käsittelemättömässä aineistossa verbit eivät yhdisty niiden vastineisiin, vaan ne on poimittu paralleleista teksteistä niiden ilmenemisjärjestyksessä. Jäsenin tekee myös useita virheitä verbien tunnistamisessa ja taulukkoon tulee virheellisiä aika-arvoja. Esimerkiksi ylläolevan otteen segmentistä nro 31 jäsenin on poiminut venäjän verbin *употреблять* (passiivin) preesensin partisiiipin *употребляемые* ja antanut sille sitä vastaavan aika-arvon -0.5, mutta se ei ole sitä vastoin poiminut suomen kielen vastaavaa passiivin partisiiipin preesensia *käytettävät*. Kummassakaan segmentissä jäsenin ei ole tunnistanut suomen kielen perfektirakennetta, vaan ainoastaan sen preesensmuotoisen apuverbin *on*. Samainen segmentti kuitenkin osoittaa myös aikamuotojen vertailun problematiikan, sillä venäjän partisiiipin preteritin *обозначена* vastine on ilmaistu suomeksi temporaalisesti monimutkaisella sanaliitolla *merkitsemään on käytetty*. Näitä ongelmatapauksia käsitelen seuraavassa alaluvussa. Mikhailovin (2019) tutkimuksessa ei olla huomioitu suomen olla-verbi preesensia aineiston laajuuden takia, sillä venäjän olla-verbin vastine *быть* ei yleisesti ilmene preesensissä ja näin ollen Mikhailovin tutkimuksessa perfektit oli luokiteltu partisiipeihin.

Koska päämääräni oli tuottaa mahdollisimman kattava ja tarkka kuvaus pöytäkirjoissa käytetyistä aikamuodoista, tarkastin automaattisesti erotellut verbit ja niiden saamat aika-

arvot manuaalisesti yhdistämällä verbivastineet, poistamalla virheelliset poiminnat ja asettamalla kaikki ne verbit, joita työkalu ei poiminut, omiin sarakkeisiinsa. Näin aineistosta oli mahdollista erottaa myös perfektimuotoiset verbit ja luokitella 0-arvon saaneet venäjän *быть*-verbit omaksi luokakseen analyysivaiheessa, vaikkakin tämä johti myös siihen, että analyysin tulokset eivät ole suoraan vertailtavissa Mikhailovin (2019) tuloksiin.

3.2.2 Aika-arvojen määrittämisen ongelmatapaukset ja rajaus

Suurin verbien aika-arvojen määrittämistä vaikeuttava tekijä liittyy edellä mainittuun suomen ja venäjän väliseen kieliopilliseen eroon merkitä preesens. Suomen lauserakenteeseen kuuluu aina predikaatti, kun taas venäjän preesensmuotoisessa lauseessa verbiä ei eksistentiaalilauseessa useinkaan käytetä. Rajankuvauspöytäkirja-aineiston kohdalla tällaisten tapauksien rajaaminen vaikuttaa analyysin tuloksiin dramaattisella tavalla, sillä suuri osa pöytäkirjojen tekstimassasta koostuu juuri eksistentiaalilauseista (*rajan pituus on X*). Aineiston analyysi kuitenkin osoittaa, että myös niissä harvoissa tapauksissa, joissa suomen kielen eksistentiaalilause viittaa menneeseen (*lohkon pituus oli*), venäläisessä vastineessa ei ole kielellistä indikaattoria, joka viittaisi myöskään menneeseen aikaan. Olen ratkaissut tämän *быть*-verbiä koskevan ongelman ottamalla nämä tapaukset huomioon ja käsittelemällä erikseen tapauksia, joissa toinen kieliversio on saanut ajattoman vastineen.

Toinen ongelmatapaus liittyy ilmaisuihin, jotka ovat kieliopillisesti temporaalisia, mutta jotka eivät varsinaisesti heijasta tekstin aikaa, kuten sopimusviitteessä mainitut *liittoutuneet ja liittyneet vallat*, Niskakosken säännöstelypadon venäjänkielinen nimitys *регулирующая плотины Нускакоски* tai rajamerkkien määreenä oleva *maalla käytettävä* (сухопутный граничный знак), joka toistuu vuoden 1964 pöytäkirjassa yli 500 kertaa. Nämä tapaukset olen rajannut tarkastelun ulkopuolelle niissä tapauksissa, joissa temporaalinen ilmaus liittyy käsitteeseen itseensä eikä sopimuksen määrittämien asiantilojen sijaintiin aikajanalla. Olen siis kuitenkin ottanut huomioon samantyyppiset ilmaukset, kuten vuokrasopimusten yhteydessä toistuva partisiippimääre *vuokrattu/vuokraama*, jossa ilmaisu välittää tietoa vuokraamisen ajankohdan suhteesta vallitsevaan aikatasoon sijoittaen sen aikaisempaan ajankohtaan. Tässä tapauksessa määreen temporaalinen suhde vallitsevaan ajankohtaan on vieläpä merkittävä venäläisen tekstin sijoittaen vuokraamisen ajankohdan samalle hetkelle vallitsevan aikatason kanssa partisiipin preesensmuodon (арендуемый) kautta.

Kolmas ajattomiin vastineisiin liittyvä ongelma johtuu tapauksista, joissa ajallisen ulottuvuuden saava verbi on ilmaistu toisessa kielessä substantiivirakenteen kautta, kuten alla olevassa tapauksessa:

Suomen valtuuskunta on suorittanut geodeettiset kenttätyöt ja **rakentanut** sekä **asettanut** suuntausmerkit ja maakiintopisteen.

Полевые геодезические работы, **сооружение** и **установку** створных знаков и берегового ориентира выполняла Финляндская делегация.

(Merirajan kuvaus 1967)

Näissä tapauksissa olen ottanut huomioon jokaisen aika-arvon saaneen verbin niin, että suomenkielinen *on suorittanut* saa aika-arvon -0.5 sen vastineen (выполняла) saadessa arvon -1 ja (on) *rakentanut sekä asettanut* saavat molemmat aika-arvon -0.5 niiden vastineiden saadessa aika-arvon 0. Tarkastelemalla erikseen tapauksia, joissa toinen vastine on ajaton, olen pystynyt havainnoimaan kielikohtaisia eroja tällaisten konstruktioiden esiintymisissä.

Aineistossa ilmenee myös joukko muita sanoja, joilla on kieliopillinen tai semanttinen temporaalinen ulottuvuus, jota sen vastineella ei kaikissa tapauksissa ole. Tällaisia ovat muun muassa suomen kielen mukaan lukien, alkaen ja yleensä, jolla on post- tai prepositioksi kivetynyt merkitys, ja venäjässä vastaavasti prepositiot. Näitä tapauksia sivuan alaluvussa (4.3.1).

3.2.3 Temporaalisuuden erojen tarkastelu

Olen tarkastellut eri kieliversioissa ilmeneviä temporaalisuuden poikkeamia ristiintaulukoimalla (taulukko 5) aineiston annotaatiossa verbeille annetut ja manuaalisesti tarkistetut aika-arvot.

Taulukko 5. Aika-arvojen vastaavuudet

-1.5	-1	-0.5	0	0.5	1	su ve
3	5	8				-1
	1	705	11	17	26	-0.5
	4	138	249	149	482	0
	1	31	35	530	456	0.5
		9	6	10	1153	1
					3	2

Tämän taulukon pohjalta olen tarkastellut aika-arvojen kieliversioiden välisiä eroja jaotteleamalla edellä mainituista syistä erikseen tapaukset, joissa toisen kieliversion aika-arvo on 0 toisen saadessa positiivisen tai negatiivisen aika-arvon.

Aikamuotojen määrällisen analyysin lisäksi tarkastelen eri kieliversioiden välisiä eroja kvalitatiivisin menetelmin. Analysoin, minkälaisissa yhteyksissä toinen kieliversioista saa ajattoman vastineen ja tarkastelen sitten lähemmin tapauksia, joissa eri kieliversioissa esiintyy eri aika-arvo. Kiinnitän huomiota myös tapauksiin, joissa poikkeaviin aika-arvoihin liittyy aikakategoria, jolla ei ole kielipiillistä vastinetta toisessa kielessä (suomen perfektin ja pluskvamperfektin, venäjän futuuri). Tarkastelen näitä poikkeavuuksia pyrkimyksenäni selvittää, heijastavatko tekstien temporaalisuuden erot erilaista näkökulmaa. Vuoden 2017 pöytäkirjan aikarakenteen ja siinä käytettyjen aikamuotojen suhdetta vuosien 1940–1967 rajankuvauspöytäkirjojen aikamuotoihin tarkastelen lähinnä laadullisen analyysin keinoin koostamalla asiakirjasta ja sen liitteestä niiden semanttiset aikajanat.

3.3 Tutkimusaineisto

Ensisijainen tutkimusaineistoni koostuu rajankulkua koskevista asiakirjoista. Tähän tekstijoukkoon on otettu valtioiden välisen rajan kuvaavien asiakirjojen (yleinen pöytäkirja 1938⁸, rajankuvaus 1940, rajankuvaus 1945, rajankuvaus 1947, merirajan kuvaus 1967, pöytäkirja 2017, rajankuvausliite 2017) lisäksi mukaan myös valtioiden toisilleen vuokraamien alueiden rajankuvaukset (vuokra-alueen rajankuvaus 1944, vuokra-alueen rajankuvaus 1964). Nämä asiakirjat on lueteltu tutkielman Lähteet-osiossa ja niiden rajaamien alueiden sijainti on esitetty liitteessä 1. Rajankuvausasiakirjat ovat kiinteässä yhteydessä niiden pohjalla oleviin sopimuksiin, jotka on tutkielmassa huomioitu. Pöytäkirjojen ja niiden taustalla olevien sopimusten hierarkiasuhteet on esitetty liitteessä 2 ja liitteessä 3 on lueteltu muut rajaan liittyvät Suomen ja Venäjän/NL:n väliset sopimukset.

Tutkielmassa on hyödynnetty Tampereen yliopiston tutkijaryhmän luomaa kahdenvälisen valtiosopimusten rinnakkaiskorpusta, PEST:iä (PEST = Parallel Electronic corpus of State Treaties; Mikhailov, Santalahti, Souma). Korpusta kasvatetaan jatkuvasti ja tällä hetkellä se sisältää Suomen ja Venäjän/NL:n välisen sopimusten (1918–) lisäksi parhaillaan myös joitain kansainvälisiä sekä Suomen ja Ruotsin välisiä sopimuksia. Suomen ja Venäjän/NL:n välisiä

⁸Tämä Yleinen pöytäkirja on tarkasteltavissa Ulkoministeriön arkistossa, jossa siitä on vain suomenkielinen versio. Kielten välisiä eroja ei siis tämän asiakirjan kohdalla vertailtu.

sopimuksia korpuksessa tutkielman kirjoittamishetkellä 230 kappaletta molemmilla kielillä. Suomenkielisten sopimusten kokonaissanamäärä on 248 484 ja venäjänkielisten 305 590 sanaa. Kun tekstissä viitataan koko korpukseseen, tarkoitan koko Suomen ja Venäjän/NL:n välistä tekstiosuutta.

Korpuksen sisältämät rinnakkaistekstit ovat kohdistettuja niin, että toisiaan vastaavat segmentit erikielisissä versioissa on merkitty. Tekstien sanat on lemmatisoitu sekä annotoitu morfologisella ja syntaktisella tasolla. Teksteistä on myös tallennettu metadatasia, kuten otsikko, päivämäärä ja aihealue. Korpuksen tutkimiseen on kehitetty TextHammer-korpustyökalu, jonka avulla voi hakea esimerkiksi saneiden, lemموjen, sanaluokkien tai sijamuotojen frekvenssilistoja, N-grammeja (2–5 sanan kokonaisuuksia), sanojen frekvenssejä eri teksteissä tai eri osakorpuksissa sekä kollokaatteja eli haetun sanan lähiympäristössä esiintyviä sanoja. (Mikhailov ja Santalahti 2017, 75–76.)

Tarkasteltava tutkimusaineisto on vuosien 1940, 1944, 1947 ja 1967 asiakirjojen osalta koottu PEST:stä luotuun alakorpukseseen. Tämän alakorpuksen suomenkielisten tekstien kokonaissanamäärä on 42 141 ja venäjänkielisten 50 043 sanaa, eli laajuudeltaan ne kattavat 16–17%⁹ koko PEST-korpuksen Suomen ja Venäjän/NL:n välisten valtiosopimusten sanamäärästä. Alakorpuksen pohjalta tutkielmassa tarkastellaan rajankuvauspöytäkirjojen sanastoa niiden esiintymisfrekvenssin ja niissä esiintyvien N-grammien avulla. Yllä mainitun jäsentimen avulla sen pohjalta tehdään myös asiakirjoissa esiintyvien aikamuotojen määrällinen analyysi. Lisäksi PEST-korpusta hyödynnetään tarkastelemalla joidenkin leksikaalisten ja kieliopillisten piirteiden esiintymiä koko korpusaineiston valossa. Tutkielmassa mainitut yksittäiset sopimukset on lueteltu sen Lähteet-osiossa mainitussa tutkimusaineistossa. Sopimustekstejä on lainattu tutkielmassa kaksikielisesti pääosin niiltä osin, kun analyysi käsittelee kieliversioiden vastaavuutta, mutta myös silloin, kun tarkastelussa on jokin asiakirjan erityispiirteen näkökulmasta keskeinen piirre. Pääsääntöisesti lainauksissa ensimmäisenä on annettu suomenkielinen teksti, mutta niiltä osin, kun analyysi koskee nimenomaan venäjänkielistä tekstiä, ensimmäisenä on mainittu venäjänkielinen teksti.

⁹ Suomenkielisen alakorpuksen osuus koko aineistosta on 16,96% ja venäjänkielisten 16,38%.

4 RAJANKUVAUS SUOMEN JA VENÄJÄN/NEUVOSTOLIITON VÄLISISSÄ VALTIOSOPIMUSTEKSTEISSÄ 1938-2017

Tämän analyysiluvun kolme ensimmäistä alalukua käsittelevät vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoja ja neljäs ja viimeinen vuoden 2017 pöytäkirjaa. Aloitan analyysini tekstin makrotasolta ja annan yleiskuvan vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoista esittelemällä niiden rakennetta luvussa 4.1. Tämän jälkeen analysoin yksittäisiä rajankuvauspöytäkirjan funktioihin liittyviä leksikaalisia elementtejä ja niiden kielikohtaisia eroja luvussa 4.2. Luvussa 4.3 tarkastelen lähemmin rajankuvauspöytäkirjojen tempusrakenteita ja lopuksi luvussa 4.4 vertaan vuoden 2017 pöytäkirjaa edellisten lukujen tuloksiin.

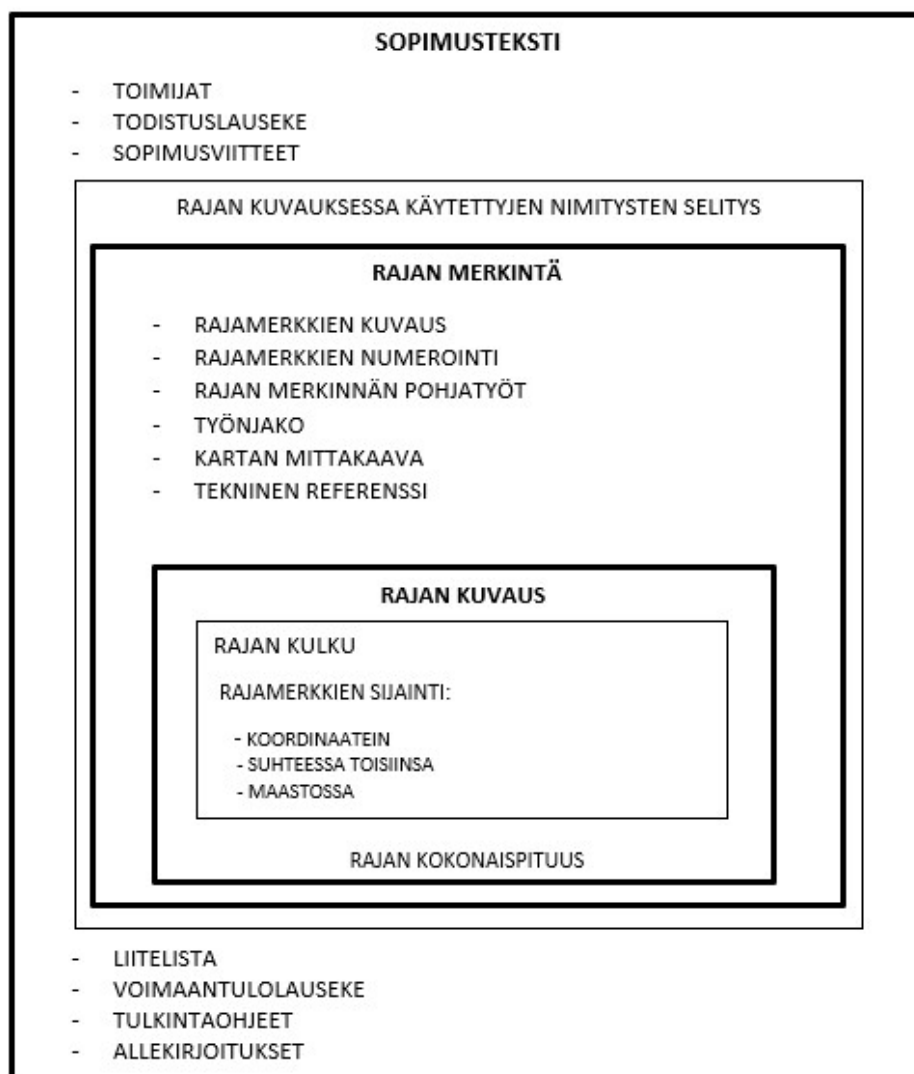
4.1 Vuosien 1938-1967 rajankuvauspöytäkirjojen kokonaisrakenne

Seuraavassa tarkastelen vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjojen kokonaisrakennetta ensin erottelemalla asiakirjojen sisällön semanttisiin tasoihin ja tarkastelemalla näillä tasoilla ilmeneviä tekstityyppejä soveltaen Egon Werlichin tekstitypologiaa (4.1.1). Tämän jälkeen esitän tekstien analyysin pohjalta tekemäni jaksoerottelun ja tämän erottelun pohjalta laatimani kaavion, jossa näiden jaksojen esiintymä kussakin tarkastellussa asiakirjassa on esitetty (4.1.2).

4.1.1 Rajankuvauspöytäkirjojen tekstiosien semanttiset suhteet ja niissä esiintyvät tekstityypit

Rajankuvauspöytäkirjojen elementtien semanttiset suhteet voidaan hahmottaa alla olevan kaavion 1 avulla. Kuten kaaviosta käy ilmi, pöytäkirjat koostuvat kolmesta päällekkäisestä semanttisesta kokonaisuudesta: rajan kulun kuvauksesta, rajan merkintään liittyvästä tiedosta sekä näitä kehystävästä sopimustekstistä.

Kuva 2. Rajankuvauspöytäkirjojen sisällön semanttiset suhteet

Kaavion keskellä on tekstin funktion kannalta keskeinen temaattinen ydin, eli itse **rajan kuvaus**. Tämä tekstiosio koostuu rajamerkkien sijainnin määrittelevistä tekstijaksoista, jotka jaksottuvat rajan kulun mukaan sen alkupisteestä päätepisteeseen:

Rajamerkistä N:o A/ 47 raja kulkee suoraa raja-aukkoa myöten länsi-luoteisessa suunnassa kivikkomaastoa rajamerkkiin N:o A/ 48, joka on asetettu raja-aukkoon, Palkokotamaan harjun laelle, kivikkoiseen maahan ja jonka suorakulmaiset koordinaatit ovat: $x= 7\ 643\ 773.8$ $y= 5\ 570\ 710.2$ Rajamerkkien N:o A/ 47 ja N:o A/ 48 välimatka on 127.1 metriä.

От пограничного знака № А/47 граница проходит по прямой просеке в северо-западно-западном направлении, по каменистой местности к пограничному значку №А/48, установленному на просеке, на вершине хребта Палкокотамаа, на каменистом грунте и имеющему прямоугольные координаты: X= 7 643 773.8 y= 5 570 710.2 Расстояние от пограничного знака № А/47 до пограничного знака № А/48 равно 127.1 метра.

(Rajankuvaus 1947)

Nämä tekstijaksot vastaavat Egon Werlichin tekstitypologiassa erittelemäänsä teknistä kuvaavaa tekstityyppiä. Tämän kuvaavan tekstityypin alalajin päämäärä on välittää faktuaalisen ilmiön tarkka kuva viestin dekoodaajalle objektiivisesta näkökulmasta. Tästä syystä tekniset kuvaukset sisältävät täsmällisiä viittauksia esimerkiksi materiaaleihin, mittasuhteeseen ja sijaintiin sekä ilmaisevat kokonaisuuden osien väliset suhteet sekä niiden järjestäytymisen ja toimintaperiaatteet. Tähän liittyen sanallista viestiä tukee usein eilingvistinen, visuaalinen viesti, jota rajankuvauksen yhteydessä edustaa asiakirjan osana laadittu kartta. Teknisen kuvauksen objektiivinen näkökulma realisoituu neutraalin ja teknisen tyylin muodossa ja tekstin funktionaalinen koherenssi rakentuu persoonattoman kolmannen persoonan näkökulmassa, johon yhdistyy ajattoman preesensin käyttö. (Werlich 1983, 53.)

Werlichin (1984, 47) mukaan kuvailevan tekstityypin temaattinen tekstipohja koostuu ilmiön rekisteröivästä lauseesta, joka koostuu subjektista, preesensissä tai menneessä muodossa olevasta eksistentiaaliverbistä tai muuttumattomuutta heijastavasta verbistä sekä paikkaa ilmaisevasta adverbialista. Yllä olevan esimerkin ensimmäinen virke vastaa tätä temaattista tekstipohjaa ja vaikka verbi *kulkea/проходить* ei ole itsessään staattinen, se ei myöskään ilmaise muutosta asiantiloissa, ja sen käyttö on idiomaattista puhuttaessa rajan sijainnista¹⁰. Ilmaisussa käytetyn venäjänkielisen liikeverbin sanakirjamäärittelmän mukaan sen eräs merkitys onkin ilmaista sijaintia (Ушаков 1935-1940). Myös Kielitoimiston sanakirjan mukaan *kulkea*-verbiä käytetään ”teiden, pitkänomaisten luonnonpaikkojen, esineiden yms. sijainnista” (Kotus 2020).

Rajankuvausta ympäröivä **rajan merkinnän semanttinen taso** liittyy rajan merkinnän prosessiin ja se sisältää rajan kuvausta täydentävää tietoa. Tähän kuuluu niin rajan merkintään liittyvät tekniset tiedot kuin itse prosessia kuvaava informaatio sekä rajan kuvauksessa käytettyjen erityissanontojen selitykset. Tämä tekstiosio sisältää eri tyyppisiä tekstejä, joissa on piirteitä Werlichin erottelemista kertovasta ja erittelevästä tekstityypistä kuvailevan tekstityypin ohella.

¹⁰ Rajan käsitteen dynaamisesta luonteesta, ks. Thomas Nail, 2016.

Kertovan tekstityypin Werlichin temaattinen tekstipohja rakentuu lauserakenteelle, joka rekisteröi toiminnan yksinkertaistetussa muodossa yhdistämällä subjektin, menneessä aikamuodossa olevan muutosta ilmaisevan verbin sekä aikaa ja paikkaa ilmaisevia adverbiaaleja. Rajan kuvauksen prosessia käsittelevässä tekstiosuudessa voidaan nähdä yhteys tähän tekstityyppiin:

Rajankäyntitöiden suorittamista varten maastossa koko merkittävä, Suomen ja SNT-Liiton välinen, Jäniskosken vesivoimalaitoksen ja Niskakosken säännöstelypadon alueen kohdalla kulkeva valtakunnanraja oli jaettu kahteen lohkoon, eteläiseen ja pohjoiseen.

Для проведения полевых демаркационных работ вся подлежащая демаркации государственная граница между Союзом ССР и Финляндией в районе гидроэлектростанции Янискоски и регулирующей плотины Нискакоски была разделена на два участка- южный и северный.

(Rajankuvaus 1947)

Rajan merkintään liittyvässä tekstiosiossa käytetyt määritelmät puolestaan ovat Werlichin mukaan eräs analyyttisen erittelevän tekstityypin variaatio (Werlich 1983, 75). Tämän tekstityypin temaattinen tekstipohja rakentuu ilmiön tunnistavalle tai yhdistävälle lauserakenteelle, jossa on subjekti, preesensmuodossa oleva eksistentiaaliverbi ja nominipredikaatiivi. Tällaisia konstruktioita ilmenee edellä mainituissa määritelmissä ja esimerkiksi seuraavan tyyppisissä rajan merkintää selittävässä ilmaisussa:

Rajamerkkien numerot on merkitty murtoluvuin, joiden roomalaisin numeroin ilmaistu osottaja tarkoittaa lohkon numeroa ja arabialaisin numeroin ilmaistu nimittäjä tarkoittaa rajamerkin järjestysnumeroa asianomaisella lohkolla.

Номера пограничных знаков обозначены дробными числами, числитель которых, выраженный римскими цифрами, показывает номер участка, а знаменатель, выраженный арабскими цифрами, показывает порядковый номер пограничного знака, по данному участку.

(Rajankuvaus 1940)

Rajankuvauspöytäkirjojen kolmatta semanttista tasoa nimitän **sopimustekstiksi**, sillä sen kommunikatiivinen funktio ei liity itse rajan kuvaukseen, vaan tekstin institutionaaliseen kontekstiin. Werlichin typologiassa lain alan tekstit valtiosopimukset mukaan luettuna kuuluvat ohjaavaan tekstityyppiin, joissa ohjailevuus ilmaistaan ehtolauseiden tai modaalisuutta ilmentävien verbien yhteydessä. Tällaisia ilmaisuja esiintyy rajankuvauspöytäkirjoissa vähän, ja ne liittyvät sopimuksen voimaantuloon:

Tämä kuvauspöytäkirja on Suomen Tasavallan Hallituksen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton Hallituksen vahvistettava ja tulee voimaan heti kun se on allekirjoitettu.

Настоящий Протокол-описание подлежит утверждению Правительством Союза Советских Социалистических Республик и Правительством Финляндской Республики и вступит в силу немедленно по его подписании.

(Rajankuvaus 1947)

Myös määritelmien yhteydessä käytetään instruktiivia:

Tässä pöytäkirjassa käytetyt erikoisnimitykset on käsitettävä seuraavasti:

Употребляемые в настоящем протоколе специальные обозначения надлежит понимать в следующем смысле:

(Rajankuvaus_1940)

Rajankuvauspöytäkirjoissa ilmenevät määritelmät poikkeavat tavanomaisista valtiosopimusmääritelmistä, sillä ne kuvaavat rajankuvauksessa käytettyjä teknisluonteisia käsitteitä ja sijoittuvat teksteissä juuri ennen rajankuvauksen tekstijaksoa, teknisten tietojen jälkeen.

Sana "rajamerkki", jolle on annettu määrätty numero, tarkoittaa rajamerkin määräämää, todellisella rajaviivalla olevaa pistettä, joka sijaitsee pylväiden välillä, jos rajamerkinä on kaksi tai kolme pylvästä tai kivipyykkiä, ja kivipyysin keskipisteen alla, jos rajamerkin muodostaa yksi ainoa kivipyykki.

Под словами "пограничный знак", которому присвоен номер- понимается точка, определяемая пограничным знаком и расположенная на истинной линии драницы между столбами, когда пограничный знак состоит из двух-трех столбов или каменных курганов и под центрам каменного кургана, когда пограничный знак состоит только из одного каменного кургана.

(Rajankuvaus 1940)

Tekstijakson alussa oleva johdantolauseke ”tässä pöytäkirjassa käytetyt erityisnimitykset” viittaa kuitenkin koko pöytäkirjaan asiakirjana ja se on siis nähtävissä osana sopimustekstiosiota.

4.1.2 Rajankuvauspöytäkirjojen jaksot ja niiden rajakohdat

Edellä esitetyn semanttisen ja tekstityyppiä koskevan analyysin pohjalta olen eritellyt rajankuvauspöytäkirjoissa esiintyvät jaksot, niiden funktion ja kyseisen tekstijakson erottavat tekstuaaliset piirteet taulukossa 6. Kuten taulukosta käy ilmi, eritellyt jaksot eivät toteuta vain yhtä funktiota ja niiden erottavat piirteet on määritelty jaksokohtaisesti erilaisin perustein. Otsikko (O) ja päätöslauselma (PÄÄT) voidaan tunnistaa niiden sijoittumisen perusteella, kun

taas liitelistat (LIIT) ja pöytäkirjassa käytettävien erikoissanontojen määritelmien (MÄÄR) tekstijaksojen rajakohdat erottuvat leksikaalisten merkitsijöiden avulla ("Tässä pöytäkirjassa käytetyt erikoissanonnat tulee ymmärtää seuraavalla tavalla."; "Liitteet"). Rajan kuvauksen tekstijakso (KUV) erottuu puolestaan teknisen kuvaavan tekstityyppinsä perusteella, kun taas esimerkiksi rajan merkinnän (MERK) tai erikseen laaditut asiakirjat (ERI) -jaksojen määrittävät ennen kaikkea niiden funktio.

Eriteltyt jaksot myös toteutuvat eri tavoin pöytäkirjakohtaisesti. Esimerkiksi todistuslausekkeessa on asiakirjakohtaisia eroja aktiivin/passiivin käytön suhteen sekä todistuslausekkeen sisältämien tietojen osalta. Niinpä vuoden 1938 yleisen pöytäkirjan todistuslauseke sisältää tietoa rajankuvauksen ajankohdasta (1), vuoden 1940 pöytäkirja käydyn rajan sijainnista (2), vuoden 1967 merirajan kuvauspöytäkirja rajan merkintätavasta (3), kun taas vuoden 1964 vuokra-alueen todistuslauseke on jakaantunut kahteen kappaleeseen:

(1) Suomen tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton välisen valtakunnanrajan tarkistamista varten asetettu rajakomissio toteaa täten, että valtakuntien välinen raja on Tarton kaupungissa lokakuun 14 päivänä vuonna 1920 allekirjoitetun rauhansopimuksen 2 artiklan mukaisesti sitä varten asetettujen rajakomissioiden toimesta vuosina 1921, 1925, 1934 ja 1936-38 koko pituudeltaan Suomenlahdesta Pohjoiseen Jäämereen määritelty ja maastoon merkitty sekä sitä koskevat asiakirjat ja kartat vuosina 1921, 1925, 1934, 1937 ja 1938 valmistettu.

(Yleinen pöytäkirja 1938)

(2) Suomen ja S.N.T. Liiton välinen Rajankäynti-keskusekakomitea todistaa täten, että Suomen ja Sosialististen Neuvosto-Tasavaltojen Liiton välisen rauhansopimuksen II artiklan täyttämiseksi sekä huhtikuun 29 p:nä 1940 tehdyn rajankuvauspöytäkirjan mukaisesti Suomen ja Sosialististen Neuvosto-Tasavaltojen Liiton välinen valtakunnanraja on määrätty ja käyty maastossa: **maalohkolla Suomenlahden rannalla olevasta rajamerkistä N:o I/1 rajamerkkiin N:o III/277/577; rajamerkistä N:o 775 rajamerkkiin N:o 857; rajamerkistä N:o V/1(A-42) Barentsin meren rannalla olevaan rajamerkkiin N:o V/20, sekä merilohkolla Suomen ja Sosialististen Neuvosto-Tasavaltojen Liiton aluevesien rajoissa Suomenlahdella ja Barentsin merellä.**

(Rajankuvaus 1940)

(3) Yhteinen suomalais-neuvostoliittolainen Suomenlahdella Suursaaren (Gogland) koillispuolella olevan Suomen ja SNT-Liiton välisen merirajan merkitsemiskomissio toteaa täten, että se on Suomen Tasavallan hallituksen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton hallituksen kesken merialueiden ja mannermaajalustan rajoista Suomenlahdella 20 päivänä toukokuuta 1965 tehdyn sopimuksen 5 artiklan mukaisesti suorittanut alla kuvatun merirajan merkitsemisen **sijoittamalla rajan kääntö- ja päätepisteisiin rajamerkit (poijut) sekä pystyttänyt suuntausmerkit ja yhden maakiintopisteen näiden rajamerkkien (poijujen) sijainnin määrittämiseksi.**

(Merirajan kuvaus 1967)

(4) Suomen Tasavallan Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liitolta vuokraamien Saimaan kanavan Neuvostoliitolle kuuluvan osan ja Malyj Vysotskij-saaren (Ravansaaren) rajojen määrittämistä varten asetettu suomalais-neuvostoliittolainen sekakomissio toteaa täten, että se on vuonna 1964 suorittanut mainittujen rajojen määrittämisen maastossa.

Kaikki työt rajojen määrittämiseksi on suoritettu Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton kesken Saimaan kanavan Neuvostoliitolle kuuluvan osan ja Malyj Vysotskij-saaren (Ravansaaren) vuokraamisesta Suomen Tasavallalle 27 päivänä syyskuuta 1962 tehdyn sopimuksen ja mainitun sopimuksen liitteenä olevan Saimaan kanavan Nuijamaan alueella olevan kanavalinjan oikaisemista koskevan 11 päivänä elokuuta 1964 tehdyn suomalais-neuvostoliittolaisen pöytäkirjan perusteella sekä ottaen huomioon Saimaan kanavan ja Nuijamaan-Brunsnitsnojen (Juustilan) maantien uudelleen rakentamisen.

(Vuokra-alueen rajankuvaus 1964)

Taulukko 6. Vuosien 1938-1967 rajankuvauspöytäkirjojen tekstijaksot

JAKSO	LYHENNE	JAKSON FUNKTIO	EROTTAVA PIIRRE
OTSIKKO	O	asiakirjan nimeäminen (sopimusviite) alueen spesifointi	sijoittuminen tekstissä, substantiivirakenne
TODISTUS-LAUSEKE	TOD	toimijat sopimusviite illokuutio	määrämuotoinen lause todistusvirke preesensmuoto
LOHKOJAKO	LOH	rajankuvauksen taustatyönä suoritettujen lohkojaon kuvaus	mennyt aikamuoto (pluskvamperfekti/ preteriti)
TYÖNJAKO	TYÖ	osapuolten suorittamien työosuuksien erittely	mennyt aikamuoto
RAJAN PITUUS	PIT	käydyn rajan kokonaispituus	erittelevä tekstityyppi
RAJAN MERKINNÄN TEKNISET TIEDOT	TEK	mittaukseen käytettyjen teknisten järjestelmien identifointi	järjestelmän nimeäminen, perfekti/mennyt partisiippi, tekninen tyyli
RAJAN MERKITÄ	MERK	rajamerkkien kuvaus, merkkien numerointi, merkintätapa, merkintään liittyvät lisätiedot	preesens- ja perfekti /partisiippi -muodot erittelevä ja kuvaava tekstityyppi
KARTTATIEDOT	KARTTA	Maininta pöytäkirjan yhteydessä laaditusta kartasta ja sen mittasuhteista	tekninen tyyli, perfekti/mennyt partisiippi
PÖYTÄKIRJAN MÄÄRITELMÄT	MÄÄR	pöytäkirjan tulkinta	erittelevä/ohjaava tekstityyppi listamuotoinen
RAJAN KULUN KUVAUS	KUV	rajamerkkien sijainnin määrittely suhteessa toisiinsa sanallisesti / koordinaatein	teknisen kuvauksen tekstityyppi
ERIKSEEN LAADITUT ASIAKIRJAT	ERI	viittaus erikseen laadittuihin asiakirjoihin	viitatus asiakirjan nimi ja vuosi
LIITELISTA	LIIT	pöytäkirjan kokonaisuuden tulkinta	listamuotoinen
VOIMAANTULO-MÄÄRÄYS	VOIM	voimaantuloa koskevat järjestelyt	futuuri nesessiivirakenne
PÄÄTÖS-LAUSELMA	PÄÄT	pöytäkirjan tulkinta toimijoiden vahvistus/allekirjoitus	sijoittuminen tekstissä, määrämuotoisuus

4.1.3 Rajankuvauspöytäkirjojen jaksojen sijoittuminen tekstissä

Alla olevassa taulukossa 7 olen esittänyt edellä erittelemien jaksojen sijoittumisen eri pöytäkirjoissa havainnollistaakseni niiden sijaintia asiakirjakohtaisesti.

Taulukko 7. Jaksojen sijoittuminen rajankuvauspöytäkirjoissa

pöytäkirja	1938	1940	1944	1945	1947	1964	1967
jakso			vuokra- alue			vuokra-alue	meriraja
	O	O	O	O	O	O	O
	TOD	TOD	TOD	TOD	TOD	TOD	TOD
	LIIT	LIIT					
		LOH	LOH	LOH	LOH	LOH	
					TYÖ		
		PIT	PIT	PIT	PIT	PIT	
		MERK	MERK	MERK	MERK	MERK	MERK
		KARTTA	KARTTA	KARTTA	KARTTA		
		TEK	TEK	TEK	TEK	TEK	
						KARTTA	
						TYÖ	
						LIIT	
		MÄÄR	MÄÄR	MÄÄR	MÄÄR	MÄÄR	
	KUV	KUV	KUV	KUV	KUV	KUV	KUV
		MÄÄR					
				ERI	ERI		
							MERK
							TEK
							KARTTA
						TYÖ	
LIIT	LIIT	LIIT	LIIT	LIIT		LIIT	
	VT	VT	VT	VT	VT	VT	
PÄÄT	PÄÄT	PÄÄT	PÄÄT	PÄÄT	PÄÄT	PÄÄT	

Vuoden 1938 yleinen pöytäkirja on ensimmäinen valtiosopimustason asiakirja, jossa koko merkityn valtakunnan rajan kulku vahvistetaan Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Ulkoasianministeriön arkistossa säilytettävästä, vuoden 1938 yleistä pöytäkirjaa koskevasta aineistosta käy ilmi asiakirjan hankala ja monivaiheinen syntyprosessi. Lopulliseen asiakirjaan päätyi rajan yleisen kuvauksen ohella ainoastaan liitelistat, jotka mainitaan asiakirjassa erisanaisesti kahteen kertaan¹¹. Rajan merkintää, siihen liittyvää teknistä tietoa ja

¹¹Itse rajankäyntiin liittyi useita erimielisyyksiä ja rajan merkinnän aikana tapahtui useita rajaselkkauksia. Saman aikaisesti pöytäkirjan kanssa Suomen ja Venäjän rajavaltuutetut neuvottelivat erillisestä asiakirjasta, jossa

pöytäkirjassa käytettäviä erikoissanontoja koskevat tekstiosuudet ilmenevät ensimmäisen kerran vasta seuraavassa, vuoden 1940 kuvauspöytäkirjassa.

Yllä oleva kaavio havainnollistaa, kuinka vuosina 1940–1947 laaditut pöytäkirjat noudattavat lähes identtistä rakennetta ja niiden jaksojen lähempi vertailu paljastaa, että tekstit ovat myös paikoin sanasanaisesti identtisiä. Vuoden 1940 pöytäkirjassa asiakirjan liitteet ilmenevät tekstissä erisanaisesti lueteltuna kaksi kertaa, kuten vuoden 1938 yleisessä pöytäkirjassa, mutta tämän jälkeen ne mainitaan ainoastaan kuvauspöytäkirjojen lopussa. Poikkeuksena tästä on vuoden 1964 vuokra-alueen kuvauspöytäkirja, jossa liitelistaa ei ole lainkaan, ja joka poikkeaa rakenteeltaan myös muissa suhteissa. Ensimmäinen maininta rajankuvauksessa tehdystä työnjaosta ilmenee vuoden 1947 pöytäkirjassa, jossa siitä on maininta lohkojaon tekstijakson yhteydessä. Tämän jälkeen laadituissa vuosien 1964 ja 1967 pöytäkirjoissa työnjako mainitaan omana tekstijaksonaan myöhemmin tekstissä.

Myös tekstin metatekstuaalisessa jaottelussa on asiakirjakohtaisia eroja: vuosien 1940-1947 pöytäkirjoissa rajankuvausta edeltää johdantolause (1-2):

(1) Suomen ja Sosialististen Neuvosto-Tasavaltojen Liiton välinen valtakunnanrajaviiva kulkee seuraavasti:

(Rajankuvaus 1940; Rajankuvaus 1945; Rajankuvaus 1947)

(2) SNT-Liiton Suomelta vuokraaman Porkkalanniemen alueen rajan maastoon merkitty rajaviiva kulkee seuraavasti:

(Vuokra-alueen rajankuvaus 1944)

Lisäksi vuoden 1945 Petsamon rajaa koskevassa kuvauspöytäkirjassa sekä vuoden 1964 vuokra-alueen kuvauspöytäkirjassa rajankuvaus on erotettu väliotsikolla muusta tekstistä. Myös viimeksi mainitun tekstin alkuosa on nimetty väliotsikolla ”JOHDANTO”. Huomattavaa on, että vuoden 1944 Porkkalan vuokra-alueen ja vuoden 1964 Saimaan vuokra-alueen välillä ei ole rakenteellisia yhdistäviä piirteitä, vaan ensiksi mainittu rinnastuu rakenteensa puolesta muihin 1940-luvulla laadittuihin kuvauspöytäkirjoihin 1964 allekirjoitetun pöytäkirjan puolestaan erottuessa kaikista edeltävistä asiakirjoista.

Vuoden 1967 merirajan kuvauspöytäkirja eroaa edellisistä asiakirjoista suppeutensa perusteella. Tämä johtuu merialueen merkintätavan suurpiirteisyydestä verrattuna maarajan

määriteltäisiin rajaa koskevat käytännöt. Tämä asiakirja ei ehtinyt valmistua ennen Talvisodan syyttymistä ja lopullisen muotonsa se sain vasta vuonna 1948, kun maiden välillä solmittiin sopimukset rajalla noudatettavasta järjestyksestä sekä rajaselkkausten ja -tapahtumain selvittämisjärjestyksestä.

merkintään. Tässä tekstissä myös rajan merkintään liittyvää teknistä tietoa on sisällytetty vähemmän, kuin aikaisemmissa kuvauspöytäkirjoissa. Niinpä esimerkiksi rajamerkkien tarkka sijainti on esitetty pöytäkirjan liitteenä olevissa asiakirjoissa varsinaisen pöytäkirjan sijaan. Myöskään pöytäkirjan tekstijaksot eivät esiinny samassa järjestyksessä kuin edellisissä asiakirjoissa.

4.2 Vuosien 1938-1967 rajankuvauspöytäkirjojen leksikaaliset ja syntaktiset piirteet

Seuraavissa alaluvuissa lähestyn kysymystä vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjojen tekstilajille ominaisista piirteistä tarkastelemalla niiden leksikaalisia ja syntaktisia erityispiirteitä muiden Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton välisten valtiosopimusten kontekstissa. Ensimmäisessä alaluvussa erittelen asiakirjojen sanastoa tarkastelemalla niiden frekvenssejä sekä niissä toistuvia useamman sanan liittoja, N-grammeja, ja heijastamalla, miten nämä ovat edustettuina koko korpuksen pohjalta tehdyissä vastaavissa hauissa. Alaluvussa 4.2.2 analysoin tarkemmin rajankuvauspöytäkirjojen johdanto-osan todistuslauseketta, joka edellisessä luvussa eriteltiin omaksi tekstijaksokseen. Myös tätä piirrettä tarkastelen koko korpuksen valossa ja erityisesti tekstin funktion näkökulmasta. Luvussa 4.2.3 puolestaan käsittelen asiakirjojen poikkeavuutta niiden syntaktisella tasolla tarkastelemalla konditionaalilauseen (puuttuvaa) merkitystä teksteissä.

4.2.1 Rajankuvauspöytäkirjojen leksikaaliset erityispiirteet

Korpustyökalun frekvenssihaun avulla poimittujen esiintyvyydessään yleisimpien sanojen tarkastelu havainnollistaa rajankuvauspöytäkirjojen teknistä luonnetta. Liitteessä 4 olevassa taulukossa on esitetty vuosien 1940, 1944, 1947, 1964 ja 1967 rajankuvauspöytäkirjoissa yleisimmin esiintyvät sanat. Venäjänkielisestä listasta olen poistanut prepositiot. Koska suurin osa rajankuvauspöytäkirjoista koostuu rajan kulun sanallisesta kuvauksesta, tähän liittyvä sanasto myös dominoi rajankuvauspöytäkirjoista koostuvaa osakorpusta. Rajan kulkua kuvaavien tekstifragmenttien keskeisen verbin *kulkee* kuuden lähimmän sanan kollokaattihauilla yli kahdensadan osuman saaneiden verbin yhteydessä esiintyvien sanojen joukossa olevat sanat esiintyvät kaikki myös yllämainitussa liitteessä 4.

Näiden sanojen kiinteästä yhteydestä toisiinsa kertoo myös korpustyökalulla suoritettu N-grammien, eli yhdessä esiintyvien sanojen haku, joka paljastaa, että viiden sanan

kokonaisuuksia, jotka esiintyvät osakorpuksessa yli kymmenen kertaa on yhteensä 74. Venäjänkielisessä alakorpuksessa näitä N-grammeja on huomattavasti suurempi määrä, jossa yli kymmenen kertaa esiintyviä viiden sanan liittoja on kokonaiset 197 kappaletta.

Yleisin viiden sanan suomenkielinen N-grammi, joka esiintyy osakorpuksessa kaikkiaan 197 kertaa, on:

rajaviivan pituus maalla käytettävien rajamerkkien

Venäjänkielinen yleisin viiden sanan N-grammi esiintyy puolestaan 256 kertaa:

граница проходит по прямой линии ("raja kulkee suoraa linjaa")

Liitteessä 4 on lista kaikista yli 100 kertaa koko PEST-korpuksen Suomen ja Venäjän/NL:n kanssa solmimissa sopimuksissa esiintyvistä viiden sanan liitoista. Listan kärjessä on tummennettuina merkitty rajankuvauspöytäkirjoihin sijoittuvat N-grammit. Merkittävää on, että venäjänkielisissä teksteissä N-grammeja esiintyy huomattavasti enemmän kuin suomenkielisissä. Myös yksittäiset sanat ovat edustettuina koko korpuksen kattavassa frekvenssihaussa yleisimpien sanojen joukossa¹². Rajankuvauspöytäkirjojen osakorpuksen sadan yleisimmän sanan joukossa on myös rajan kulkemaa maastoa kuvaavia sanoja, kuten metsän (106 kertaa), nimettömän (106 kertaa), puron (81 kertaa), kivikkoiseen (68 kertaa), joita muissa valtiosopimusteksteissä ei tavata. Poikkeuksellista on myös paikannimien suuri määrä. Rajankuvauksen jakson ulkopuolista tekstiä luonnehtii suuri määrä teknistä sanastoa, kun taas valtiosopimuksille ominainen sanasto, kuten sopimusosapuolien nimet (Suomi, Neuvostoliitto) ovat suomenkielisestä tekstistä laaditulla frekvenssilistalla vasta sijalla 29 ja varsinainen sopimussanasto (tehty, allekirjoitettu) sijoittuvat vasta sijoille 350/371.

Omaksi semanttiseksi tasokseen alaluvussa 4.1.1 erittelemäni sopimustekstin osuus koko tekstimassasta on hyvin pieni, mutta sen kohdalla huomio kiinnittyy joihinkin epäjohdonmukaisuuksiin. Merkittävin epäjohdonmukaisuus liittyy pöytäkirjojen suomenkielisiin nimityksiin. Ensimmäinen, vuonna 1938 allekirjoitettu asiakirja on *yleinen pöytäkirja* (ven. общий протокол), mutta lähes kaikkien muiden pöytäkirjojen

¹² Kaikkien Suomen ja Venäjän/NL:n välisten sopimusten 50 yleisimmän sanan joukossa on rajankuvauspöytäkirjoissa usein esiintyvät tekniset lyhenteet *n:o* (sijalla 5; koko korpuksessa 2407 kertaa, alakorpuksessa 2293 kertaa) ja *m* (sijalla 21; koko korpuksessa 829 kertaa; alakorpuksessa 822 kertaa). Venäjänkielisessä vastaavasti sana *линии* on sijalla 17 (1287 kertaa koko korpuksessa, 1178 kertaa alakorpuksessa ja *m* sijalla 20 (1138 koko korpuksessa, 1079 kertaa alakorpuksessa).

suomenkielinen nimitys, joka on venäjän kielellä säännönmukaisesti *протокол-описание*, on erilainen vähintään kirjoitusasultaan: *rajankuvaus-pöytäkirja* (1940), *kuvauspöytäkirja* (1944; 1947), *kuvaus-pöytäkirja* (1944) ja *rajankuvauspöytäkirja* (1964; 1967). Asiakirjojen suomenkielisten nimien epäjohdonmukaisuus korostuu, kun ottaa huomioon pöytäkirjojen rakenteellisen yhdenmukaisuuden. Seuraavassa käsittelen pöytäkirjojen funktion näkökulmasta keskeistä leksikaalista elementtiä, sen todistuslauseketta.

4.2.2 Todistuslausekkeen illokuutio

Šarčevićin (1997, 131–132) mukaan valtiosopimusten johdanto-osa koostuu perinteisesti korkeiden sopimusosapuolten nimistä, sopimuksen perusteluista, valtuutetuista edustajista, vallan toteamisesta ja vaihdoista sekä sopimuslausekkeesta. Koko johdanto-osa koostuu yhdestä virkkeestä ja yleisesti päättyy sopimuslauseeseen. Kaikki sopimuksen perusteet on esitetty omassa kappaleessaan, joka alkaa vakiintuneella ilmaisulla, kuten *huomioon ottaen*, *tunnustaen* ja *toivoen* (Šarčević 1997, 132). Rajankuvauspöytäkirjojen johdanto-osa mukailee tätä rakennetta: siinä nimetään sopimusosapuolet sekä valtuutetut toimijat, ja se ilmaisee asiakirjan tarkoituksen. Rajankuvauspöytäkirjat kuitenkin poikkeavat yllämainitusta konventioista ensinnäkin siinä, että niissä ei ole valtiosopimuksille tyypillisiä perustelulauseita (*huomioon ottaen*, *tunnustaen*, *toivoen*). Sen sijaan ne kaikki viittaavat toisiin asiakirjoihin, joiden *täyttämiseksi* (во исполнение), *perusteella* (во исполнение) tai *mukaisesti* (во исполнение; в соответствии) pöytäkirjat on laadittu, mikä kertoo rajankuvauspöytäkirjojen asettumisesta valtiosopimustekstien hierarkiaan. Vuoden 1964 vuokrasopimukseen liittyvän rajankuvauksen johdanto-osassa mainitaan, että työt on suoritettu ”ottaen huomioon Saimaan kanavan ja Nuijamaan-Brusnitsnojen (Juustilan) maantien uudelleen rakentamisen”, mutta tämäkään lauseke ei viittaa itse sopimuksen perusteisiin, vaan rajan kuvaukseen vaikuttaneeseen, ”todellisen maailman” asiantilaan.

Asiakirjan oikeudellisen merkityksen näkökulmasta on merkittävää, että rajankuvauspöytäkirjat on laadittu rajankäyntiä varten asetettujen toimikuntien¹³ toimesta, jotka ovat myös allekirjoittaneet asiakirjat. Niinpä pöytäkirjoissa ei ole valtiosopimuksille tyypillistä sopimuslauseketta, vaan rajankuvauspöytäkirjojen kohdalla on sopivampaa puhua todistuslausekkeesta. Todistuslausekkeen muotoilussa on sopimuskohtaista variaatiota ja

¹³ Toimikuntien saamista nimissä on myös paljon variaatiota: rajakomissio (1938), rajankäyntikeskusekakomitea (1940), sekakomitea (1944, 1944, 1947), sekakomissio (1964), merkitsemiskomissio (1967)

todistaa (свидетельствовать) -verbin ohella käytetään myös verbiä *todeta* (констатировать). Esimerkkejä todistuslauseen eri toteutumista on listattu yllä alaluvussa 4.1.2.

Todistaa ja *toteaa* -sanojen esiintymien tarkasteleminen korpuksen avulla kertoo niiden käyttötavan poikkeuksellisuudesta valtiosopimus kontekstissa, sillä kumpikaan sana ei ilmene yhdenkään muun sopimustekstin johdanto-osassa. Sen sijaan tyypillisempi konstruktio on kiteytynyt ilmaisu *ovat sopineet seuraavaa* tai *seuraavasta*, joka ilmenee korpuksessa 130 kertaa. Pragmaattisen puheaktiteorian käsittein nämä verbit edustavat eri illokuutiotyyppejä: *sopia* yhdistää lupaavan ja määräävän illokuution, jotka molemmat sovittavat maailman sanaa vastaavaksi, kun taas *todistaa* ja *todeta* edustavat toteavaa illokuutiota¹⁴, jossa sana sovitetaan maailmaa vastaavaksi.

Verbin kollokaattina esiintyy kuitenkin myös polysemanttinen sana *täten*¹⁵ vastineenaan *настоящим*¹⁶, jonka englanninkielistä vastinetta John Austin käsittelee Searlen typologian pohjana vaikuttaneessa puheaktiteoriassaan. Austinin mukaan englannin kielen *hereby* on performatiivin tunnusmerkki, joka esiintyessään preesensmuotoisen verbin yhteydessä osoittaa, että lauseen esittäminen on väline jonkin suorittamiseksi tai aikaansaamiseksi vastaanottajassaan tai tilanteessaan (Austin 2016, 59)¹⁷.

PEST-korpuksen tarkastelu osoittaa, että tämä hallinnon alan teksteille ominainen preesensmuotoisen verbin yhteydessä esiintyvä adverbi ei ole kovin yleinen Suomen ja Venäjän välisissä valtiosopimuksissa. Vastaava konstruktio esiintyy vain kahdessa suomenkielisessä sopimustason tekstissä, joissa toisesta sen venäjänkielisessä vastineessa käytetään toisentyypistä sanavalintaa:

(1) Kumpikin sopimuspuoli **suostuu täten** alistamaan välimesmenettelyllä ratkaistavaksi jokaisen riidan, joka syntyy sen ja toisen sopimuspuolen sijoittajan välillä jälkimmäisen sijoituksesta edellä mainitun alueella ja joka koskee tämän sopimuksen 4 artiklan 4 kohdassa tarkoitetun sijoituksesta maksettavan korvauksen määrää tai suorittamista.

¹⁴ Searlen ja Vandeverin eri illokuutiotyyppejä edustavien verbien luokittelussa *todistaa* (testify) ja *todeta* (assert) on luokiteltu saman illokuutiotyypin alle.

¹⁵ Tämä adverbi merkitsee myös teon tapaa, jolloin se saa venäjänkielisen vastineen таким образом.

¹⁶ Tämä venäjänkielinen sana esiintyy PEST-korpuksessa yhteensä 217 kertaa useimmiten kollokaattinaan substantiivi, jolloin sana viittaa tyypillisesti kyseessä olevaan sopimukseen (настоящим Соглашением).

¹⁷ Englanninkielisen sanat käyttöyhteydet saattavat joiltain osin poiketa suomen- ja venäjänkielisten vastineiden käyttöyhteyksistä, mutta ytimeltään ne vastaavat Collins dictionaryn tarjoamaa määritelmää: ”1. (used in official statements, proclamations, etc) by means of or as a result of this” (Collins dictionary 2018).

Каждая из Договаривающихся Сторон **настоящим** дает свое согласие на арбитражное рассмотрение любого спора, возникающего между нею и инвестором другой Договаривающейся Стороны по вопросам капиталовложений, осуществленных таким инвестором на территории первой из Договаривающихся Сторон, и касающегося размера или производства компенсации, предусмотренных пунктом 4 статьи 4 настоящего Соглашения.

(FI_USSR_investment_1989)

(2) Siihen nähden, että diplomaattista ja konsuliedustusta varten on täysin riittävä, jos kumpikin sopimusvaltio pidättää itselleen toisen valtion alueella kaksi kiinteistöä, **päätetään täten**, että Tarton Rauhansopimuksen 22 artiklan muistutukseen sisältyvä määräys, jonka mukaan sopimusvaltiot pidättävät itselleen kolme kaupunkikiinteistöä tontteineen ja rakennuksineen, on muutettava siten, että sopimusvaltiot, tyytyen jo luovuttuihin kahteen, kiinteistöön, luopuvat oikeudestaan kolmanteen kiinteistöön.

Исходя из того обстоятельства, что сохранение каждым из договаривающихся государств двух недвижимостей на территории другого договаривающегося государства всецело обеспечивает нужды дипломатического и консульского представительства, **признать** изложенное в примечании к статье 22-й заключенного в Юрьеве мирного договора определение, по которому каждое из договаривающихся государств сохраняет за собой на территории другого договаривающегося государства три городских недвижимости с прилегающими к ним земельными участками и строениями подлежащим изменению в том смысле, что договаривающиеся государства отказываются от права на третью недвижимость, довольствуясь уже переданными двумя недвижимостями.

(FI_RSFSR_consular_real_estate_1922)

Konstruktio esiintyy toistuvasti myös vuonna 1922 allekirjoitetussa Suomen ja Venäjän väliseen rajarauhan turvaamista koskevaan sopimukseen liitettyssä pöytäkirjassa, jossa sen kieliversioissa esiintyy niin ikään epä johdonmukaisuutta¹⁸.

Rajankuvauspöytäkirjojen johdanto-osan illokuutiotyyppejä määrittävässä sanaliitossa käytettävät sanat *todistaa/toteaa* ja *täten* yhdistää tekstilajin toiseen valtiosopimustekstin alalajiin, noottiin. *Toteaa*-verbi ilmenee tekstin illokuutiotyyppejä määrittävänä sanana ainoastaan yhdessä korpustekstissä, joka on vuoden 1972 energianootti:

Koska yhteistyösopimuksessa on määrätty, että SNTL:n Suomelle luovuttamaa ydinmateriaalia käytetään vain rauhanomaisiin tarkoituksiin, Suomen hallitus **toteaa**, että SNTL:stä saatua ydinmateriaalia ei voida siirtää pois IAEA:n valvonnasta sen käyttämiseksi muussa toiminnassa, jota ydinaseiden leviämisen estämistä koskevassa sopimuksessa ei ole kielletty.

¹⁸ Venäjänkielinen ilmaus *настоящим устанавливается* esiintyy tekstissä neljä kertaa, mutta vain kerran sen suomenkielisessä vastineessa ilmenee sana *täten*. Muissa kohdissa ilmaisu on käännetty sanoilla *todetaan* tai *on sovittu* (FI_RSFSR_inviolability_of_borders_protocol_1922).

Ввиду того, что в Соглашении о сотрудничестве установлено, что передаваемый СССР Финляндии ядерный материал будет использоваться лишь для мирных целей, Правительство Финляндии **констатирует**, что ядерный материал, полученный из СССР, не может быть изъят из-под контроля МАГАТЭ в целях его использования в какой-либо иной, незапрещенной Договором о нераспространении ядерного оружия деятельности.

(FI_USSR_energy_notes_1972)

Korpusta tarkasteltaessa sanaliitto, jossa esiintyy preesensmuotoinen verbi yksikön ensimmäisessä tai kolmannessa persoonassa kollokaattinaan performatiivisuuteen viittaava *täten/настоящим*, esiintyy myös juuri noottien yhteydessä. Nooteissa *täten*-sanon kollokaatti on poikkeuksetta *vahvistaa*. Tämä ilmaisu esiintyy korpuksessa yhteensä 11 kertaa ja sen venäjänkielinen vastine on johdonmukainen (настоящим подтверждаю/подтверждает) lukuun ottamatta vuoden 2016 rajatarkastusasiaa koskevaa noottia, jossa *настоящим* on jätetty käännöksestä¹⁹ pois.

Vertailussa todistuslausekkeen suomenkielisen vastineiden käytössä on epäjohdonmukaisuutta verrattuna venäjänkieliseen, mutta rajankuvauksen määrittelemä oikeudellinen asema valtakunnanrajana tai vuokra-alueen rajana ei vaikuta verbin valintaan.

Taulukko 8. Todistuslausekkeen verbin käytön johdonmukaisuus vuosien 1938–1967 pöytäkirjoissa

pöytäkirja	suomi	venäjä
1938	toteaa	-
1940	todistaa	свидетельствует
1944 (vuokra-alue)	todistaa	свидетельствует
1945	todistaa	свидетельствует
1947	todistaa	свидетельствует
1964 (vuokra-alue)	toteaa	констатирует
1967	toteaa	свидетельствует

4.2.3 Rajankuvauspöytäkirjojen syntaktiset erityispiirteet

Rajankuvauspöytäkirjojen tekstin sopimusosuus poikkeaa määräävää ja lupaavaa illokuutiotyyppejä edustavista valtiosopimuksista myös, koska niistä puuttuu Werlichin erottelema instruktiivinen tekstielementti. Tämä ilmenee vertailemalla rajankuvauspöytäkirjojen osakorpuksen ja PEST-korpuksen eroja suoritettaessa konkordanssihaku ohjaaville teksteille ominaiseen konditionaalimuotoon liittyvän *jos*-alistuskonjunktion esiintyvyydestä: koko korpuksessa osumia on lähes tuhat, kun taas rajankuvauspöytäkirjojen alakorpuksessa *jos* esiintyy ainoastaan kaksi kertaa. Näissäkään

¹⁹ Noottien kohdalla voidaan puhua perinteisistä käännöksistä, sillä ne on laadittu yksipuolisesti.

tapauksissa sana ei heijasta varsinaisesti lauseen modaalisuutta, vaan sitä on käytetty tarkentamaan määritelmää ja se olisi vaihdettavissa alistuskonjunktion *kun* kanssa:

Sana "rajamerkki", jolle on annettu määrätty numero, tarkoittaa rajamerkin määräämää, todellisella rajaviivalla olevaa pistettä, joka sijaitsee pylväiden välillä, **jos** rajamerkinä on kaksi tai kolme pylvästä tai kivipyökkä, ja kivipyökin keskipisteen alla, **jos** rajamerkin muodostaa yksi ainoa kivipyökki.

(Rajankuvaus_1940)

Ehtolauseiden puuttuminen liittyy rajankuvauspöytäkirjojen funktioon, joka on, asiakirjan nimen mukaisesti, kuvata rajan kulku. Tämä funktio on yhdenmukainen edellisessä alaluvussa käsitellyn todistuslausekkeen illokuution kanssa.

4.3 Tekstin temporaalisuus tarkasteltavana tekstilajipiirteenä

Tekstin temporaalisuus on yhteydessä siinä ilmeneviin tekstityyppeihin, tekstin funktioon ja tätä kautta myös sen edustamaan tekstilajiin. Mikrotasolla temporaalisuutta merkitsevät verbit sekä aikaa ilmaisevat leksikaaliset elementit, kun taas tekstin makrotasolla tekstin ajallinen rakenne koostuu tekstin sisällä mainittujen tapahtumien välisestä monimutkaisesta verkostosta (Mikhailov 2019, 206). Seuraavassa esitän rajankuvauspöytäkirjojen lähilukuun perustuvan semanttisen aikajanan ja pohdin sen suhdetta luvussa 4.2 esitettyyn kokonaisrakenteeseen ja sen funktionaalisiin osiin (4.3.1). Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan ajallisuuden kieliopillistunutta ilmentymää, verbien aikamuotoja ja niiden esiintymistä teksteissä (4.3.2). Kaavioiden avulla havainnon eri aika-arvojen saaneiden verbien osuutta pöytäkirjoissa ja vertailen myös aika-arvojen distribuutiota eri tekstijaksojen välillä. Lopuksi käsitelen analyysissä esille nousseita temporaalisuuteen liittyviä kielikohtaisia eroja (4.3.3).

4.3.1 Rajankuvauspöytäkirjojen semanttinen aikajana

Rajankuvauspöytäkirjoista voidaan erottaa kolme eri semanttista aikatasoa: rajan kuvausta edeltänyt aika, rajan kuvauksen aika ja sopimusaika. Edelleen rajan kuvausta edeltävän ajan sisältä voidaan erottaa kaksi peräkkäistä ajankohtaa: pöytäkirjan laatimiseen johtaneen sopimuksen solmimisajankohdan ja tämän sopimuksen johdosta rajan kuvausta varten tehtyjen toimenpiteiden ajankohta. Myös sopimusajan sisältä voidaan erottaa kaksi eri temporaalisuutta: rajan aika ja tätä rajan aikaa monimutkaisempi asiakirjan aika. Nämä aikatasot on esitetty alla olevassa taulukossa, johon ne on sijoitettu siinä järjestyksessä, kuin ne sijaitsevat tekstin sisältämällä semanttisella aikajanelä. Käsitelen erikseen jokaista näistä

aikatasoista, ennen kuin siirryn rajankuvauspöytäkirjoissa käytettyjen aikamuotojen lähempään tarkasteluun luvussa 4.3.2.

Taulukko 9. Rajankuvauspöytäkirjojen semanttinen aikajana

RAJAN KUVAUSTA EDELTÄVÄ AIKA			RAJAN KUVAUKSEN AIKA	SOPIMUSAIKA	
Aiemmat asiakirjat	Pöytäkirjan laatimiseen johtanut sopimus	Rajan kuvausta edeltävä aika		Rajan aika	Asiakirjan aika
Sopimusviite		asetettu komitea lohkojaot	on merkitty on sijoitettu	merkitty raja kulkee	todistuslauseke liitteet määritelmät voimaantulo todistusvoimaisuus vahvistuslauseke
mennyt aika			preesens	futuuri	

Pöytäkirjan laatimista edeltävään aikaan sijoittuvat edeltävät asiakirjat (vastaava tekstijakso: ERI), joihin rajankuvauspöytäkirjoissa viitataan esimerkiksi rajamerkkien kohdalla. Tähän aikatasoon sijoittuvat myös sopimukset (ja vuoden 1940 rajankuvauspöytäkirjan kohdalla edeltävä pöytäkirja), jonka mukaisesti rajankuvauspöytäkirjat on laadittu. Nämä aikaviitteet on ilmaistu tekstissä sopimusviittauksena, johon liittyy myös definiittinen tieto asiakirjan laatimisvuodesta tai allekirjoituspäivästä. Tämä aikataso on läsnä kaikkien rajankuvauspöytäkirjojen todistuslausekkeessa sekä vuosien 1938 ja 1967 pöytäkirjoja lukuun ottamatta niiden otsikossa.

Rajan kuvausta edeltävään aikaan kuuluvat myös pöytäkirjan perusteena olevassa asiakirjassa määrätyt toimenpiteet, jotka on suoritettu ennen rajankuvausta. Näihin toimenpiteisiin kuuluvat rajankäynnin toteuttavan sekakomission asettaminen sekä rajankuvausta edeltänyt lohkojaon tekeminen. Toimijoihin viitataan eri tavoin sopimus- ja kielikohtaisesti, mutta lohkojakoon liittyvän ajallisen viittauksen yhteydessä suomenkielisissä versioissa on käytetty johdonmukaisesti pluskvamperfektiä ja se toteutuu viidessä seitsemästä kuvauspöytäkirjasta.

PEST-korpuksen tarkastelu osoittaa, että pluskvamperfektin käyttö on äärimmäisen harvinaista valtiosopimus kontekstissa. Rajankuvauspöytäkirjojen ohella tämä tempus-kategoria ilmenee vain seitsemässä tekstissä yhteensä 17 kertaa. Tarkastelin, minkälaisissa konteksteissa aikamuoto esiintyy, ja havaitsin, että 14 tapauksessa sitä on käytetty jäsentämään asiantilojen temporaalisia suhteita menettelyä koskevissa asioissa. Bhatian

jaottelua soveltaen ne sijoittuvat juridiseen ”mallimaailmaan”, kuten seuraavassa porojen luvatonta oleskelua koskevassa esimerkissä:

Jos 10 päivää sen jälkeen, kun Sopimuspuolta, jolle porot kuuluvat, **oli kehoitettu** lähettämään porojen noutajat niitä hakemaan, porot ovat edelleen vieraalla alueella eikä ketään saavu niitä hakemaan, lähettävät sen Sopimuspuolen asianomaiset viranomaiset, jonka alueella porot luvattomasti oleskelevat, uuden tiedotuksen ja on heillä oikeus vaatia vielä 10% luettujen porojen hinnasta.

Если через 10 дней после того, как Стороне-владельцу оленей **было предложено** направить своих оленеводов-угонщиков для возвращения оленей, олени будут все еще находиться на чужой территории и никто не явится для их угона, то компетентные власти Стороны, на территории которой олени недозволено находятся, направляют новое сообщение и будут иметь право дополнительно потребовать 10% стоимости подсчитанных оленей.

(FI_USSR_reindeers_1965)

Kuitenkin kahdessa sopimuksessa pluskvamperfektiä käytetään sellaisessa yhteydessä, jossa tekstissä viitataan niin sanotun ”todellisen maailman” asiaan: Neuvostoliiton 2.12.1939 Terijoen hallituksen kanssa solmimassa Keskinäisen avunannon ja ystävyyden sopimuksessa²⁰ sekä vuoden 1921 rautatiesopimuksessa (FI_RSFSR_railway_1921), jossa tempusta käytetään useamman kerran²¹.

Rajan kuvauksen aika viittaa nimensä mukaisesti rajankuvauspöytäkirjojen tekstin sisäisellä aikajanalla siihen ajanjaksoon, jolloin raja on kuvattu. Suomenkielisissä teksteissä tähän aikajaksoon viitataan perfektimuodon tai partisiippirakenteen kautta. Venäjänkielisissä teksteissä suomen perfektimuoto saa vastineekseen useimmiten menneen ajan partisiippirakenteen, mutta paikoin verbin preteriti- tai preesensmuodon tai ei verbiä lainkaan.

Siinä missä rajan kuvausta edeltävä aika ja rajan kuvauksen aika mahdollista sijoittaa lineaariselle aikajanalle, yllä olevassa taulukossa 9 erottelemani sopimusaika on abstraktimpi ja monimutkaisempi aikataso.

Sopimusaika ilmaistaan tekstissä käyttäen eri tempuksia. Koska sopimukset kuuluvat ohjaavaan tekstityyppiin, useat sopimukset sisältävät futuurisia ilmaisuja määrittäessään

²⁰ Tässä sopimuksessa, joka ei ole Suomen päätösvaltaisen tahon tekemä, pluskvamperfektiä käytetään yhteydessä, jossa viitataan vuoden 1927 vuotuisen tavaravaihdon määrään sekä toisessa kohdin tekstiä puhuttaessa sodan pesäkkeestä, ”minkä entinen rahavaltainen hallitusvalta Suomessa oli luonut Neuvostoliiton rajoilla imperialististen valtojen hyväksi” (FI_USSR_friendship_1939). Jälkimmäisen tapauksen kohdalla voidaan kyseenalaistaa, onko kyse todellisen maailman ilmiöstä, mutta kyse ei ole myöskään (länsimaalaisesta) juridisesta ”mallimaailmasta”.

²¹ Mielenkiintoista on, että pluskvamperfekti esiintyy vuoden 1987 jälkeen ainoastaan rautateitä koskevissa sopimuksissa: vuonna 2005 solmitussa rautatieliikennesääntöjä koskevassa sopimuksessa (FI_RF_railway_rules_2005) sekä vuonna 2015 solmitussa rautatiesopimuksessa (FI_RF_railway_2015).

tulevia toimenpiteitä. Sopimuksen määrittävät asiointilat ilmaistaan kuitenkin usein preesensmuodossa, sillä sopimustekstin lähtökohtana on sen voimassaolo. Tästä samasta syystä sopimus- ja päätöslauseke ovat sopimuksissa perinteisesti menneessä aikamuodossa (ovat sopineet seuraavasta / согласились о нижеследующем; laadittu ja allekirjoitettu / составлено и подписано).

Edellisestä seuraa, että rajan kulun kuvauksessa käytetty preesens korreloi toisaalta kuvaavalle tekstityypille ominaisen ajattoman preesensin kanssa ja toisaalta se palvelee pöytäkirjaan ja sen perustana olevan sopimuksen määrittävää asiointilaa. Rajankuvauspöytäkirjat kuitenkin eroavat muusta valtiosopimusaineistosta vähäisen futuurisen aikamuodon käytön suhteen. Tähän ja muita aikamuotoihin liittyvää analyysiä avaan seuraavissa alaluvuissa.

Aineistossa ilmenee myös joukko vakiintuneita ilmauksia, joilla on kieliopillinen, semanttinen tai metaforallinen temporaalinen ulottuvuus. Esimerkiksi pöytäkirjatekstiin viitataan ajallisten ilmausten kautta vuosien 1940, 1944 ja 1947 pöytäkirjojen määritelmissä:

Sanalla "rajamerkki" tarkoitetaan itse rajaviivalla, rajapylväiden välissä sijaitsevan keskiöpaalun keskipistettä, taikka **milloin** rajamerkinä on kivipyykki, sen keskipistettä.

Под словами "пограничный знак" имеется в виду центр деревянного столбика, находящегося между пограничными столбами, или **когда** пограничный знак представляет из себя каменный курган, его центр.

(Rajankuvaus 1947)

Vuoden 1938 yleisessä pöytäkirjassa itse rajan alku- ja loppupisteet ovat aikaan sidottuja:

(1) Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton välinen valtakunnanraja alkaa Suomenlahden rantaviivasta **alimman laskuveden aikana**, pisteestä, joka sijaitsee Rajajoen entisen uoman kohdalla, hieman lounaaseen rajamerkistä № 1.

(2) Täältä raja kulkee yleensä luoteeseen Lohijärven, Kervantojärven ja Pikku Harjulammen sekä Vaitolahden kaakkoisen osan yli Vaitolahden itäisen rannan niemekkeen pohjoiskärjessä, **laskuveden aikana** vesirajassa olevaan päätepisteeseen (rajamerkit №т 899–919).

(Yleinen pöytäkirja 1938)

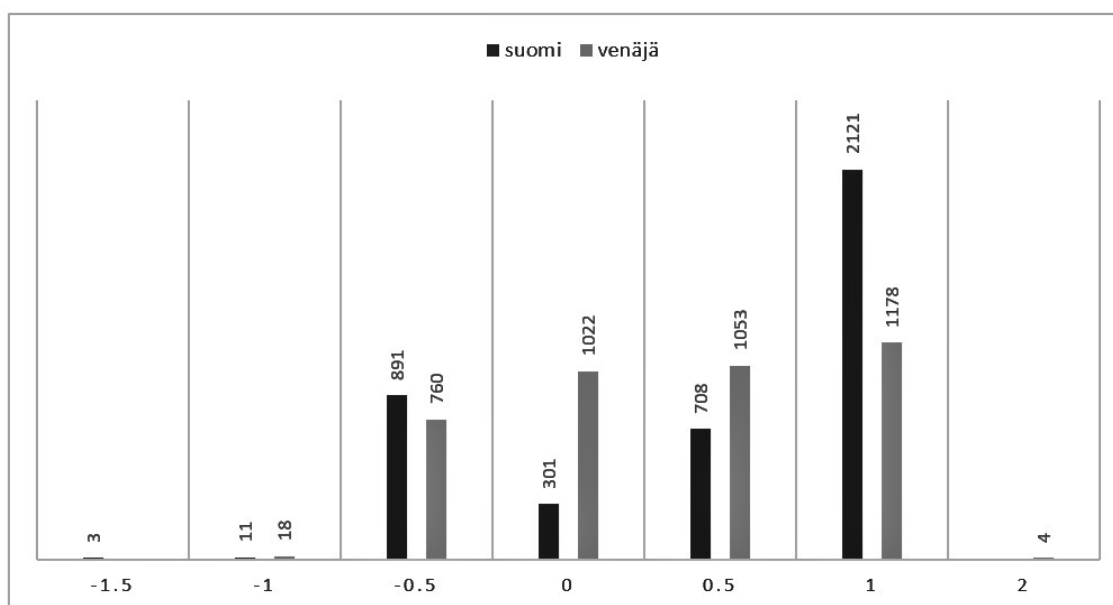
Rajan sijaintiin yleisesti viittaavat sanat, *alkaa* ja *päättyy* ovat myös ytimeltään temporaalisia, metaforallisia ilmaisuja, ja samoin rajan *kulku* viittaa dynaamiseen, prosessuaaliseen toimintaan.

4.3.2 Rajankuvauspöytäkirjoissa käytettyjen verbien saamien aika-arvojen distribuutio

Vaikka aikamuodot ovat vain epäsuorasti yhteydessä aikaan, niiden määrällisen distribuution avulla voidaan saada tietoa tekstin yleisestä ajallisesta suuntautumisesta (Mikhailov 2019, 214). Seuraavassa esittelen tutkimusaineistoni sisältämien verbien temporaalisesti annotoidun materiaalin pohjalta tekemäni analyysin tulokset. Analyysin pohjana on ollut Mikhailovin koko PEST-aineiston aikamuotojen tutkimus, jonka tuloksia vertaan tämän tutkimuksen tuloksiin luvussa 5.

Alla olevassa kaaviossa 1 olen esittänyt eri aika-arvojen saamien verbien osuuden koko aineistossa.

Kaavio 1. Rajankuvauspöytäkirjojen verbien aika-arvojen distribuutio

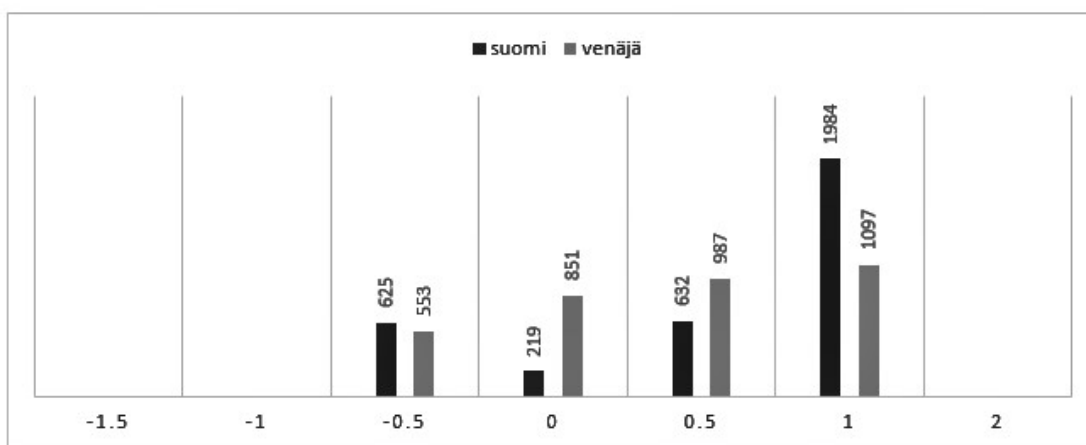

Kuten kaaviosta käy ilmi, presens on rajankuvauspöytäkirjojen suomenkielisten tekstien dominoiva aikataso. Venäjänkielisessä aineistossa presensia esiintyy huomattavasti vähemmän ja ajattomien ilmaisujen osuus on suurempi, mutta tulosta vääristää venäjän kielen verbitön presensmuoto. Näitä tapauksia käsittelen lähemmin seuraavassa alaluvussa.

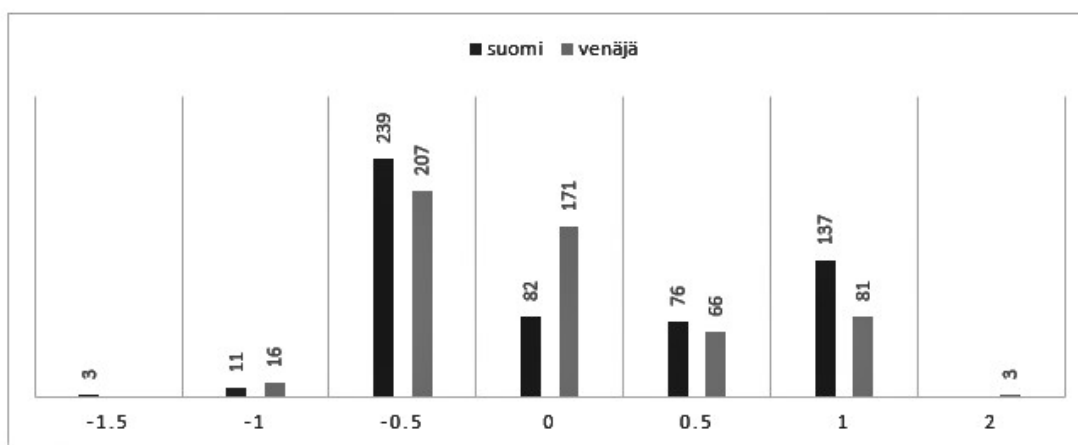
Koska itse rajankuvaus rakentuu määrämuotoisen ja toistuvan tekstuaalisen yksikön ympärille ja tämä osuus muodostaa yli 90% pöytäkirjojen²² tekstistä, rajankuvauspöytäkirjojen tarkasteleminen kokonaisuutena siinä ilmenneiden verbimuotojen frekvenssin mukaan kuvaa

lähinnä tämän rajankuvauksen yksikön ympärille rakentuneita temporaalisia elementtejä. Tarkastellakseni rajankuvauksen tekstijakson temporaalisuuden eroa rajankuvaus-pöytäkirjojen muuhun tekstiin nähden erottelin rajankuvauksen tekstijakson aika-arvot sitä ympäröivän tekstin aika-arvoista ja tarkastelin näitä erikseen. Kuten alla oleva vertailu aika-arvojen tekstin sisäisestä distribuutiosta osoittaa, rajankuvauksen tekstijakso eroaa sitä ympäröivästä tekstistä edellisissä luvuissa eroteltujen tekstuaalisten elementtien lisäksi myös siinä käytettyjen verbien saamien aika-arvojen perusteella:

Kaavio 2: Rajankuvauksen tekstijakson (KUV) aika-arvot

Kaavio 3: Rajan kuvauksen tekstijakson (KUV) ulkopuolisen tekstin aika-arvot

Yllä olevat kaaviot havainnollistavat, kuinka rajankuvauksen tekstijaksossa ilmenevien aika-arvojen skaala on kapeampi, sillä siinä käytetyt verbit eivät ole kummissakaan kielipareissa

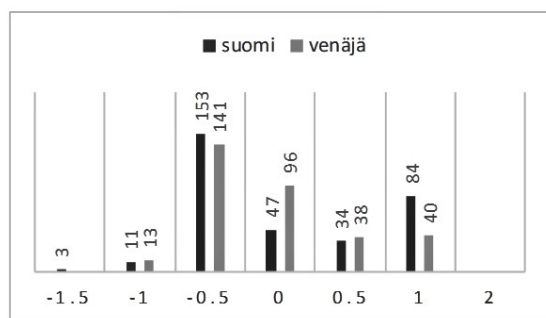
²² Lukuun ottamatta vuoden 1967 pöytäkirjaa, joka on huomattavasti edeltäviä pöytäkirjoja suppeampi.

saaneet arvoja asteikon -0.5 ... 0.5 ulkopuolelta²³. Arvot -1.5, -1 ja 2 ovat varsin harvinaisia myös muissa rajankuvauspöytäkirjojen tekstijaksoissa, joissa niiden osuus on vain 1-2% tekstistä, mutta ne kertovat tämän tekstiosuuden monimutkaisemmasta temporaalisesta rakentumisesta.

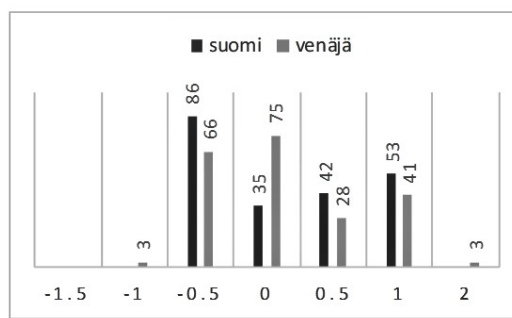
Muita merkittäviä eroja näiden tekstiosuuksien saamien aika-arvojen välillä on aika-arvojen 0 ja -0.5 esiintyvyyden huomattava suhteellinen ero molemmissa kielissä rajankuvauksen ja sitä ympäröivän tekstin välillä. Taulukossa esiintyvien ajattomien tapausten (aika-arvo 0) suhteellinen yleisyys rajankuvauksen ulkopuolisessa tekstissä selittyy sillä, että tässä tekstiosiossa esiintyy paljon segmenttejä, joissa ei ole verbejä, kuten liiteluettelot. Aika-arvon -0.5 yleisyys puolestaan selittyy edellisessä alaluvussa kuvatun rajankuvauksen aikataason dominanssilla tässä tekstiosuudessa.

Kun yllä kaaviossa 3 esitetty rajankuvauksen tekstijakson ulkopuolisen tekstin aika-arvot jaetaan edelleen vielä alaluvussa 4.1.1 esitetyn pöytäkirjojen semanttisen tason mukaisesti **rajan merkinnän tekstiosuuteen**²⁴ ja **sopimustekstiosuuteen**²⁵, voidaan aika-arvojen esiintymissä havaita jälleen eroja:

Kaavio 4: Rajan merkinnän tekstiosuuden aika-arvot

Kaavio 5: Sopimustekstiosuuden aika-arvot

Merkittävin ero näiden tekstiosuuden välillä liittyy aika-arvojen esiintymään, sillä sopimustekstiosuudessa ei suomenkielisissä teksteissä esiinny lainkaan aika-arvoja -1 ja -1.5 eikä venäjänkielisissä rajan merkintää koskevissa tekstiosuuksissa esiinny lainkaan ohjaaville

²³Tästä poikkeuksena on kaksi venäjänkielistä segmenttiä, joissa rajan kulkua kuvataan verbin preteritimuodolla, mutta koska lauseet eivät noudata lausekongruenssia, tapaukset tulee katsoa virhetapauksiksi.

²⁴Vastaavat tekstijaksot – lohkojako (LOH), työnjako (TYÖ), rajan pituus (PIT), rajan merkinnän tekniset tiedot (TEK), rajan merkitä (MERK), karttatiedot (KARTTA).

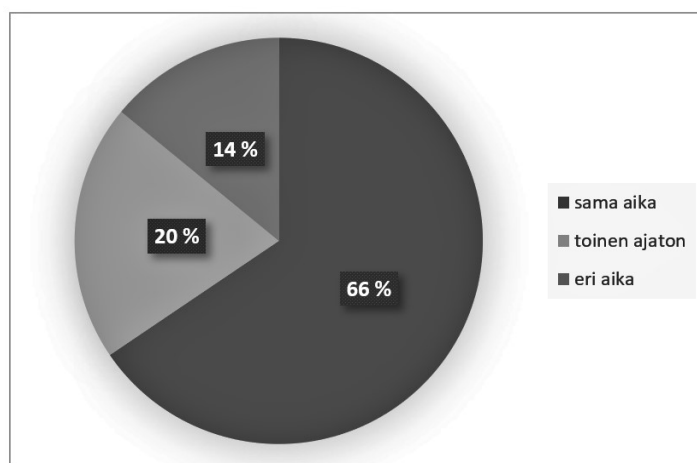
²⁵Vastaavat tekstijaksot – otsikko (O), todistuslauseke (TOD), määritelmät (MÄÄR), liitelista (LIIT), voimaantulolauseke (VOIM), päätöslauseke (PÄÄT).

sopimusteksteille tyypillistä aika-arvon 2 saavaa futuurimuotoa. Seuraavassa analysoin, kuinka paljon kieliversiot eroavat toisistaan verbimuodoissa heijastuvalta temporaalisuudeltaan ja tarkastelen lähemmin, aiheuttavatko kielten eroavat tempuskategoriat teksteissä merkityseroja.

4.3.3 Rajankuvauspöytäkirjojen kieliversioiden temporaalinen yhdenmukaisuus

Kieliopillisten aikamuotojen vertailu niiden saamien aika-arvojen perusteella osoittaa, että vain 66% temporaalisuutta ilmaisevista verbeistä saa saman aika-arvon. 14%:ssa verbeistä molempien kielten ilmaisu on temporaalinen ja poikkeava. Tämä tulos sisältää kuitenkin vain tapaukset, joissa molempien kieliversioissa käytetty verbi sisältää temporaalisen ulottuvuuden (aika-arvo \neq 0). Kielten rakenteellisista eroista johtuen suuressa osassa tapauksista toisessa kieliversiossa käytetty ilmaisu ei sisällä temporaalista ulottuvuutta, ja eniten kielten välisiä poikkeamia aika-arvoissa esiintyy tapauksissa, joissa suomenkielisessä ilmaisussa on temporaalinen ulottuvuus, kun taas venäjänkielisessä vastineessa temporaalista merkitsijää ei ole. Suuri osuus tähän joukkoon kuuluvista tapauksista liittyy venäjänkielisen olla-verbin preesensissä saamaan ”nollamuotoon”. Tästä syystä olen jakanut nämä tapaukset omaksi kategoriakseen alla olevassa kaaviossa (kaavio 6), jossa esitän rajankuvauspöytäkirjojen aika-arvojen vastaavuudet. Käsittelen tätä ajattomien vastineiden kategoriaa ensin erikseen ja siirryn sitten tarkastelemaan muita esimerkkejä tapauksista, joissa kieliversioiden saamat aika-arvot poikkeavat toisistaan.

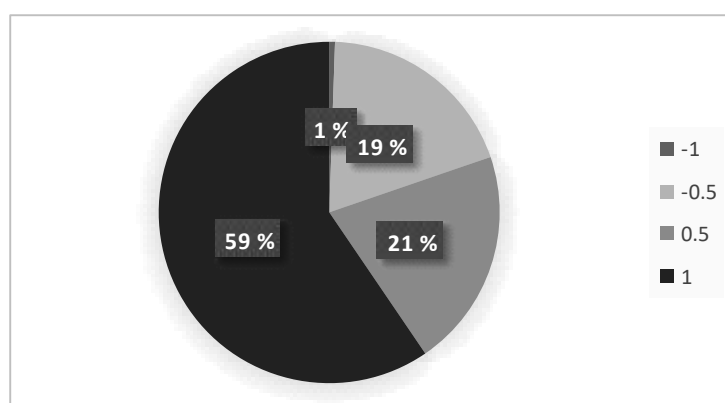
Kaavio 6: Aika-arvojen vastaavuudet

Venäjänkieliset ajattomat vastineet

Tapaukset, joissa toisen kieliparin verbi on saanut arvon 0 toisen saadessa positiivisen tai negatiivisen arvon kattavat 20% koko aineistosta. 94% näistä tapauksista ovat sellaisia, joissa venäjänkielinen ilmaisu on ajaton (aika-arvo=0) suomalaisen vastineen saadessa ajallisen arvon (aika-arvo≠0). Kuviossa x olen erotellut nämä tapaukset niiden suomalaisten vastineiden saamien aika-arvojen mukaan.

Kaavio 7: Venäjänkielisten ajattomien ilmauksien suomalaisten vastineiden saamat aika-arvot

Kuten kaaviosta käy ilmi, 60% näistä tapauksista ovat sellaisia, joissa suomalainen vastine saa aika-arvon 1. Nämä tapaukset ovat pääsääntöisesti suomalaisia eksistentiaalilauseita, joista valtaosa liittyy rajan sijainnin toteamiseen. Venäjässä eksistentiaaliverbin korvaa paikoin ajatusviiva, mutta rajankuvauspöytäkirjoissa tässä funktiossa toimii paikoin myös kaksoispiste sekä matemaattinen symboli (=):

От последней точки граница проходит по прямой линии по створу № VI- 05 к точке, координаты которой: $\varphi= 69^{\circ}54' 24''$, $\lambda= 31^{\circ} 40' 51''$, 92.

Viimeksi mainitusta pisteestä raja kulkee suorana viivana linjataulujen N:o VI- 05 osoittamassa suunnassa pisteeseen, jonka koordinaatit ovat $\varphi= 69^{\circ} 5' 24''$, $\lambda= 31^{\circ} 4' 51''$, 92.

(Rajankuvaus 1940)

Азимут этой части границы = $354^{\circ} 38' 21''$ и протяжение - 6153.0 метра.

Тämän rajanosan atsimuutti on $354^{\circ} 3' 21''$ ja pituus 6153.0 metriä.

(Rajankuvaus 1940)

Venäjänkielisissä teksteissä ajatusviivaa käytetään myös korvaamaan edellä mainittu verbi, kun taas suomalaisissa versioissa käytetään enemmän toistoa. Suomalaisissa teksteissä on myös enemmän temporaalisia verbikonstruktioita, joiden venäläisestä vastineesta käytetty verbi on perusmuodossa tai lauseessa on käytetty substantiivirakennetta:

Tämä kuvauspöytäkirja on Suomen Hallituksen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton Hallituksen vahvistettava ja tulee voimaan heti kun se **on allekirjoitettu**.

Настоящий Протокол-описание подлежит утверждению Правительством Союза Советских Социалистических Республик и Правительством Финляндии и вступает в силу немедленно **по его подписании**.

(Vuokra-alueen rajankuvaus 1944)

Tapaukset, joissa venäjänkielinen ilmaisu saa aika-arvon 0 suomenkielisen saadessa arvon -0.5 tai 0.5 kattavat molemmat noin 20% venäjänkielisistä ajattomista vastineista. Kolme neljäsosaa tapauksista, joissa suomenkielinen verbi saa aika-arvon -0.5 venäjänkielisen saadessa arvon 0 liittyvät rajankuvauksen tekstijaksoon (KUV). Alla olevassa esimerkissä suomenkielisessä tekstissä viitataan rajan kuvausta edeltäneeseen raja-aukon luomisen työvaiheeseen, kun taas venäjänkielisessä viitataan vain ”raja-aukkoon” (просека):

Maalla käytettävältä rajamerkiltä N:o 63 raja kulkee suoraviivaisesti itäkaakkoisuuntaan metsälinjaa pitkin maalla käytettävälle rajamerkille N:o 64, joka on asetettu rajaviivalle metsään **avatulle** linjalle, 55 m pohjoiseen ja 40 m itään erillisistä kivistä.

От сухопутного граничного знака № 63 граница проходит по прямой линии в востоко-юго-восточном направлении по просеке леса к сухопутному граничному знаку № 64, установленному на линии границы, в лесу на просеке, в 55 м на север и в 40 м на восток от отдельных камней.

(Vuokra-alueen rajankuvaus 1964)

Tapaukset, joissa suomalainen verbi saa aika-arvon 0.5 venäjänkielisen saadessa arvon 0 liittyvät puolestaan pääsääntöisesti tapauksiin, joissa suomenkielinen verbi ilmaisee sijaintia:

Tällä rajanosalla rajamerkin n:o 46 lähellä **sijaitseva** yksinäinen Svartbäckin talo jää Suomen puolelle, mutta sanotun talon eteläpuolella olevat kaksi vajaa vuokratun alueen puolelle; rajamerkkien n:o 46 ja n:o 47 välillä Söderkullan talo sekä rajamerkkien n:o 49 ja n:o 50 välillä **sijaitsevat** yksinäiset talot jäävät vuokrattun alueen puolelle.

На этом участке границы, у граничного знака № 46 дом хутора Свартбек остается на стороне Финляндии, а расположенные южнее этого дома два сарая,- на стороне арендованного района. Между граничными знаками № 46 и № 47 хутор Седеркула, а также между № 49 и № 50 отдельные хутора остаются на стороне арендованного района.

(Rajankuvaus 1944)

Vastaavissa lauseissa venäjänkielisessä vastineessa on myös usein käytetty suomenkielistä tekstiä vastaavaa partisiipin preesensia, mutta osassa se on edellä kuvatun esimerkin tavoin jätetty pois.

Ne neljä tapausta, joissa venäjänkielinen ilmaus on saanut aika-arvon 0 suomenkielisen saadessa aika-arvon -1 ilmenevät vuoden 1947 pöytäkirjaan ja siinä mainittuun rajan kuvausta edeltäneeseen lohkojakoon (LOH):

Eteläisellä loholla, jonka pituus oli 17.7 km ja joka ulottui siitä Suomen ja SNT-Liiton välisellä valtakunnanrajalla olevasta pisteestä, jonka sopimuksenmukaiset koordinaatit ovat 68° 5' .2 pohjoista leveyttä ja 28° 4' .4 itäistä pituutta, siihen pisteeseen, jonka koordinaatit ovat 68° 5' .9 pohjoista leveyttä ja 28° 2' .2 itäistä pituutta, kaikki rajan merkintää koskevat kenttätyöt suoritti Suomen ja SNT-Liiton välisen 1. alasekakomitean Suomen valtuuskunta.

На южном участке, протяженностью 17.7 км., от точки государственной советско-финляндской границы, с договорными координатами 68°5' .2 северной широты и 28° 4' .4 восточной долготы, до точки, о координатами 68°5' .9 северной широты и 28° 2' .2 восточной долготы, все полевые демаркационные работы выполняла Финляндская Делегация в 1-й Смешанной советско-финляндской Подкомиссии.

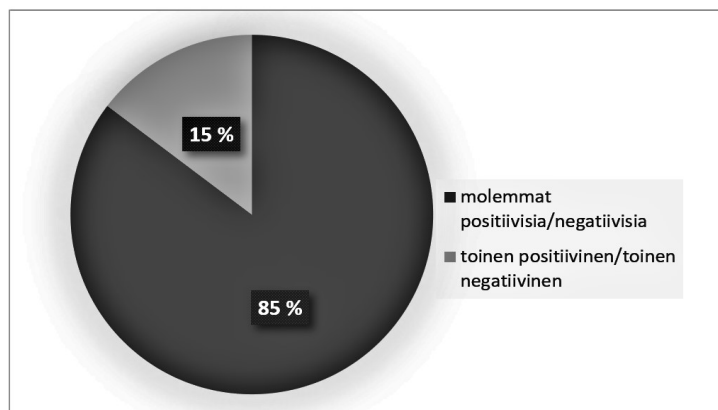
(Rajankuvaus 1947)

Päinvastaisia tapauksia, joissa venäläinen teksti saa aika-arvon suomalaisen saadessa 0-arvon, on vain 1% koko aineistosta ja ne koostuvat pääosin tapauksista, joissa suomalaisessa lausekonstruktiossa on käytetty substantiivirakennetta.

Eriävät aika-arvot

Analyysin perusteella 14 %:ssa kaikista tapauksista kieliversiot saavat eriävät aika-arvot molempien kieliversioiden saadessa aika-arvon ($\neq 0$). Valtaosa näistä tapauksista (85%) ovat sellaisia, joissa molemmat verbit saavat samanaikaisesti positiivisen tai negatiivisen arvon.

Kaavio 8: Eriävät aika-arvot

90%:ssa tapauksista suomalainen vastine on saanut korkeamman aika-arvon. Tyypillisin on tapaus, jossa suomeksi preesensmuodossa ilmaistu sijaintia ilmaiseva verbi saa venäjässä partisiipin preesensin vastineeksi.

Rajamerkistä N:o I/ 124 raja kulkee yleisenä suuntana koillinen nimettömän puron keskellä myötävirtaa rajamerkkiin N:o I/ 127, joka **on** keskellä nimetöntä puroa, 220 metriä koilliseen tämän puron yli johtavasta sillasta rakenteilla olevalla maantiellä Viipuri- Lappeenranta.

От пограничного знака № 1/124 граница идет в общем северо-восточном направлении по середине безымянного ручья, вниз по течению к пограничному знаку № 1/127, **находящемся** на середине безымянного ручья в 220 метрах северо-восточнее моста через этот ручей, что на недостроенном шоссе Вийпури-Лаппенранта.

(Rajankuvaus 1940)

Suurin osa poikkeavista aika-arvoista on tällaisia tapauksia (456 kappaletta, 11% koko aineistosta), kun taas päinvastaisia tapauksia, joissa venäläinen preesensmuotoinen verbi saa vastineeksi aika-arvon 0.5 saaneen suomalaisen vastineen, on ainoastaan 10.

Osassa tapauksia (83 kappaletta; 2% koko aineistosta) kieliversiot poikkeavat niin, että toisella kielellä verbi on saanut negatiivisen arvon toisen saadessa positiivisen. Puolet näistä tapauksista, eli tekstimäärään katsottuna suhteellisesti suurempi osuus, esiintyy rajankuvauksen jakson ulkopuolella. Nämä tapaukset jakautuvat tasaisesti niin, että 43 tapauksessa venäjänkielisen verbin saama aika-arvo on negatiivinen suomenkielisen saadessa positiivisen arvon ja 40 tapauksessa päinvastoin. Suurimmassa osassa tapauksista tämä ero liittyy sijainnin ilmaisemiseen ja heijastaa näkökulmaeroa kuvattuun asiointilaan niin että mennyt aikamuoto kuvaa prosessia preesensin ilmaistessa sijaintia:

(1) Linjamerkkiin kuuluu kaksi merkkiä, jotka **ovat** laskettujen välimatkojen päässä toisistaan sekä tarkoin samalla viivalla kuin rajalinjakin.

Створ состоит из двух знаков, **установленных** на расчетном расстоянии один от другого и находящихся точно на одной линии с линией границы;

(Vuokra-alueen rajankuvaus 1944)

(2) Rajamerkistä N:o IV/ 50 raja kulkee suorana viivana luoteeseen Eksymäjärveä myöten Eksymäjärven Särkilahden pohjoisrannalle **asetettuun** rajamerkkiin N:o IV/ 51.

От пограничного знака №IV/50 граница идет в северо-западном направлении по прямой линии озером Эксюмя-ярви к пограничному знаку № IV/51, **находящемся** на северном берегу залива Сяркилахти, озера Эксюмя-ярви.

(Rajankuvaus 1940)

Kieliversioissa on myös vaihtelua molempiin suuntiin sen suhteen, onko sopimuksen aika esitetty menneessä aikamuodossa vai preesensissä (tai futuurisessa preesensissä, kuten alla olevassa suomenkielisessä esimerkissä 2):

(1) Tässä pöytäkirjassa **käytetyt** erikoisnimitykset on käsitettävä seuraavasti:

Употребляемые в настоящем протоколе специальные обозначения надлежит понимать в следующем смысле:

(Rajankuvaus 1940)

(2) Rajamerkkien välinen tarkka välimatka, rajamerkin laatu ja sen asema rajalinjan suhteen määritellään asianmukaisin rajankäyntiasiakirjoin, jotka **liitetään** tähän kuvauspöytäkirjaan.

Точное расстояние между граничными знаками, характеристика, граничного знака и его положение в отношении линии границы, определяются соответствующими документами демаркации, **приложенными** к настоящему протоколу-описанию.

(Rajankuvaus 1964)

Vuoden 1964 Saimaan vuokra-alueen kuvauspöytäkirjassa kieliversiot eroavat sen suhteen, miten ne välittävät vuokrastatuksen sijoittumisen aikajanelle. Venäjänkielinen preesensin partisiippirakenne sijoittaa sen lähemmäs tekstin aikaa, kun taas suomen mennyt partisiippi sijoittaa vuokraamisen tekstin aikaa edeltävään aikaan:

Yllämainituilla järvillä sijaitsevien **vuokrattujen** saarien rajana on niiden rantaviiva.

Границей **арендуемых** островов, расположенных на выше перечисленных озерах, является их береговая линия.

(Vuokra-alueen rajankuvaus 1964)

Tempuskategorioista johtuvat erot

Vaikka suomi ja venäjä poikkeavat tempusjärjestelmiltään, analyysin perusteella rajankuvauspöytäkirjoissa on vähän merkityseroja näistä eroista johtuen.

Perfekti esiintyy rajankuvauspöytäkirjoissa koostuvassa alakorpuksessa yhteensä 543 kertaa. Valtaosassa näistä tapauksista perfekti saa vastineekseen partisiipin preteritin pitkän (357) tai lyhyen (157) muodon. Lopuissa 29 tapauksessa venäjänkielinen vastine on saanut aika-arvon 0 (17), 1 (4) ja -1 (8). Niissä tapauksissa, joissa venäjänkielisissä teksteissä suomen perfektimuoto saa vastineekseen verbin preteritimuodon, tapahtuman ajankohtaa ei ole mainittu spesifisesti, mutta se sijoittuu aikajanalla tekstin **vallitsevaa aikatasoa edeltävään aikaan**:

Taitepisteiden suorakulmaisten koordinaattien laskemisen ja topografikartoitusten geodeettisena perustana **on käytetty** Suomen yleisen kolmiomittauksen pisteitä, muunnettuna Besselin ellipsoidille, Gauss-Krugerin siinä kuusiasteisessa meridiaanikaistassa, jonka keskimeridiaani on 27° itäistä pituutta, sekä niiden perusteella tällä alueella määrättyjä lisäpisteitä.

Геодезической основой для определения прямоугольных координат точек поворота и топографических съемок **служили** пункты общей триангуляции Финляндии, трансформированные на эллипсоид Бесселя, в проекции Гаусса-Крюгера, в шестиградусной зоне, с осевым меридианом 27° восточной долготы, а также определенные на их основе в этом районе вспомогательные точки.

(Vuokra-alueen rajankuvaus_1944)

Neljässä tapauksessa venäjänkielinen teksti ilmaisee tapahtuman preesensissä suomalaisen ilmaisun ollessa perfektimuodossa. Näissä tapauksissa suomenkielinen perfektimuoto ilmaisee Larjavaaran (2007, 368–369) käsittelemää resultatiivista perfektityyppiä, joka ilmaisee, että puhehetkeen mennessä on tapahtunut jokin muutos, joka on yhä voimassa:

Rajamerkit **on sidottu** kahteen kiinteään maastokohteeseen, esineeseen tai varmennusmerkkiin, joihin suuntakulmat ja välimatkat on määritetty.

Каждый граничный знак **имеет** привязку к двум твердым контурам, местным предметам или ориентирным знакам, на которые передан дирекционный угол и измерено расстояние.

(Vuokra-alueen rajankuvaus 1964)

Valtiosopimusteksteissä hyvin harvinainen **pluskvamperfekti** ilmenee rajankuvausta edeltävässä aikajaksossa. Suomenkielinen verbipari *oli jaettu* saa vastineen *было разделено*, jonka yhteenlaskettu aika-arvo vastaa pluskvamperfektin saamaa aika-arvoa -1.5. Tässäkin venäjän konstruktiossa on käytetty partisiippirakennetta:

Rajankäyntitöiden suorittamista varten oli ne alueet, joilla raja oli käytävä, jaettu 6:een lohkoon:

Для проведения работ по демаркации, подлежащие демаркированию районы были разделены на 6 участков:

(Rajankuvaus 1940)

Rajankuvauspöytäkirjat erottuvat muusta valtiosopimuskorpuksesta suhteellisen vähäisen **futuuriimuodon** käytön suhteen. Venäjän futuuriuotoisia verbejä on alakorpuksessa vain kolme kappaletta. Kaikki näistä ovat yksinkertaisia futuureja ja niiden suomenkielinen vastine on futuurimerkityksessä käytetty verbin preesensmuoto.

4.4 Vuoden 2017 pöytäkirja rajankuvauspöytäkirjojen jatkumossa

Hallituksen eduskunnalle 28.3.2018 antamassa esityksessä (HE 22/2018) uutta rajankuvauksen tarvetta perusteltiin sillä, että Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanrajan dokumentointi oli ennen vuosina 2007–2016 suoritettua rajankäyntiä suurimmalta osin ollut 70–80 vuotta vanhaa, kun taas Suomen ja Norjan sekä Suomen ja Ruotsin välillä valtakunnanraja käydään säännöllisesti 25 vuoden välein. Voimassa olleet Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanrajan kulun kuvaukset eivät esityksen mukaan vastanneet nykyistä tilannetta maastossa eivätkä niiden koordinaatti- ja karttatiedot olleet ajantasaisia, minkä vuoksi koko Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanrajan tekninen rajankäynti oli tarpeen suorittaa. Neuvottelut uuden rajan määrittämiseksi pantiin alkuun Suomen hallituksen toimesta nootin muodossa. Neuvottelut käytiin maiden hallitusten välillä ja rajankäyntiin valtuutettiin maiden viralliset maanmittauksesta vastaavat tahot (Suomessa Maanmittauslaitos ja Venäjällä Rosreestr). Vuonna 2017 allekirjoitettu pöytäkirja liittyy siis funktioltaan erottamattomasti vuosina 1938–1967 tehtyihin rajankuvauspöytäkirjoihin, mutta kuitenkin eroaa siitä rakenteeltaan ja osin sisällöltäänkin.

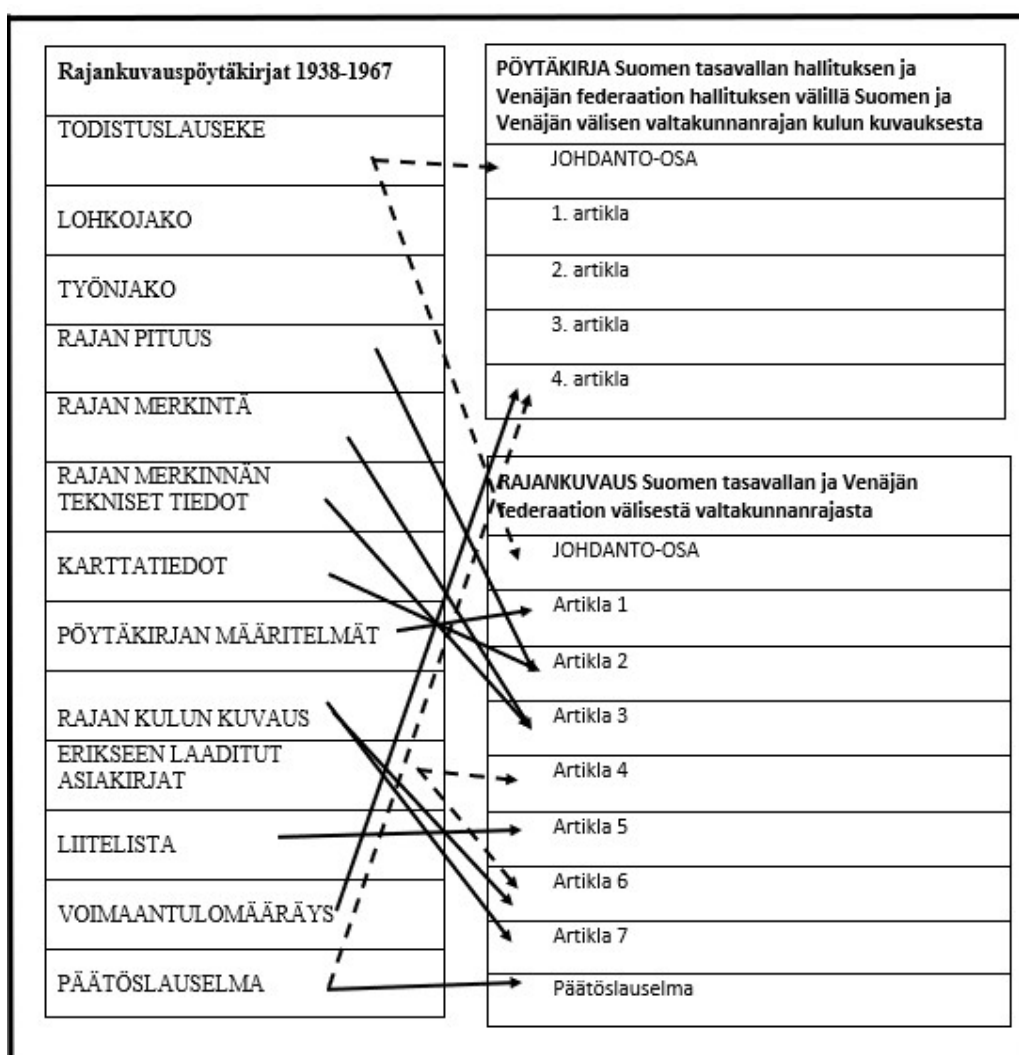
Vuoden 2017 pöytäkirja erottuu vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoista ennen kaikkea suppeudellaan, sillä siitä puuttuu useita rajankuvauspöytäkirjoille ominaisia jaksoja, kuten rajankuvaukseen liittyvät tekniset tiedot ja itse rajan kuvaus. Teksti on myös jaoteltu sopimustekstille tyypilliseen tapaan artikloihin. Pöytäkirjan 1. artiklassa todetaan, että ”Suomen ja Venäjän välinen valtakunnanraja kulkee maastossa siten kuin se on määritelty Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välisen valtakunnanrajan kuvauksessa. Mainittu rajankuvaus on tämän pöytäkirjan liitteenä ja on sen erottamaton osa”. Tämä liiteasiakirjan puolestaan sisältää lähes kaikki ne funktionaaliset osat, jotka itse pöytäkirjasta puuttuvat. Seuraavassa tarkastelen, kuinka vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoille ominaiset funktionaaliset osat ovat jakaantuneet näiden kahden asiakirjan välille (4.4.1). Tämän jälkeen tarkastelen tekstin leksikaalisia ja syntaktisia eroja edellisiin asiakirjoihin nähden (4.4.2) sekä sen temporaalisuudessa (4.4.3) havaittavia muutoksia.

4.4.1 Jakaantunut rakenne

Rajankuvauspöytäkirjan eriytyemisestä kahdeksi erilliseksi asiakirjaksi kertovat jo vuoden 2017 asiakirjojen nimet: varsinainen valtiosopimusteksti on nimetty pöytäkirjaksi (Pöytäkirja Suomen tasavallan hallituksen ja Venäjän federaation hallituksen välillä Suomen ja Venäjän

välisen valtakunnanrajan kulun kuvauksesta) ja sen liite rajankuvaukseksi (Rajankuvaus Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välisestä valtakunnanrajasta). Alla olevassa kuvassa 3 olen esittänyt rajankuvauspöytäkirjoista erottelemieni jaksosten sijoittumisen vuoden 2017 asiakirjoihin. Tummalla viivalla on merkitty ne jaksot, jotka ovat toistuvat vuoden 2017 pöytäkirjassa sellaisenaan ja katkoviivalla olen merkinnyt ne jaksot, joiden elementtejä toistuu vuoden 2017 pöytäkirjassa, mutta jotka poikkeavat jollain tavalla luvussa 4.1.2 erottelemistani tekstuaalisista jaksoista.

Kuva 3. Rajankuvauspöytäkirjojen tekstijaksojen sijoittuminen vuoden 2017 asiakirjoissa

Kuvasta käy ilmi, että suurin osa tunnistettavista jaksoista on siirtynyt pöytäkirjan liiteasiakirjaan. Lisäksi niin vuoden 2017 varsinaisessa pöytäkirjassa kuin sen rajankuvauksen

sisältämässä liitteessäkin on tekstiosuuksia, joita vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoissa ei ole. Molemmat tekstit on myös järjestelty artikloiden alle, kuitenkin niin, että artiklat on merkitty eri tavoilla: pöytäkirjassa *1 artikla* (Статья 1) ja rajankuvauksessa *Artikla 1* (СТАТЬЯ 1).

Vuoden 2017 pöytäkirjan liitteenä oleva **rajankuvaus** sisältää enemmän rajankuvauspöytäkirjoista eriteltyjä tekstuaalisia jaksoja kuin varsinainen pöytäkirja. Lisäyksenä rajankuvauspöytäkirjoihin vuoden 2017 rajankuvauksessa (Artikla 4) määritellään myös raja-aukon leveys ja sen mittaamistapa. Samassa yhteydessä asiakirjassa on viittaus vuoden 1960 rajajärjestyssopimukseen. Myös merirajan määritelmässä artiklassa 1 viitataan sopimukseen:

”meriraja” – Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välisen valtakunnanrajan se osa, joka kulkee Suomenlahdella siten kuin on määritelty vastaavissa kansainvälisissä sopimuksissa, joissa osallistujina ovat Suomen tasavalta ja Venäjän federaatio tai niiden toimivaltaiset viranomaiset.

«морская граница» – часть государственной границы между Российской Федерацией и Финляндской Республикой, которая проходит в Финском заливе так, как она определена в соответствующих международных договорах, участниками которых являются Российская Федерация и Финляндская Республика или их уполномоченные органы.

(Rajankuvausliite 2017)

Nämä määritelmät, jotka esiintyvät vuosien 1940–1947 rajankuvauspöytäkirjoissa juuri ennen varsinaista rajankuvausta, sijoittuvat vuoden 2017 asiakirjoissa rajankuvauksen alkuun. Tämä ratkaisu on yhdenmukainen yleisen käytännön kanssa, jossa sopimuksessa tai lakitekstissä käytetyt termit selitetään tekstin alussa. Suomenkielisessä tekstissä näiden sanojen kohdalla käytetään sanaa *nimitys* (rajankuvauspöytäkirjoissa *erityissanonta*), kun taas venäläisessä tekstissä puhutaan termeistä:

Tässä rajankuvauksessa käytettävät seuraavat nimitykset tarkoittavat:

Нижеуказанные термины, используемые в настоящем Описании, означают следующее:

(Rajankuvausliite 2017)

Myös rajankuvauksen päätöslauselma (jossa suomenkieliseen tekstiin viitataan pöytäkirjana venäjänkielisessä puhuttaessa vain ’kuvauksesta’) sisältää valtiosopimustekstille ominaisia piirteitä, sillä se sisältää kieliversioiden todistusvoimaisuudesta kertovan lausekkeen:

Tämä **pöytäkirja** on laadittu kahtena kappaleena suomen ja venäjän kielillä molempien ollessa yhtä todistusvoimaisia.

Настоящее **Описание** составлено в двух экземплярах, каждое на русском и финском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу.

(Rajankuvausliite 2017)

Pöytäkirjan ja sen liitteenä olevan rajankuvauksen ovat allekirjoittaneet samat henkilöt, mutta rajankuvauksessa heidän asemansa on ilmoitettu rajankuvauspöytäkirjoille tyypilliseen tapaan yhteisen suomalais-venäläisen komission oman maansa valtuuskunnan puheenjohtajana, kun taas pöytäkirjoissa heidän mainitaan toimivan maansa hallituksen puolesta oman kansallisen organisaationsa edustajina.

Vuoden 2017 **pöytäkirjasta** puuttuvat siis keskeiset rajankuvauspöytäkirjoille tyypilliset tekstijaksot. Ainoastaan rajankuvauspöytäkirjoissa esiintyneet voimaantulolausekkeen ja päätöslauselman tekstijaksot voidaan tunnistaa vuoden 2017 pöytäkirjasta, vaikkakin voimaantulolauseke kertoo erilaisesta toimintajärjestyksestä. Tämän lisäksi vuoden 2017 pöytäkirjassa on eroteltavissa tekstijaksoja, joita vuosien 1938–1967 pöytäkirjoissa ei ole. Näitä ovat lista pöytäkirjan korvaamista asiakirjoista (2 artikla), rajan muuttumattomuuden toteamista koskevat lausekkeet (johdanto ja 1 artikla), tulevan rajankäynnin ajankohdan määrittäminen (3 artikla) ja asiakirjan luonteen näkökulmasta keskeisen todistuslausekkeen korvaaminen sopimuslausekkeella. Seuraavassa alaluvussa käsitellän näiden uusien tekstijaksojen vaikutusta asiakirjan leksikaalisiin ja syntaktisiin piirteisiin.

4.4.2 Leksikaaliset ja syntaktiset muutokset

Vuoden 2017 pöytäkirjan johdanto-osassa on lueteltu Šarčevičin (1997, 131–132) erittelemät valtiosopimusten johdanto-osalle tyypilliset periaatteet ja perustelut (noudattaen, vahvistaen, todeten) ja näin ollen se sisältää rajankuvauspöytäkirjoista poiketen sopimuslausekkeen todistuslausekkeen sijaan. Tekstin 2017 pöytäkirjan johdanto-osat muistuttavat toisiaan kyllä siinä, että molemmissa on viite sopimukseen, joiden pohjalta asiakirjat on laadittu, mutta vuoden 2017 pöytäkirja poikkeaa aikaisemmista asiakirjoista tavassaan viitata näihin sopimukseen. Rajankuvauspöytäkirjoissa asiakirjan oikeudellisiin suhteisiin määritteleviin sopimukseen viitattiin sanoilla *mukaisesti* (согласно, во исполнение) tai *perusteella* (во исполнение; на основании), kun taas vuoden 2017 pöytäkirjassa suhde ilmaistaan yllä mainitun verbin *todeten* kautta:

todeten, että Suomen ja Venäjän välinen valtakunnanraja on vahvistettu Suomen Tasavallan ja Venäjän Sosialistisen Federatiivisen Neuvostotasavallan kesken 14 päivänä lokakuuta 1920 tehdyllä rauhansopimuksella, Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton kesken 12 päivänä maaliskuuta 1940 tehdyllä rauhansopimuksella, (...)

констатируя, что финляндско-российская государственная граница установлена Мирным договором между Финляндской Республикой и Российской Социалистической Федеративной Советской Республикой от 14 октября 1920 года, Мирным Договором между Финляндской Республикой и Союзом Советских Социалистических Республик от 12 марта 1940 года, (...)

(Pöytäkirja 2017)

Sen sijaan vuoden 2017 pöytäkirjan johdanto-osassa todetaan, että asiakirja on laadittu rajankäynnin tulosten *perusteella*, kun taas aikaisemmissa rajankuvauspöytäkirjoissa tämä rajankäynti itsessään todistettiin suoritetuksi:

vuosina 2007- 2016 yhteisesti suoritettun Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanrajan rajankäynnin tulosten perusteella,

исходя из результатов проведенной в 2007-2016 годах совместной проверки прохождения финляндско-российской государственной границы,

(Pöytäkirja 2017)

Vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjojen johdanto-osaa muistuttaa enemmän vuoden 2017 pöytäkirjan liitteenä olevan rajankuvauksen johdanto-osuus, jossa rajankäynti niin ikään todetaan suoritetuksi. Aikaisempien asiakirjojen todistuslauseketta tässäkin tekstistä ei kuitenkaan ole:

Tämä rajankuvaus on laadittu vuosina 2007–2016 suoritettun Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanrajan (valtakunnanraja) yhteisen rajankäynnin tulosten perusteella. Rajankäynnin on suorittanut yhteinen suomalais-venäläinen Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välisen valtakunnanrajan rajankäyntikomisio, jossa ovat olleet valtuutetut edustajat molemmista valtioista.

Настоящее Описание составлено по результатам выполненной в 2007-2016 годах совместной проверки прохождения российско-финляндской государственной границы (государственная граница). Проверка выполнена Совместной Российско-Финляндской комиссией по проверке прохождения государственной границы между Российской Федерацией и Финляндской Республикой, состоящей из уполномоченных представителей обоих государств.

(Rajankuvausliite 2017)

Merkittävä ero aikaisempiin rajankuvausasiakirjoihin on rajojen muuttumattomuutta ilmaiseva negaatio. Ensimmäisen kerran rajojen muuttumattomuus mainitaan pöytäkirjan johdanto-osassa lueteltujen periaatteiden yhteydessä:

Suomen tasavallan hallitus ja Venäjän federaation hallitus, jäljempänä osapuolet, noudattaen Suomen tasavallan ja Venäjän federaation suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden keskinäisen kunnioituksen periaatteita sekä vahvistaen Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välisen valtakunnanrajan (Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanraja) muuttumattomuutta, todeten, että Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanraja on vahvistettu [...]

Правительство Российской Федерации и Правительство Финляндской Республики, в дальнейшем именуемые - Стороны, соблюдая принципы взаимного уважения суверенитета, территориальной целостности Российской Федерации и Финляндской Республики, а также подтверждая неизменность государственной границы между Российской Федерацией и Финляндской Республикой (российско-финляндской государственной границы), констатируя, что российско-финляндская государственная граница установлена [...]

(Pöytäkirja 2017)

Toisen kerran muuttumattomuus mainitaan pöytäkirjan 1 artiklan lopussa, jossa asia on ilmaistu käyttämällä kieltolausetta:

1 artikla

Suomen ja Venäjän välinen valtakunnanraja kulkee maastossa siten kuin se on määritelty Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välisen valtakunnanrajan kuvauksessa. Mainittu rajankuvaus on tämän pöytäkirjan liitteenä ja on sen erottamaton osa. Mitään tässä pöytäkirjassa ei voida pitää muutoksena aiemmin määriteltyyn Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanrajan sijaintiin tai oikeudelliseen asemaan.

Статья 1

Российско-финляндская государственная граница проходит на местности таким образом, как она определена Описанием прохождения государственной границы между Российской Федерацией и Финляндской Республикой. Указанное Описание является приложением к настоящему Протоколу и составляет его неотъемлемую часть. Ничто в настоящем Протоколе не может рассматриваться как изменение определенных ранее правового положения и прохождения государственной границы между Российской Федерацией и Финляндской Республикой.

(Pöytäkirja 2017)

Yllä olevissa esimerkeissä negaatio on ilmaistu symmetrisesti ja eksplisiittisesti²⁶: Vuosien 1940–1967 rajankuvauspöytäkirjoissa sen sijaan negaatiota ei juurikaan yleisimpien leksikaalisten merkitsijöiden pohjalta tehdyn korpushaun perusteella juurikaan esiinny, poikkeuksena vuoden 1964 vuokra-alueen kuvauspöytäkirja, jossa negaatiota käytetään kuvattaessa virhemarginaalia, jota kuvauksessa ei ole ylitetty, sekä maininnassa koskien vuokra-alueen rajana toimivaa järvien rantaviivaa, jota ei ole maastoon rajamerkeillä merkitty. Asiakirjojen ero tämänkin piirteen suhteen selittyy niiden kontekstilla: aikaisemmat pöytäkirjat laadittiin kuvaamaan uudelleen määriteltyjä valtakunnan rajoja, kun taas vuoden 2017 pöytäkirja on laadittu edellisten rajankuvauksien taustalla olevien sopimusten pohjalta.

²⁶ Negaatiosta Suomen ja Venäjän/NL:n välisissä valtiosopimuksissa ks. Соума, Кудашев & Михайлов 2017

4.4.3 Temporaaalisuuden muutokset

Vuoden 2017 pöytäkirjan pohjalta muodostettu aikajana koostuu menneestä ajasta, monimutkaisesta sopimuksen ajasta sekä tulevasta ajasta.

Taulukko 10. Vuoden 2017 pöytäkirjan semanttinen aikajana

Rajan käyntiä edeltävä aika	Rajan käynnin aika	Sopimuksen aika		Seuraava rajankäynti
Rajan vahvistaneet sopimukset Korvatut rajankäyntipöytäkirjat	vuosina 2007-2016 suoritettu rajankäynti	rajan aika	ovat sopineet	25 vuoden kuluttua
perfekti mennyt partisiippi	mennyt partisiippi	preesens	perfekti preesens futuuri	futuuri futuurin preesens
mennyt aika		preesens		futuuri

Taulukko 11. Vuoden 2017 rajankuvausliitteen semanttinen aikajana

Rajan käyntiä edeltävä aika	Rajan käynnin aika	Asiakirjan aika	
1960 rajajärjestyssopimus	vuosina 2007-2016 suoritettu rajankäynti Rajamerkkien numerot on merkitty	Valtakunnanraja kulkee rajamerkin sijainti määräytyy	Tämä rajankuvaus sisältää /on laadittu
	perfekti mennyt partisiippi	preesens	preesens perfekti
mennyt aika		preesens	

Menneeseen aikaan sijoittuvia tekstielementtejä ovat pöytäkirjassa mainitut sopimukset, joilla rajan sijainti on määrätty sekä rajankuvauspöytäkirjat, jotka vuoden 2017 pöytäkirja korvaa. Pöytäkirjaa edeltävään aikaan sijoittuu myös tekstissä mainittu rajankäynti, jonka ajankohta pöytäkirjaan on eksplisiittisesti merkitty. Erona aikaisempiin rajankuvauspöytäkirjoihin, vuoden 2017 pöytäkirja sisältää myös eksplisiittisen tulevan ajan:

Tämän pöytäkirjan voimaantulosta 25 vuoden kuluttua osapuolet käyvät diplomaattiset neuvottelut valtakunnanrajan rajankäynnin määräaikaisen suorituksen tarpeesta, ajoituksesta ja edellytyksistä.

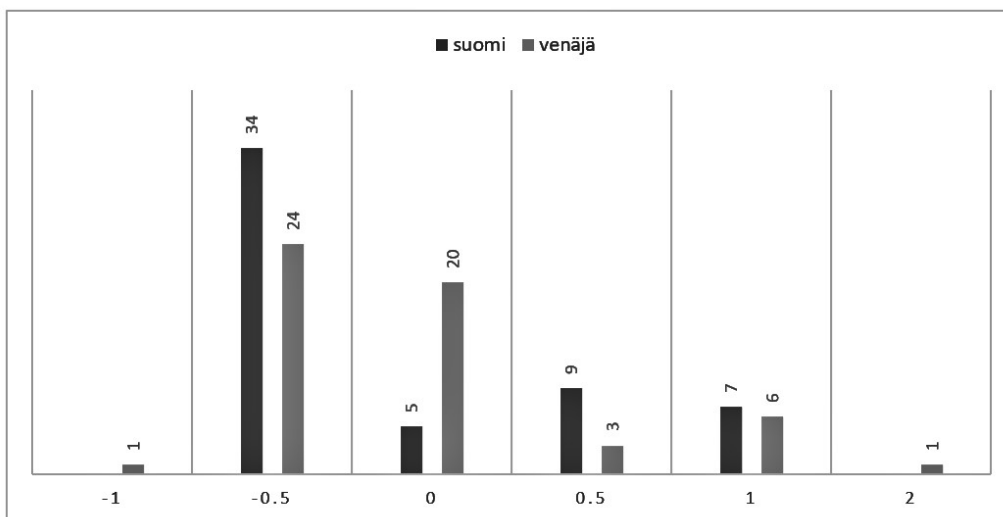
Стороны через 25 лет после вступления в силу настоящего Протокола проведут дипломатические консультации о необходимости, сроках и условиях проведения очередной проверки прохождения государственной границы.

(Pöytäkirja 2017)

Vuoden 2017 pöytäkirjassa esiintyvien aika-arvojen distribuutio osoittaa, että preesensia edeltävä aikataso on asiakirjassa dominoiva. Tämä selittyy pöytäkirjoissa mainittujen

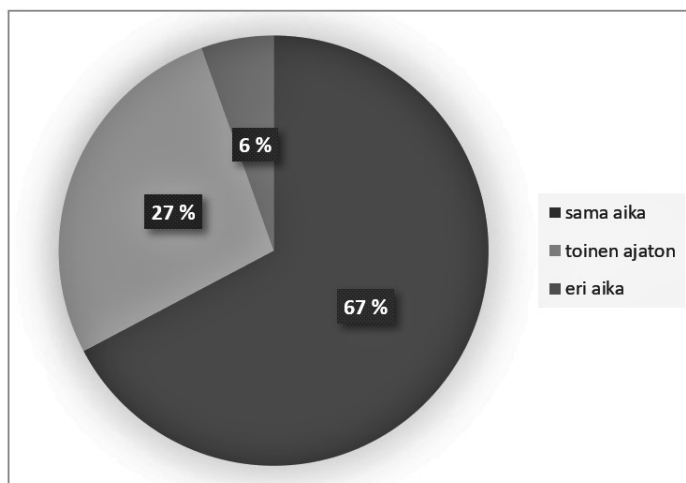
aikaisempien sopimusten ja pöytäkirjojen listoilla, jotka kattavat suuren osan itsessään varsin lyhyestä asiakirjasta. (Pöytäkirjan liitteenä olevasta rajankuvauksesta ei ole tehty vastaavaa analyysiä.)

Kaavio 9: Vuoden 2017 pöytäkirjan aika-arvot

Pöytäkirjan aika-arvojen vastaavuuksien tarkastelu puolestaan osoittaa, että saman aika-arvon saaneiden verbien osuus on pöytäkirjassa melkein sama kuin aikaisemmissa rajankuvauspöytäkirjoissa, joissa niiden prosentuaalinen osuus on 66%, mutta poikkeavien aika-arvojen osuus on vuoden 2017 pöytäkirjassa yli puolet pienempi (aikaisemmissa asiakirjoissa 14%).

Kaavio 10: Vuoden 2017 pöytäkirjan aika-arvojen vastaavuudet

5. YHTEENVETO

Tämän tutkielman päämäärä oli tarkastella poikkeavaa valtiosopimustekstityyppiä tekstilajiin liittyvän teorian näkökulmasta. Aiheen valintaan vaikutti muun muassa se aineiston alustavan tarkastelun perusteella tehty huomio, että Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton välisten valtiosopimusten joukossa on useita rajankuvauspöytäkirjoja, jotka näyttivät poikkeavan muusta valtiosopimusaineistosta. Valtiosopimusten kehityksen näkökulmasta aihe oli mielenkiintoinen siitä syystä, että viimeisin rajankuvausta käsittelevä valtiosopimus oli tullut voimaan hiljattain valtioneuvoston Helsingissä 5 päivänä heinäkuuta 2018 antamalla säädöksellä, ja tämä asiakirja vaikutti poikkeavan suuresti edellisistä, vastaavista asiakirjoista. Merkittäväksi aiheen teki puolestaan valtioiden rajojen keskeinen merkitys kansainvälisen oikeuden piirissä ja tähän teemaan liittyvät ongelmat Venäjän federaation eräillä muilla raja-alueilla.

Suomen ja Venäjän välisiä valtiosopimuksia on aiemmin tarkasteltu muun muassa niiden aihepiirien, aikakausien ja niiden sisältämien tekstiklusterien perusteella, mutta en löytänyt ainuttakaan tutkimusta, joka olisi tarkastellut niitä tekstilajiteorian näkökulmasta. Halusin tutkielmassani katsoa, lisäisikö tämä lähestymistapa ymmärrystä tästä käänntieteen näkökulmasta hybridistä tekstilajista ja samalla laajemmin valtiosopimuksista, sekä ymmärtääkseni tämän viimeisimmän asiakirjan tekstuaalista yhteyttä aiempiin rajankuvauspöytäkirjoihin. Tekstilajianalyysin ohella sovelsin pragmaattisen kielitieteen piirissä kehitettyä puheaktiteoriaa, joka tuntui soveltuvan asiakirjan funktion analysointiin tekstin leksikaalisen tarkastelun yhteydessä. Tekstin mikrotasolla analysoin lisäksi tekstien temporaalisia merkitysijöitä, ennen kaikkea niissä käytettyjä aikamuotoja. Tämä valinta perustui siihen aineiston alustavan tarkastelun aikana tehtyyn havaintoon, että rajankuvauspöytäkirjojen suomenkielisissä teksteissä on paljon perfektimuotoisia verbejä. Tämä piirre kertoo toisaalta asiakirjatyyppin valtiosopimus kontekstissa poikkeavasta ajallisesta suuntautumisesta, mutta minua kiinnosti tarkastella erityisesti, onko tämä tempuskategoria, jota venäjän kielessä ei ole, mahdollisesti aiheuttanut kieliversioiden välisiä merkityseroja. Aikamuotojen tarkasteluun valittuun metodiin vaikutti lopulta Mikhail Mikhailovin samanaikaisesti julkaisema tutkimus Suomen ja Venäjän välisten valtiosopimusten poikkeavista temporaalisuuksista, minkä tuloksiin päätin verrata omia tuloksiani.

5.1 Keskeiset tulokset

Aineiston pohjalta tehty rakenneanalyysi osoittaa, että vuosina 1938–1967 laaditut pöytäkirjat muodostavat suhteellisen yhtenäisen tekstijoukon, vaikkakin vaihtelua esiintyy. Kaikkia näitä tekstejä yhdistää pöytäkirjojen johdanto-osassa esiintyvä todistuslausekkeeksi nimittämäni tekstijakso, joka heijastaa asiakirjojen syntyprosessia ja niiden kiinteää suhdetta sopimukseen, joiden pohjalta ne on laadittu. Erityisesti tässä tekstijoukossa toisiaan muistuttivat vuosina 1940–1947 laaditut kuvauspöytäkirjat, joissa sama teksti toistui paikoin sanasanaisesti. Merkittävää näiden pöytäkirjojen kohdalla on se, että vuoden 1944 Porkkalan vuokra-alueen kuvauspöytäkirja ei erotu rakenteeltaan tai juurikaan sanastoltaan niistä saman aikajakson pöytäkirjoista, joissa määritellään valtioiden välisen rajan kulku. Sen sijaan vuoden 1964 Saimaan vuokra-alueen rajankuvauspöytäkirja erottuu edeltävistä pöytäkirjoista rakenteensa puolesta, vaikkakin siinä on tunnistettavissa pääosin samat tekstijaksot, kuin vuosien 1940–1947 pöytäkirjoissa. Vähiten tekstijaksoja esiintyy ensimmäisessä, vuonna 1938 allekirjoitetussa yleisessä pöytäkirjassa, jossa on ainoana pöytäkirjana ennen vuotta 2017 kuvattu koko maiden välinen valtakunnanraja, ja jonka syntyprosessi oli arkistolähteiden mukaan myös hankalin. Tekstimäärältään suppein on puolestaan vuoden 1967 merirajan kuvauspöytäkirja, joka tosin sisältää pääosin samat tekstuaaliset jaksot, kuin edeltävätkin pöytäkirjat, vaikkakin eri järjestyksessä. Mielenkiintoista kuitenkin on, että Mikhailovin ja Souman (2018) tekemässä klusterianalyysissä vuosien 1940, 1947 ja 1967 pöytäkirjat esiintyvät samassa ryppäessä, mutta vuoden 1944 pöytäkirja on erillään näistä, joskaan ei kovin kaukana, ja vuoden 1964 pöytäkirjaa ei julkaistussa (osittaisessa) kaaviossa näy lainkaan.

Rajankuvauspöytäkirjojen tekninen luonne yhdistää asiakirjat Egon Werlichin (1983) erittelemään, kielen pragmaattisella tasolla toteavaan illokuutioon viittaavaan kuvaavaan tekstityyppiin, joka ei ole valtiosopimuksille tyypillinen. Asiakirjoista puuttuu myös valtiosopimuksille ominaisemman ohjaavan tekstityypin konditionaalikonstruktio, joka Bhatian termein viittaa ylemmän hierarkiatason oikeustekstien ”mallimaailmaan”. Vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoja yhdistävä todistuslauseke kertoo niin ikään pöytäkirjojen valtiosopimuskontekstissa poikkeavasta illokuutiotyypistä, joka on lähempänä toteavaa, kuin sopimusteksteille tyypillistä lupaavan ja määrävän illokuutioon yhdistelmää. Tämä piirre myös yhdistää tekstit nootteihin, jotka ovat pöytäkirjojen tavoin nähtävissä alemman hierarkiatason valtiosopimusteksteinä. Rajankuvauspöytäkirjat muistuttavatkin enemmän

erikoissanastoa sisältäviä valtiosopimusten liitteitä, joita tarkastelun apuna käytettyyn PEST-korpukseen ei ole sisällytetty. Samalla ne kuitenkin muodostavat sanamäärältään yli 15% kaikesta PEST-korpuksesta tutkielman kirjoittamishetkellä olevasta tekstimassasta, ja pöytäkirjoissa olevan sanaston frekvenssihaun ja niiden N-grammien tarkastelu osoittaa, että niiden poikkeavat piirteet vaikuttavat koko korpuksen pohjalta tehtyihin hakuihin. Huomionarvoista myös on, että N-grammien ja yleisimpien sanojen kielikohtainen vertailu osoittaa, että yleisimpien sanojen tai yhdessä ilmenevien sanojen listat eivät vastaa toisiaan, mikä viittaa Mikhailovin ja Souman (2018) klusterianalyysin johtopäätökseen, että eri kieliversioiden automaattiseen luokitteluun on käytettävä eri metodeja.

Vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoissa käytetyt aikamuodot kertovat myös tekstien poikkeuksellisuudesta valtiosopimus kontekstissa. Vaikka tulokset eivät ole suoraan vertailtavissa Mikhailovin (2019) koko korpuksen kattaviin tuloksiin, oma aineistoni vaikuttaa eroavan muusta korpuksesta futurimuodon käytön osalta. Tämä ohjaavalle tekstityypille ominainen aikamuoto esiintyy pöytäkirjoissa harvoin, mutta sen sijaan narratiiviseen tekstityyppiin viittaava mennyt, erityisesti perfekti- ja menneiden partisiippimuotojen edustama lähimennyt, aikataso on yleinen. Pöytäkirjojen suomenkielisissä teksteissä on myös käytetty pluskvamperfektiä, jonka käytön tarkastelu PEST-korpuksen avulla osoitti aikamuodon harvinaisuuden valtiosopimusten yhteydessä. Aikamuotojen tekstien sisäisen jakautuman tarkastelu puolestaan osoitti, että aikamuotojen distribuutio vaihtelee myös tekstijaksojen välillä niin, että rajankuvauksen tekstijakso erottui muusta tutkimusaineistosta kapeamman aikaskaalansa sekä preesensin aikataason korostuneisuuden perusteella. Kielten välisten aikamuotojen käytön erojen tarkastelussa ei ilmennyt suurtakaan eroa kielten välillä huolimatta niiden tempuskategorioiden eroista. Merkittävin ero liittyy suomenkielisten tekstien yleisempään aikamuotojen käyttöön, mikä selittyy suurelta osin venäjän kielen verbittömällä eksistentiaalilauseella, mutta myös muiden aikamuotojen saamien aika-arvojen vertailu osoitti, että suomenkieliset tekstit ovat verbien kautta enemmän sidottuja aikaan. Kielten välisiä eroja tarkasteltaessa havaittiin myös, että suomenkielisten verbien saamat aika-arvot ovat valtaosassa tapauksista suurempia, eli enemmän preesensissä, kuin venäjänkielisten verbien, mikä selittyy venäjänkielisissä teksteissä yleisillä partisiippirakenteilla.

Vuoden 2017 pöytäkirjan vertailu aikaisempiin asiakirjoihin viittaa siirtymään kohti tyyppillisempää valtiosopimustekstiä. Tekstin kokonaisrakenteen tarkastelu osoittaa, että

suurin osa vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoista erotelluista jaksoista on siirtynyt pöytäkirjan liitteenä olevaan rajankuvaukseen, kun taas varsinainen pöytäkirjateksti on jaoteltu valtiosopimusten tavoin artikloihin ja se sisältää valtiosopimuksille tyypillisen sopimuslausekkeen todistuslausekkeen sijaan. Vuoden 2017 pöytäkirjateksti sisältää myös tekstijaksoja, joita aikaisemmissa asiakirjoissa ei ole. Merkittävimmät näistä ovat rajan muuttumattomuutta ilmaiseva jakso sekä seuraavan rajankäyntiä koskeva määräys. Seuraavaa rajankäyntiä koskeva tekstijakso tuokin vuoden 2017 pöytäkirjaan ohjaavalle tekstityypille ominaisen futurisen elementin erona aikaisempiin rajankäyntiä koskeviin pöytäkirjoihin. Tämä siirtymä saattaa kertoa valtiosopimustekstien yhdenmukaistumisesta ja toisaalta itse rajankuvauksen siirtymisestä tekstihierarkiassa alemman tasolle. Tähän merkitykseen vaikuttaa luonnollisesti myös asiakirjan konteksti, sillä siinä missä aikaisemmat rajankuvauspöytäkirjat oli luotu juridisesti paikantamaan uudelleen määritellyn valtakunnanrajan sijainti, vuoden 2017 pöytäkirjan tarkoitus oli vahvistaa olemassa olevat rajat ja pöytäkirjassa on vieläpä kaksi mainintaa rajojen muuttumattomuudesta²⁷. Tosin tämä maininta rajojen muuttumattomuudesta on hienoisessa ristiriidassa Suomen hallituksen esityksen (HE 22/2018) kanssa, jonka mukaan vanhat valtakunnanrajan kulun kuvaukset eivät vastanneet silloista tilannetta maastossa.

5.2 Tutkielman rajoitukset

Alun perin halusin tarkastella Suomen ja Venäjän välisten rajauspöytäkirjojen ohella maiden muiden valtioiden kanssa tekemiä vastaavia asiakirjoja, mutta pro gradu -tutkielman rajatun pituuden vuoksi päädyin tarkastelemaan ainoastaan Suomen Venäjän/Neuvostoliiton välisiä pöytäkirjoja. Tämä aineiston rajaus osoittautui kuitenkin ongelmalliseksi valitun teorian näkökulmasta, sillä tekstilajianalyysiä käytetään lähtökohtaisesti laajempien tekstimassojen tarkasteluun, ja eräs sen anti on kyky osoittaa tekstityyppien välisiä yhteyksiä silloinkin, kun ne eivät ole itsestään selviä. Tekstin kokonaisrakennetta koskevassa analyysissä havaitsin tämän metodin ongelmat myös sen suhteen, kuinka vaikeaa teksti on jaksottaa käyttäen niin tarkasti määriteltyä metodia, että toisen tutkijan tekemä analyysi vastaisi omaani. Toisaalta tekstilajianalyysi tarjosi keinon vertailla vuoden 2017 pöytäkirjan makrorakennetta aiempiin

²⁷Mielenkiintoisena kontrastina Suomen Ruotsin ja Norjan kanssa allekirjoittamissa loppuasiakirjoissa todetaan valtakunnanrajan kulun muutokset, joiden hyväksymisestä sovitaan noottienvaihdolla. Myös näiden asiakirjojen pohjalta annetuissa presidentin asetuksissa otsikkona on muutokset valtakunnan rajoissa SopS 3/2003 (Norja) ja SopS 35/2010 (Ruotsi). Hyväksytyt rajamuutokset perustuvat maastossa tapahtuneisiin muutoksiin, jotka rajankuvauksissa on todettu.

asiakirjoihin, ja jaksoanalyysin lähtökohtia tarkentamalla tämän tutkielman tuloksia voidaan mahdollisesti käyttää lähtökohtana jatkotutkimuksessa, jossa tarkasteltavana olisi laajempi tekstimassa.

Tekstin temporaalisuuden tarkastelun yhteydessä ongelmalliseksi osoittautui valitsemani metodi, joka poikkesi tutkimuksen taustalla vaikuttaneen tutkimuksen (Mikhailov 2019) metodeista niin paljon, etteivät näiden tulokset olleet lopulta kovinkaan hyvin vertailtavissa. Temporaalisuuden analyysi on vajavainen myös sen suhteen, että en vertailut aika-arvojen distribuutioiden eroa pöytäkirjojen välillä havaitakseni, tapahtuiko niissä muutos aikavälillä 1940–1967. Tämä valinta perustui osin siihen jaksoanalyysin ja manuaalisen tarkistamisen työvaiheiden aikana tehtyyn havaintoon, että nämä asiakirjat ovat hyvin samankaltaisia, eikä niiden välillä ollut odotettavissa suurtakaan eroa aikamuotojen distribuutiossa. Määrällistä analyysiä ei kuitenkaan tehty myöskään vuoden 2017 pöytäkirjan liitteenä olevan rajankuvauksen osalta, jossa eroja saattaisikin olla. Niin ikään tässä liitteessä esitetyn rajankuvauksen leksikaaliset erot suhteessa aikaisempien rajankuvauspöytäkirjojen vastaaviin tekstijaksoihin jäivät tarkastelun ulkopuolelle.

Genreanalyysiklassikossaan Bhatia (1993) listaa tekstilajianalyysin keskeisiä lähtökohtia ja mainitsee analyysin vaatimuksena aihealueen syvän tuntemuksen sekä asiantuntijahaastattelut. Näiden kahden perusvaatimuksen keskeisyys on korostunut myös tämän työn yhteydessä. Viimeisimmän pöytäkirjan laatimisprosessissa toimineiden kääntäjien haastattelu olisi tuonut arvokkaan lisän tutkimukselle ja syvälinen analyysi rajankuvauspöytäkirjojen tekstilajista vaatisi laajaa historiallista tutkimusta. Lisäksi tekstien käännöstieteellinen vertaileva tutkimus edellyttäisi myös kansallisten rajankäyntiä koskevien tekstien historiallista ja tekstuaalista tuntemusta.

5.3 Mahdollisen jatkotutkimuksen aiheita

Kuten edellä mainitsin, rajankuvauksen tekstilajin perusteellinen analyysi edellyttäisi perehtymistä sen historiaan sekä sen eri kulttuurisiin ilmenemismuotoihin. Koska rajankuvaus on tekstilajina kiinteästi sidottu karttoihin, tulisi tällaisen tutkimuksen kattaa myös tämä, tekstin multimodaalinen ulottuvuus. Lisäksi valtioiden rajoissa tapahtuneet muutokset ovat niin tiivistä sidoksissa historialliseen kontekstiin, että tämän kontekstin huomioiminen on välttämätöntä.

Tämän työn taustalla vaikuttanut kysymys Venäjän/NL:n valtion rajoja määrittelevien asiakirjojen kehityksestä ja luonteesta voisi olla eräs tämän työn pohjalta tehtävän jatkotutkimuksen aihe. Erityisen mielenkiintoista olisi tarkastella, kuinka paljon variaatiota valtion rajojen määrittelyssä on, ja korreloiko tämä vaihtelu esimerkiksi poliittisella tasolla. Tällainen tutkimus vaatisi kuitenkin laajasti taustatyötä ja sen pohjalla tulisi olla kokonaiskuva valtakunnan rajojen määrittelyn historiasta Venäjällä/Neuvostoliitossa niiden historiallisessa kontekstissa. Aiheesta on venäläisen limologian, eli rajantutkimuksen piirissä tuotettu huomattava määrä tutkimuskirjallisuutta, jota ei ole otettu huomioon tässä tutkielmassa. Niinpä tämän tutkimuskirjallisuuden käsitteistön analyysin tulisi toimia pohjana tälle mahdolliselle jatkotutkimukselle.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Rajankuvauspöytäkirjat

Yleinen pöytäkirja 1938. Moskovassa 28 päivänä huhtikuuta 1938 laadittu Yleinen pöytäkirja Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välisen valtakunnanrajan käynnistä Suomenlahdesta Pohjoiseen Jäämereen. (Ulkoministeriön arkisto)

Rajankuvaus 1940. Imatralla 18 päivänä marraskuuta 1940 laadittu Rajankuvaus-pöytäkirja huhtikuun 29 p:nä 1940 tehdyn pöytäkirjan mukaan käydyn Suomen ja Sosialististen Neuvosto-Tasavaltojen liiton välisen valtakunnanrajan kulusta.

Vuokra-alueen rajankuvaus 1944. Helsingissä joulukuun 16 p:nä 1944 allekirjoitettu Kuvauspöytäkirja SNT-Liiton Suomelta vuokraaman Porkkalanniemen alueen rajasta, joka on maastoon merkitty toiselta puolen Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton ja Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen Kuningaskunnan sekä toiselta puolen Suomen välillä tehdyn, Moskovan kaupungissa syyskuun 19 p:nä 1944 allekirjoitetun välirauhansopimuksen 8:nteen artiklan liitteen mukaisesti.

Rajankuvaus 1945. Helsingissä 26 päivänä lokakuuta 1945 laadittu Kuvauspöytäkirja Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välisestä Petsamon (Petshengan) alueen kohdalla kulkevasta valtakunnanrajasta, joka on maastoon merkitty toiselta puolen Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton ja Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen Kuningaskunnan sekä toiselta puolen Suomen välillä Moskovan kaupungissa 19 päivänä syyskuuta 1944 allekirjoitetun välirauhansopimuksen 7 artiklan liitteen mukaisesti.

Rajankuvaus 1947. Helsingissä 7 päivänä joulukuuta 1947 Kuvauspöytäkirja Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välisestä, Jäniskosken vesivoimalaitoksen ja Niskakosken säännöstelypadon alueen kohdalla kulkevasta valtakunnanrajasta, joka on maastoon merkitty Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton kesken Suomen Tasavaltaan kuuluvan Jäniskosken vesivoimalaitoksen ja Niskakosken

säännöstelypadon alueen liittämisestä Neuvostoliiton alueeseen Helsingissä 3 päivänä helmikuuta 1947 tehdyn sopimuksen 3 artiklan mukaisesti.

Vuokra-alueen rajankuvaus 1964. Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 1964 allekirjoitettu Suomen Tasavallan Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liitolta vuokraamien Saimaan kanavan Neuvostoliitolle kuuluvan osan ja Malyj Vysotskij-saaren vuonna 1964 määrättyjen rajojen rajankuvauspöytäkirja

Merirajan kuvaus 1967. Helsingissä 5 päivänä huhtikuuta 1967 laadittu Rajankuvauspöytäkirja Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välisen merirajan kulusta Suomenlahdella Suursaaren (Gogland) koillispuolella.

Pöytäkirja 2017. Imatralla 19. päivä kesäkuuta 2017 laadittu Pöytäkirja Suomen tasavallan hallituksen ja Venäjän federaation hallituksen välillä Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanrajan kulun kuvauksesta, joka korvaa yllä mainitut sopimukset.

Rajankuvausliite 2017. 14 päivänä helmikuuta 2017 Pietarissa allekirjoitettu Rajankuvaus Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välisestä valtakunnanrajasta Liite Pöytäkirjaan Suomen tasavallan hallituksen ja Venäjän federaation hallituksen välillä Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanrajan kulun kuvauksesta

Muut tutkielmassa mainitut Suomen ja Venäjän/NL:n väliset s sopimukset:

FI_USSR_investment_1989. Sopimus sijoitusten edistämisestä ja molemminpuolisesta suojelusta.

FI_RSFSR_consular_real_estate_1922. Sopimus diplomaattinen ja konsuliedustujan kiinteistöstä.

FI_RSFSR_inviolability_of_borders_protocol_1922. Pöytäkirja, joka allekirjoitettiin Helsingissä kesäkuun 1 päivänä 1922 ja liitettiin samana päivänä allekirjoitettuun Suomen ja Venäjän väliseen rajarauhan turvaamista koskevaan sopimukseen.

FI_USSR_energy_notes_1972. Noottienvaihto.

FI_USSR_reindeers_1965. Porosopimus.

FI_USSR_friendship_1939. Keskinäisen avunannon ja ystävyys sopimus Neuvostoliiton ja Suomen Kansanvaltaisen Tasavallan välillä.

FI_RSFSR_railway_1921. Väliaikainen sopimus Suomen ja Venäjän välillä matkustajain, matkatavaran ja tavarain kuljetuksesta.

FI_RF_railway_rules_2005. Suomen ja Venäjän rautatieyhdysliikenteen matkustajien, matkatavaran, kiitotavaran ja tavaroiden kuljetusehdot.

FI_RF_railway_2015. Sopimus suorasta kansainvälisestä rautatieliikenteestä.

PEST = Parallel Electronic corpus of State Treaties. Mikhailov, Mikhail; Santalahti, Miia; Souma, Julia. Korpus sijaitsee Tampereen yliopiston Kielten yksikön Puolukka-serverillä osoitteessa <https://puolukka.uta.fi/texthammer>.

Tieteelliset lähteet

- Asher, R. E. & J. M. Y. Simpson (eds) 1994. *The encyclopedia of language and linguistics*. Oxford: Pergamon Press.
- Bhatia, Vijay K. 2006. Legal genres. Teoksessa E. K. Brown & Anne Anderson (eds), *The encyclopedia of language & linguistics*: Vol. 7. 2nd ed. Boston: Elsevier. 1–7.
- Bhatia, Vijay K. 1993. *Analysing genre: language use in professional settings*. New York: Longman.
- Biel, Lucja 2014. *Lost in the Eurofog: The Textual Fit of Translated Law*. Bern: Peter Lang.
- Biel, Lucja, et al., 2019. *Research Methods in Legal Translation and Interpreting: Crossing Methodological Boundaries*. London: Routledge.
- Brown, E. K & Anne Anderson (eds) 2006. *The encyclopedia of language & linguistics*: Vol. 7, 2nd ed. Boston: Elsevier.
- de Carvalho, Evando Menezes 2011. *Semiotics of International Law: Trade and Translation*. [Online]. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Fki 2018: Hypotactic enhancing clauses in international treaties. Teoksessa Akila Sellami-Baklouti & Lise Fontaine (eds) *Perspectives from systemic functional linguistics*. New York: Routledge. 402–422.
- Gotti, Maurizio 2012. Text and Genre. Teoksessa Lawrence Solan & Peter M. Tiersma (eds), *The Oxford Handbook of Language and Law*. New York: Oxford University Press. 52–66.
- Heikkinen, Vesa (toim) 2012. *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Halliday, M. A. K. & Ruqaiya Hasan 1989. *Language, context, and text: Aspects of language in a socialsemiotic perspective*. 2. ed. Oxford: Oxford University Press.

- HE 22/2018: Hallituksen esitys eduskunnalle Suomen ja Venäjän välisen valtakunnanrajan kulun kuvauksesta Suomen tasavallan hallituksen ja Venäjän federaation hallituksen välillä tehdyn pöytäkirjan hyväksymiseksi. 28.3.2018.
- Hiltunen 2012. The Grammar and Structure of Legal Texts. Teoksessa Lawrence Solan & Peter M. Tiersma (eds), *The Oxford Handbook of Language and Law*. New York: Oxford University Press. 39–51.
- Honkanen & Tiililä 2012. Jaksoanalyysi osana tekstilajitutkimusta. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus. 208–227.
- Kachelina, Natalia 2014: Suomen kielen perfektin semanttiset tyypit venäjänkielisen käännöskorpuksen pohjalta. Tampereen yliopisto Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö. Suomen kieli. Pro gradu -tutkielma.
- Kinnunen, Tuija 2012: Käännöstiede. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus. 581–586.
- Klein, Wolfgang 1994. *Time in language*. London: Routledge.
- Kryk-Kastovsky 2016, Pragmatic concepts in the language of the law. Teoksessa E. K. Brown & Anne Anderson (eds), *The encyclopedia of language & linguistics*: Vol. 7, 2nd ed. Boston: Elsevier. 14–19.
- Larjavaara, Matti 2007. *Pragmasemantiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Maanmittauslaitos 2013: *Rajat ja rajamerkit*. Maanmittauslaitoksen julkaisu E6081 6/2013. Saatavilla:<https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2017/03/rajat%20ja%20rajamerkit.pdf>. [Viitattu 26.12.2019.]
- Mikhailov, Mikhail & Miia Santalahti 2017. Mistä kertoo valtiosopimusten kieli? Tapaustutkimus interferenssistä Suomen ja Venäjän välisissä valtiosopimuksissa. *MikaEL – Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu*. Vol. 10. 73–87.

- Mikhailov, Mikhail & Souma, Julia 2018. Automated classification of texts in a parallel corpus of legal documents. Konferenssiesitelmä. International Symposium PaCor 2018: Parallel Corpora: Creation and Applications. 05.11.2018.
- Mikkonen 2012: Multimodaalisuus ja laji. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus. 296–308.
- Pallaskallio, Ritva 2003. Uutisaika: Finiittiverbin aikamuodoista katastrofiuutisissa. *Virittäjä*. 107/2003:1.
- Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Probirskaja, Svetlana 2009. *Rajankäyntiä: Suomen ja Venäjän kahdenväliset valtiosopimukset käännöstieteellisen avainsana-analyysin valossa*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Nail, Thomas 2016. *Theory of the border*. New York: Oxford university press.
- Santalahti, Miia & Mikhail Mikhailov: Language of treaties – language of power relations? Teoksessa: Lucja Biel et al., 2019. *Research Methods in Legal Translation and Interpreting: Crossing Methodological Boundaries*. London: Routledge. 66–80.
- Šarčević, Susan 1997. *New approach to legal translation*. The Hague: Kluwer law international.
- Schane 2012: Contract formation as a speech act. Teoksessa Teoksessa Lawrence Solan & Peter M. Tiersma (eds), *The Oxford Handbook of Language and Law*. New York: Oxford University Press. 100–113.
- Schäffner, Christina 1997. Strategies of Translating Political Texts. 119–144. Teoksessa Trosborg, Anna 1997 (ed). *Text Typology and Translation*. Amsterdam, Philadelphia: J. Benjamins. 3–24.
- Searle, John R. & Daniel Vanderveken 1985. *Foundations of illocutionary logic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sellami-Baklouti, Akila & Lise Fontaine 2018. *Perspectives from systemic functional linguistics*. New York: Routledge.

- Srebro, Haim (ed.) 2013: *International Boundary Making*. FIG COMMISSION 1 Professional Standards and Practice. FIG Publication no 59. Helsinki: Hakapaino. Saatavilla https://www.fig.net/resources/publications/figpub/pub59/Figpub59_screen.pdf. [Luettu 26.12.2019.]
- Swales, John 1990. *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Solan, Lawrence & Peter M. Tiersma (eds) 2012. *The Oxford Handbook of Language and Law*. New York: Oxford University Press.
- Trosborg, Anna 1997 (ed). *Text Typology and Translation*. Amsterdam, Philadelphia: J. Benjamins.
- Trosborg, Anna 1997: Text Typology: Register, Genre and Text Type. Teoksessa Trosborg, Anna 1997 (ed). *Text Typology and Translation*. Amsterdam, Philadelphia: J. Benjamins. 3–24.
- Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus 1969. Valtiosopimukset 33/1980.
- Valtiosopimussanasto 2013: Suositus 7.1.2013. Ulkoasianministeriön oikeuspalvelu.
- Vehmas-Lehto, Inkeri: Venäjän gerundien suomentaminen. *Virittäjä*, Vol. 88 Nro 1 (1984). 79–86.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>. [Viitattu 1.2.2020]
- Бахтин, Михаил 1975. Вопросы литературы и эстетики: исследования разных лет. Москва: Художественная литература.
- ОБСЕ 2017: *Делимитация и демаркация государственных границ: актуальные вопросы и способы их решения*. Vienna: Секретариат ОБСЕ. Saatavilla <https://www.osce.org/ru/secretariat/363471?download=true>. [Viitattu 26.12.2019.]

РГ = Н. Ю. Шведова (гл. ред.) 1980. *Русская Грамматика*. Издательство «Наука»
Москва

Соума, Ю; Кудашев, И; Михайлов, М. 2017. Отрицание в русских и финских версиях двусторонних договоров между Россией и Финляндией: опыт корпусного исследования. Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: по материалам международной конференции «Диалог 2017». Москва, 31 мая — 3 июня 2017.

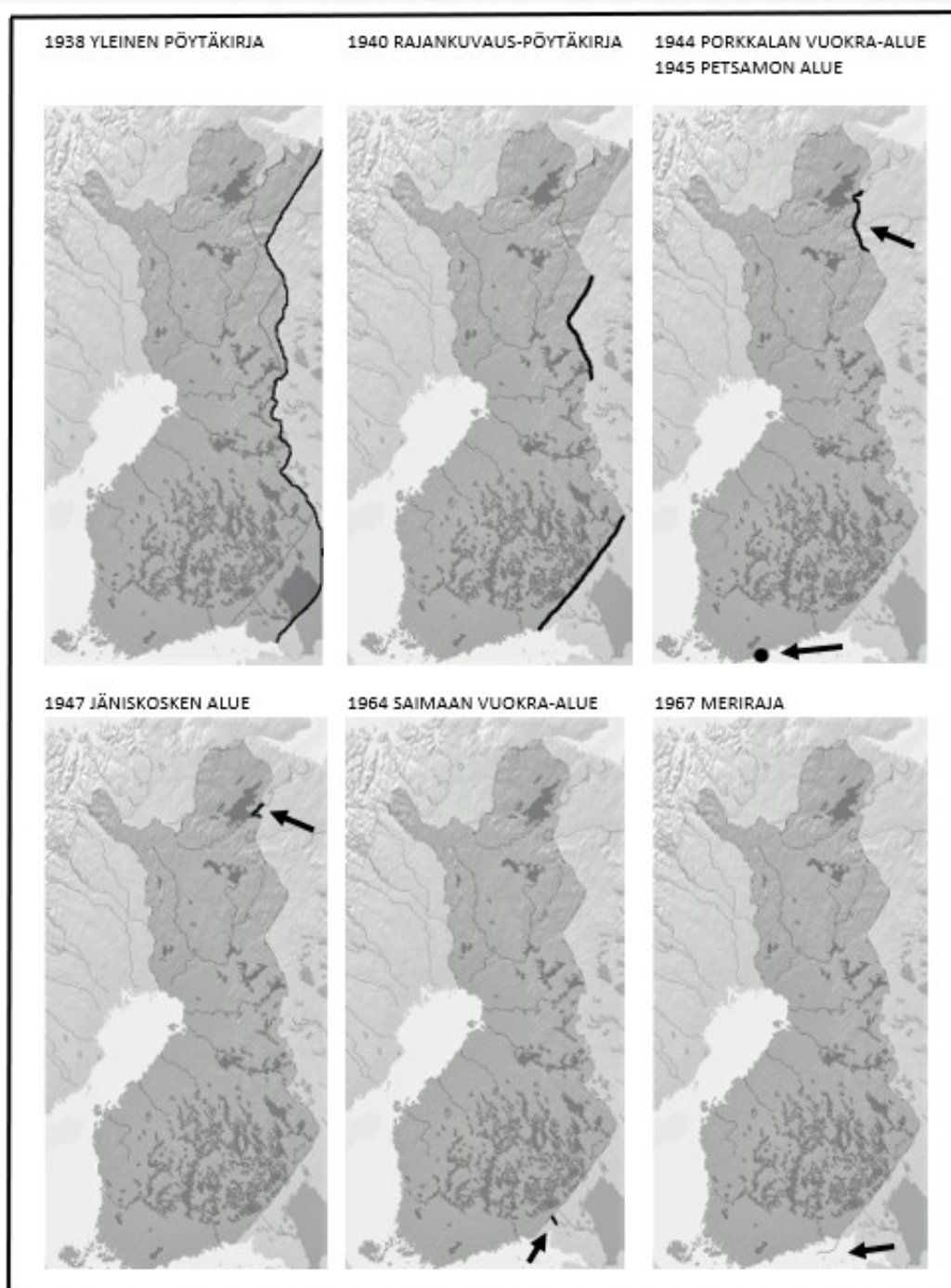
Sanakirjat

Kotus 2020 = *Kielitoimiston sanakirja*. Verkkojulkaisu, päivitetty 24.2.2020. Saatavilla:
<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. [Viitattu 2.2.2020.]

Ушаков, Д. Н. (под. ред.) 1935-1940. *Толковый словарь русского языка*. Москва:
Государственный институт «Советская энциклопедия»

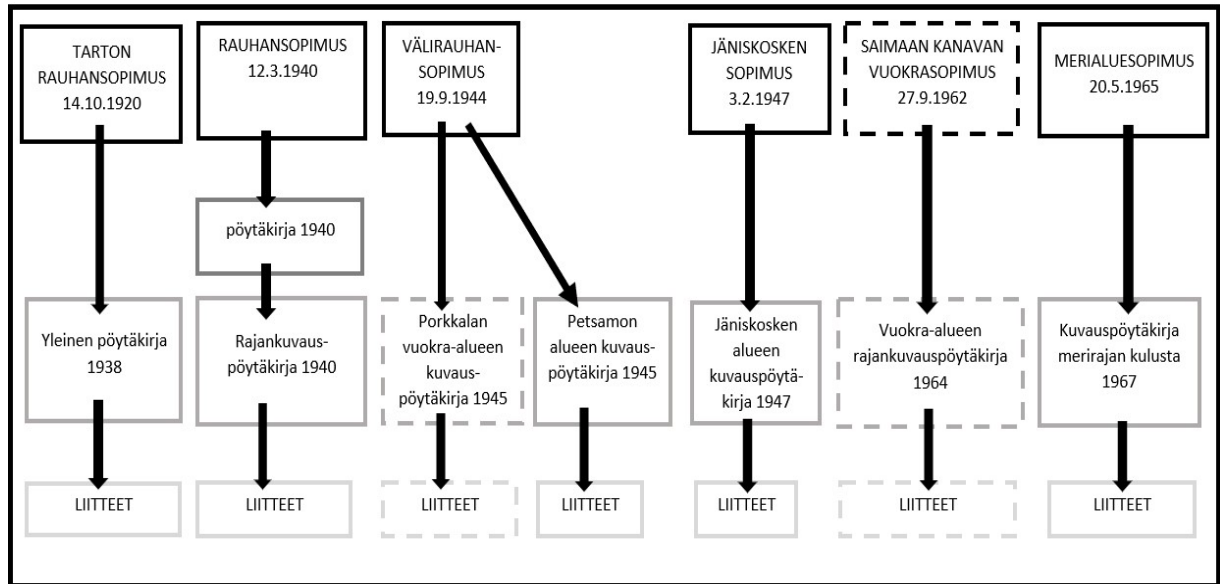
LIITTEET

Liite 1: Vuosien 1938–1967 rajankuvauspöytäkirjoissa kuvatut alueet

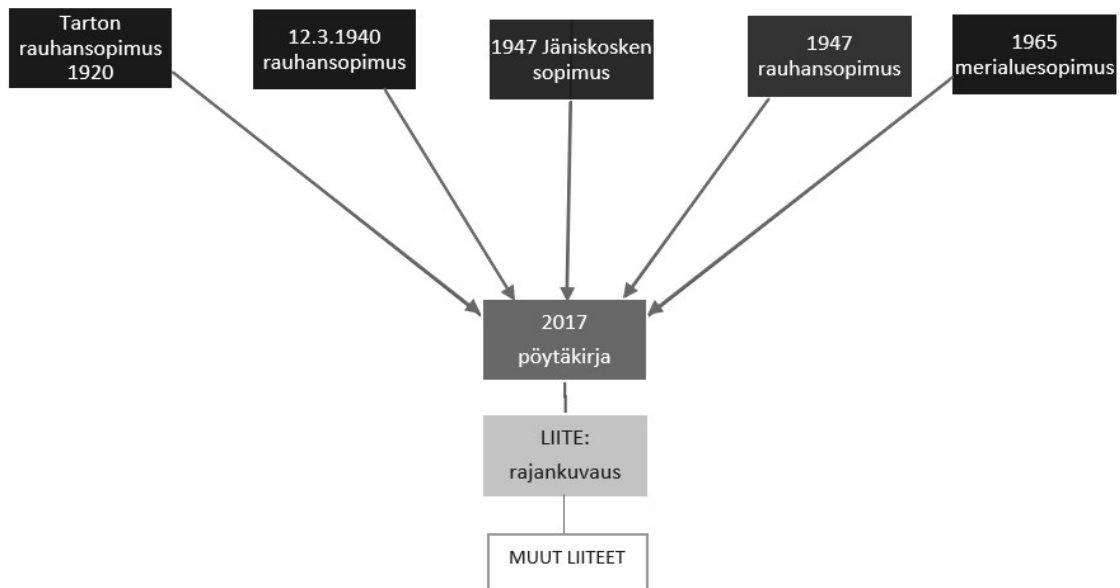

Liite 2: Rajankuvausasiakirjojen sopimussuhteet rajan määrittäviin sopimuksiin nähden

1938-1967

2017

Liite 3: Muut rajaan liittyvät sopimukset:

Suomen ja Neuvostoliiton väliset sopimukset, joissa valtioiden välinen raja määritellään:

- 1) Suomen tasavallan ja Venäjän sosialistisen federatiivisen neuvostotasavallan kesken 14 päivänä lokakuuta 1920 tehty rauhansopimus;
- 2) Suomen tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton kesken 12 päivänä maaliskuuta 1940 tehty rauhansopimus;
- 3) Moskovassa 19.9.1944 tehty Väli rauhasopimus (vahvistettutu 3.2.1947 solmitulla rauhansopimuksella);
- 4) Suomen tasavallan ja SNTL:n kesken 3 päivänä helmikuuta 1947 tehty sopimus Suomeen kuuluvan Jäniskosken vesivoimalaitoksen ja Niskakosken säännöstelypadon alueen liittämistä Neuvostoliiton alueeseen;
- 5) Suomen sekä Liittoutuneiden ja Liittyneiden Valtojen kesken 10 päivänä helmikuuta 1947 tehty rauhansopimus;
- 6) Suomen tasavallan hallituksen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton hallituksen välinen merialueiden ja mannermaajalustan rajoja Suomenlahdella koskeva 20. päivänä toukokuuta 1965 tehty sopimus.

Vuokra-alueita koskevat sopimukset

Suomen tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton kesken 12 päivänä maaliskuuta 1940 tehty rauhansopimus (Vuokra-alueen rajankuvaus 1944)

Sopimus Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton kesken Saimaan kanavan Neuvostoliitolle kuuluvan osan ja Malyj Vysotskij-saaren vuokraamisesta Suomen Tasavallalle (Vuokra-alueen rajankuvaus 1964)

Rajajärjestyssopimukset

Sopimus Suomen Tasavallan Hallituksen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton Hallituksen kesken Suomen ja Neuvostoliiton välisellä valtakunnan rajalla noudatettavasta järjestyksestä ja rajatapahtumain selvittämisjärjestyksestä

(SopS 32/1960, sopimusta on muutettu kolme kertaa: SopS 60/1969, SopS 60/1979 ja SopS 54/1998).

- Pöytäkirja joka liittyy sopimukseen valtakunnan rajalla noudatettavasta järjestyksestä ja rajatapahtumain selvittämisjärjestyksestä (1960)

Muut rajarauhaan liittyvät sopimukset

- Sopimus rajaselkkausasiain antamisesta suomalais-venäläisen keskuskomitean käsiteltäviksi (1922)
- Ohjesääntö rajaselkkausasiain antamisesta suomalais-venäläisen keskuskomitean käsiteltäviksi (1922)
- Sopimus Suomen ja Venäjän välillä toimenpiteistä rajarauhan turvaamiseksi (1922)
 - Pöytäkirja, joka allekirjoitettiin Helsingissä kesäkuun 1 päivänä 1922 ja liitettiin samana päivänä allekirjoitettuun Suomen ja Venäjän väliseen rajarauhan turvaamista koskevaan sopimukseen (1922)
- Pöytäkirja rajatapauksista (1948)
- Sopimus rajaselkkausten ja -tapahtumain selvittämisjärjestyksestä (1948)
- Sopimus mannermaajalustan rajasta Suomen ja Neuvostoliiton välillä Itämeren koillisosassa (1967)
- Sopimus Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välillä Saimaan kanavan Venäjälle kuuluvan osan ja siihen liittyvän alueen vuokraamisesta Suomen tasavallalle sekä Saimaan kanavan kautta tapahtuvasta alusliikenteestä 1962; 2010)

Liite 4: Vuosien 1940–1967 rajankuvauspöytäkirjojen yleisimmät sanat:

suomi	absoluuttinen frekvenssi	suhteellinen frekvenssi	venäjä	absoluuttinen frekvenssi	suhteellinen frekvenssi
n:o	2293	54412.57	и	1220	24379.03
ja	1599	37944.04	линии	1178	23539.76
on	1308	31038.66	м	1079	21561.46
m	822	19505.94	знака	1071	21401.59
raja	756	17939.77	границы	763	15246.89
kulkee	736	17465.18	граница	758	15146.97
joka	699	16587.17	направлении	688	13748.18
maalla	670	15899.01	прямой	649	12968.85
rajamerkistä	469	11129.30	пограничного	645	12888.92
rajamerkkien	438	10393.68	знаку	615	12289.43
metriä	429	10180.11	между	439	8772.46
rajamerkkiin	411	9752.97	проходит	363	7253.76
asetettu	376	8922.43	пограничному	358	7153.85
suorana	346	8210.53	идет	350	6993.99
viivana	345	8186.80	знаками	348	6954.02
a	340	8068.15	установленному	332	6634.29
pituus	335	7949.50	находящемуся	303	6054.79
välillä	312	7403.72	граничного	300	5994.84
nuijamaan	303	7190.15	шоссе	284	5675.12
koilliseen	301	7142.69	просеке	283	5655.14

Liite 5: Suomen ja Venäjän välisten valtiosopimusten viiden sanan N-grammit, jotka esiintyvät aineistossa yli 100 kertaa*

suomenkielinen N-grammi	lukumäärä
rajaviivan pituus maalla käytettävien rajamerkkien	197
raja kulkee suorana viivana koilliseen	195
pituus maalla käytettävien rajamerkkien n:o	195
kulkee suorana viivana koilliseen rajamerkkiin	152
suorana viivana koilliseen rajamerkkiin n:o	134
suomen tasavallan hallituksen ja sosialististen	119
tasavallan ja sosialististen neuvostotasavaltain liiton	118
suomen tasavallan ja sosialististen neuvostotasavaltain	116

venäjänkielinen N-grammi	lukumäärä
граница проходит по прямой линии	256
проходит по прямой линии в	247
от сухопутного граничного знака №	230
к сухопутному граничному знаку №	209
направлении по прямой линии к	205
по прямой линии к пограничному	204
линии к пограничному знаку №	202
прямой линии к пограничному знаку	202
границы между сухопутными граничными знаками	201
линии границы между сухопутными граничными	200
протяженностью линии границы между сухопутными	200
между сухопутными граничными знаками №	199
северо-восточном направлении по прямой линии	189
в северо-восточном направлении по прямой	188
идет в северо-восточном направлении по	186
граница идет в северо-восточном направлении	185
и союзом советских социалистических республик	151
между финляндской республикой и союзом	150
республикой и союзом советских социалистических	147
финляндской республикой и союзом советских	147
правительством союза советских социалистических республик	137
причем оба текста имеют одинаковую	136
от оси строящегося шоссе нуйяма-брусничное	126
союзом советских социалистических республик и	124
союза советских социалистических республик и	123
между союзом советских социалистических республик	122
шоссе нуйяма-брусничное на удалении до	121
правительством финляндской республики и правительством	118
строящегося шоссе нуйяма-брусничное на удалении	117
между правительством финляндской республики и	117
правительством союза советских социалистических республик	117
стороны строящегося шоссе нуйяма-брусничное на	116
и правительством финляндской республики о	104

*Tummennetut N-grammit sijaitsevat vuosien 1940, 1944, 1947, 1964 ja 1967 rajankuvauspöytäkirjoissa

РЕЗЮМЕ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

«Протокол-описание как поджанр межгосударственного договора:
Анализ двусторонних договоров между Финляндией и Российской
Федерацией (СССР)»

ВВЕДЕНИЕ

В 2017 году был подписан протокол между правительством Российской Федерации и правительством Финляндской республики об описании прохождения российско-финляндской государственной границы между странами. Данный документ является последним в ряду двухсторонних договоров между странами, определявших прохождение общей границы. Всего подобных протоколов в истории независимой Финляндии с Россией/СССР до этого было семь: 1938-го, 1940-го, 1944-го, 1945-го, 1947-го, 1964-го и 1967-го годов. Пять раз определялась государственная граница, и дважды – граница арендованных территорий. Цель данной работы – анализ текстовых характеристик этих документов и изучение связи последнего протокола с предыдущими текстами в теоретических рамках теории текстовых жанров.

Тема границы является актуальной с точки зрения международного права и мировой политики. Наличие государственной территории и государственной границы до сих пор остается одним из основных признаков суверенитета государства и вопрос территориальных границ актуален для большинства новых государств (ОБСЕ 2017, 5). Описание государственной границы является одним из наиболее старых дипломатических документов, известных со времен возникновения процедуры делимитации границ между государствами. Первоначально описание служило основной определяющей прохождению границы: оно составлялось на местности и одновременно составлялись карты, а сегодня описание в основном составляется по карте, и оно несколько утратило свое первоначальное значение (ОБСЕ 2017, 43). Несмотря на это, описание до сих пор является документом, определяющим через цифровые величины точную привязку положения границы к стабильным объектам местности или генерализации направления границы, особенно в процессе делимитации, и для некоторых государств он доныне остается одним из основных документов делимитации границы, как «реликт эволюционирования карты» (ОБСЕ 2017, 32; 43). Сегодня описание прохождения границы обычно прилагается к самому договору о

границе, а финско-советские протоколы-описания составлялись отдельно и были опубликованы в бюллетенях международных договоров.

Финско-русские (советские) двухсторонние договора до сих пор изучались в рамках переводоведческого анализа исследователями Университета Тампере – Светланой Пробирской (2007), Михаилом Михайловым (2019; вместе с Мииа Санталаhti 2017, 2019) и Юлией Соума (вместе с Михаилом Михайловым и Игорем Кудашевым 2017). Основной фокус этих исследований состоит в дискурсивном анализе и в идентификации признаков доминирования одной из языковых версий документа над другой. Договоры классифицированы в этих работах на основе предметов договоров, исторических периодов, в которых они составлены, либо с помощью компьютерной программы на основе скопления лексических элементов. Данная работа – первая попытка проанализировать документы, используя теоретическую рамку жанрового анализа. Цель данной работы – создать как можно более широкую картину о протоколах-описаниях, соединяя определение функции текста с анализом общей структуры и микротекстуальных элементов. На лексическом уровне для анализа функции текста используется прагматическая теория речевых актов, а на микроуровне рассматриваются временные показатели в тексте.

ЖАНР И ТИПОЛОГИЯ ТЕКСТОВ

Основной теоретической рамкой для работы служит теория текстовых жанров, которая формировалась в 1960 и 1970 годах в контексте системно-функциональной лингвистической теории, а также ЯСЦ (LSP, language for special purposes). Для данной работы используется классическое определение Свалса для жанра как класса коммуникативных событий, объединенных общими коммуникативными целями, определенными законами и общим структурным принципом.

Некоторые ученые (например Хасан 1985) предлагают, что главная определяющая черта жанра – сходство структуры текста. Проблемой для анализа структуры является неопределенность принципов, на основе которых текст разделяется на компоненты. Тем не менее, мы стараемся провести подобный анализ. Основой для распределения текстовых компонентов служат анализ семантических связей в тексте, и лексические маркеры, но в большей части – функция компонентов текста.

Кроме жанровой теории лингвисты создали разные типологии для определения признаков, отличающих тексты друг от друга, систематизируя их общие черты в соответствии с определенными критериями. Одна из таких типологий, созданная Эгоном Верлихом (Werlich 1983), заложена в лингвистике текста. Верлих определил пять идеализированных типов текста (описание, повествование, изложение, аргументация и инструкция) на основе их когнитивных и риторических свойств. Для нашей работы интересен особенно первый тип выделенный Верлихом – описание, которое направлено на когнитивном уровне в пространство.

РЕЧЕВЫЕ АКТЫ

Вопрос о функции текста мы рассматриваем с помощью теории речевых актов, разработанной в контексте лингвистической прагматики в середине 50-х годов английским философом Джоном Остином. Джон Серл и Д. Вандервекен (Searle & Vanderveken 1985) развили идею Остина, создав классификацию иллокутивных актов и разделив их на пять типов: репрезентативы, директивы, комиссивы, экспрессивы, декларативы. Иллокутивные типы разделены на основе связи между высказыванием и действительностью, и они имеют отношение к вышеупомянутым типам текста, определенным Верлихом: например, описание, повествование и изложение предполагают репрезентативы, а инструкция – директивы. Центральными иллокутивными типами для договоров являются директивы и комиссивы. Оба ориентированы от высказывания к действительности, но пропозициональное содержание директивов состоит в том, что адресат (не) совершает некоторое действие в будущем, а комиссивы используются говорящим с целью связать себя обязательством (не) делать что-либо. Протоколы-описания в свою очередь, ориентированы от действительности к высказыванию, так как они имеют целью отразить положение дел в мире. Поэтому они классифицируются как репрезентативы и их текстовым типом является описание.

Теория речевых актов используется в анализе юридического языка, в которой декларации играют особенно большую роль, поскольку у них тесная связь с внеязыковыми институтами. У декларации отношение между высказыванием и действительностью двухстороннее: объявляя некоторое положение дел существующим, речевой акт декларации тем самым и делает его существующим в реальном мире. Витай Бхатиа (Bhatia 2016) разделяет жанры юридического языка на первичные и

второстепенные жанры на прагматической основе их отношения к действительности как конкретной либо идеализированной. Данное разделение актуально для нашей работы тем, что граница как объект протоколов-описаний является именно предметом физической действительности.

ИЗУЧЕНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ

Концепция жанра широко применима в изучении юридических текстов, с точки зрения как юридической лингвистики, так и переводоведения. Юридические жанры разделены по разным принципам, самым важным из которых, согласно Готти (Gotti 2012, 61-63), являются коммуникативная функция и коммуникативный контекст юридического текста, но юридические жанры отличаются значительно также на основе темы и сферы влияния. Для перевода юридического текста жанр используется в связи с определением подходящей переводческой стратегии (Šarčević 1997, 16). Шаршевич разделяет текстовые части международного договора и выделяет их в категорию нормативных юридических текстов, а Кристина Шефнер (Schäffner 1997) подчеркивает политическую характеристику международных договоров, которые нельзя выделить из дипломатического контекста, в котором они возникают. Шефнер также замечает, что в контексте международных договоров можно говорить о гибридных текстах вместо оригинального текста и перевода. Согласно Тросборгу (Trosborg 1995), в основе гибридного текста лежит коммуникативная функция: переводы представляют собой вторичный текст, созданный на основе оригинального текста, коммуникативная функция которого отличается от функции перевода, а гибридный текст похож на оригинальный текст тем, что он создан из «псевдо-текстов», не имеющих самостоятельной функции.

ВРЕМЯ В ТЕКСТЕ

Все тексты имеют временной план и временную структуру. На микроуровне текста время обозначается с помощью глаголов и лексических маркеров (Mikhailov 2019, 206). Временной план текста связан с типом текста и путем изучения временного плана можно приобретать информацию и о жанровой характеристике. В данной работе мы анализируем временной план протоколов-описаний, поскольку во время предварительного изучения материала мы заметили, что, кроме настоящего времени, в протоколах часто используется глаголы прошлого времени, что нетипично для договоров, которые ориентированы как правило, в будущее время. Далее, финские

тексты протоколов включают в себя большое количество глаголов в форме перфекта, а такой временной категории в русском языке нет. Нам стало интересно, отражается ли это в различиях между значениями языковых версий текстов и возникают ли различия в значениях из-за различия между языками. Основой для данного анализа служило исследование Михаила Михайлова (2019) о времени в двухсторонних финно-русских (советских) договорах.

Таблица 1: Временные категории в финском и русском языках

	вид глагола	прошедшее время			настояще е время	будущее время
фи	-	плюсквамперфект	имперфект	перфект	X	-
ру	несовершенный	прошедшее несовершенное			X	сложная форма
	совершенный	прошедшее совершенное			-	простая форма

МЕТОДЫ И ИСТОЧНИКИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Анализ текстовых характеристик протоколов выполнен с привлечением и количественных и качественных методов. Структура текста изучена на основе семантического анализа текста путем распознавания разных типов текста на основе работы Верлиха. Лексикографические и синтаксические характеристики протоколов-описаний изучены с помощью корпуса двухсторонних финно-русских (советских) договоров (PEST). Наиболее часто встречающиеся слова, их коллокации выделены с помощью корпусменеджера.

Временной план текста анализируется в основном через глаголы, используемые в тексте по методу, выработанному Михаилом Михайловым (2019). Каждому глаголу присвоена определенная количественная величина (вес), которая отражает его местоположение глаголов на временном отрезке от прошлого (отрицательный вес) до настоящего и будущего (положительный вес).

Таблица 2: Веса глаголов финского и русского языках

вес	финский	русский
-1.5	плюсквамперфект	--
-1	имперфект	прошлое время
-0.5	II причастие (прошлого времени) перфект агентивное причастие	причастие прошлого времени деепричастие прошлого времени
0	имфинитив/нет глагола	
0.5	I причастие (настоящего времени) Е-инфинитив МА-инфинитив	причастие настоящего времени причастие настоящего времени
1	настоящее время	
2	-	будущее время

Мануально исправляемые данные, полученные с анализа, расположены в таблицу ниже:

Таблица 3: соответствие временных весов

-1.5	-1	-0.5	0	0.5	1	фи ру
3	5	8				-1
	1	705	11	17	26	-0.5
	4	138	249	149	482	0
	1	31	35	530	456	0.5
		9	6	10	1153	1
					3	2

Главным предметом исследования являются протоколы-описания между Финляндией и Россией/СССР 1938-2017 годов, включая описания арендованных территорий (1944; 1964). Квантитативный анализ и частично лексический анализ выполнены с помощью субкорпуса протоколов-описаний, являющегося частью главного корпуса финско-русских двухсторонних договоров «PEST» (PEST = Parallel Electronic corpus of State Treaties; Mikhailov, Santalahti, Souma). «PEST» хранится на «Puolukka», сервере отдела языков Университета Тампере. Анализ текстов выполнен с помощью корпусменеджера «Texthammer».

СТРУКТУРА ПРОТОКОЛОВ-ОПИСАНИЙ МЕЖДУ ФИНЛЯНДИЕЙ И СОВЕТСКИМ СОЮЗОМ В ПЕРИОД 1938–1967

Анализ структуры текста выполнялся путем сопоставления разных семантических уровней и текстовых частей протоколов-описаний. Расположение разных текстовых частей показано в таблице 4.

Таблица 4: Расположение текстовых компонентов в протоколах-описаний 1938-1967 годов

год	1938	1940	1944 аренда	1945	1947	1964 аренда	1967 морская граница
часть текста	заголовок	заголовок	заголовок	заголовок	заголовок	заголовок	заголовок
	преамбула (сведение)	преамбула (сведение)	преамбула (сведение)	преамбула (сведение)	преамбула (сведение)	преамбула (сведение)	преамбула (сведение)
	приложения	приложения					
		разделение участков	разделение участков	разделение участков	разделение участков	разделение участков	
					деление работ		
		длина границы	длина границы	длина границы	длина границы	длина границы	
		маркирование границы	маркирование границы	маркирование границы	маркирование границы	маркирование границы	маркирование границы
		данные о карте	данные о карте	данные о карте	данные о карте		
		технические данные	технические данные	технические данные	технические данные	технические данные	
						данные о карте	
						деление работ	
						приложения	
		термины	термины	термины	термины	термины	
	описание границы	описание границы	описание границы	описание границы	описание границы	описание границы	описание границы
		термины					
				отдельно составленные документы	отдельно составленные документы		
							маркирование границы
							технические данные
							данные о карте
							деление работ
приложения	приложения	приложения	приложения	приложения		приложения	
	вступление в силу	вступление в силу	вступление в силу	вступление в силу	вступление в силу	вступление в силу	
заключение	заключение	заключение	заключение	заключение	заключение	заключение	

При сравнении структурных компонентов протоколов-описаний 1938–1967 годов обнаруживается единообразие этой группы текстов. Самый первый из документов, общий протокол 1938 года, отличается самым маленьким количеством текстовых компонентов, а протоколы 1940–1947 годов имеют почти одинаковую структуру и части текста совпадают местами дословно. Примечателен тот факт, что протокол-описание арендованного района Порккала-Удд от 1944 года не отличается от протоколов, описывающих прохождение государственной границы от этого же периода, а протокол-описание арендованной части Саймейского канала от 1964 года имеет отличную от предыдущих протоколов структуру. Самый короткий – протокол-описание морской границы 1967 года, хотя в нем находятся в основном те же текстовые стадии, как и в предыдущих протоколах 1940–1964 годов.

ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЕ ЧЕРТЫ И СИНТАКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОТОКОЛОВ-ОПИСАНИЙ МЕЖДУ ФИНЛЯНДИЕЙ И СОВЕТСКИМ СОЮЗОМ В ПЕРИОД 1938–1967

Каждый из протоколов-описаний 1938–1967 годов включает в себе текстовый компонент в самом начале текста, который мы в данной работе дали название «преамбула-сведение», отличающий протоколы-описания от остальных двухсторонних договоров между Финляндией и Россией (СССР). В этой конструкции используется глагол свидетельствует либо констатирует с коллокатом настоящим. Данное предложение отражает функцию протоколов, которая, с точки зрения прагматической теории речевых актов связана с репрезентативами, а не с директивами и комиссивами, как характерно для договоров. Анализ всего корпуса финско-русских межгосударственных договоров выявляет, что эти лексикографические элементы соединяют протоколы с другими текстами низшего иерархического уровня межгосударственных текстов – нотами. Другие лексические и грамматические особенности, отличающие протоколы-описания от остальных двухсторонних договоров между Финляндией и Россией (СССР) связаны с технической характеристикой протоколов. В приложение вычислены самые часто-употребляемые слова и N-граммы на основе анализа субкорпуса. Лексика протоколов связана с техническим описанием границы, а лексика, характерная для договоров, проявляется реже, чем в других текстах целого корпуса финно-русских (советских) межгосударственных договоров при подобном анализе. С лексической точки зрения протоколы-описания представляют

собой описательный текстовый тип, выделенный Эгоном Верлихом (1983). Этот тип является нехарактерным для договоров.

ВРЕМЕННОЙ ПЛАН ТЕКСТА

Анализ временного плана протоколов-описаний 1940–1967 годов¹ показывает, что доминирующее время в протоколах находится в настоящем (таблица 5). Так как текстовый часть описания границы составляет собой самую объёмную часть текстов, мы рассматривали отдельно дистрибуцию весов в части описания границы и в тексте вне описания (таблицы 6 и 7). Данное разделение демонстрирует, что часть текста вне описания границы более ориентирована к прошлому, чем описание, и в ней использован более широкий спектр весов.

Диаграмма 1. Дистрибуция весов в протоколах-описаниях 1940–1967 годов²

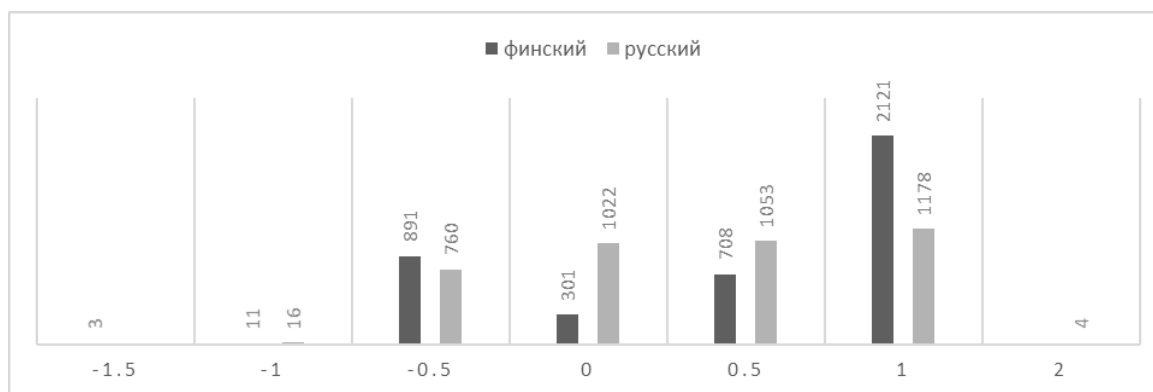

Диаграмма 2: веса в стадии описании границы

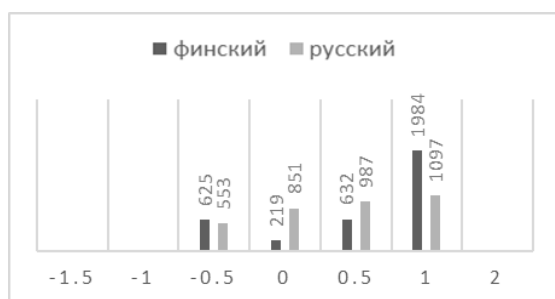
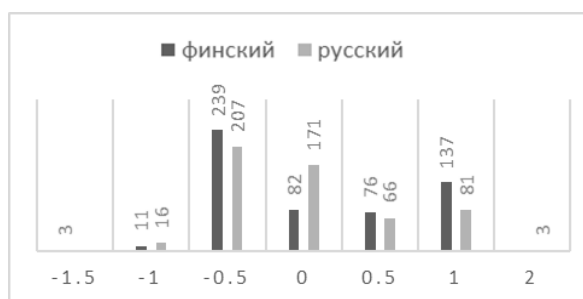

Диаграмма 3: веса вне стадии описании границы

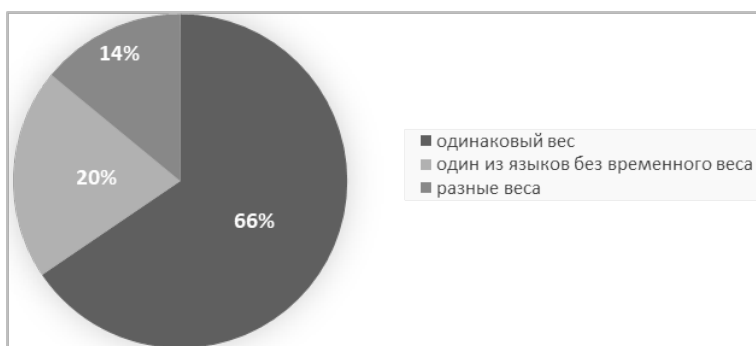
Разница между финскими и русскими языковыми версиями протоколов небольшая, но сравнение весов между языками показывает, что финский текст находится больше в

¹ исключая протокол 1945 года

² исключая протокол 1945 года

настоящем, чем русский. Для более подробного анализа мы рассмотрели отдельно случаи, в который один из языков получал вес 0, когда другой получал позитивный либо негативный вес ($\neq 0$), что составило 20% из всех случаев. 94% из этих случаев таковы, где финский текст получает ненулевой вес ($\text{вес} \neq 0$), а русский нет ($\text{вес} = 0$). В большинстве случаев это объясняется тем, что в русском языке экзистенциальные предложения часто выражаются без глагола, а в других случаях в русском тексте глагол, выражающий время, пропущен либо заменен безглагольной конструкцией.

Диаграмма 4: разницы в весах на временном плане

Случай, где языковые версии текста получали разные веса, составляют 14% всего материала. В большинстве случаев (85%) оба веса либо позитивные либо негативные, а остальные 15% отражают различия в точке зрения на события в отношении ко времени текста, расположив события в прошлом либо в настоящем, но эти различия несущественны.

Употребляемые в настоящем протоколе специальные обозначения надлежит понимать в следующем смысле:

Tässä pöytäkirjassa **käytetyt** erikoisnimitykset on käsitettävä seuraavasti:

(rajankuvaus 1940)

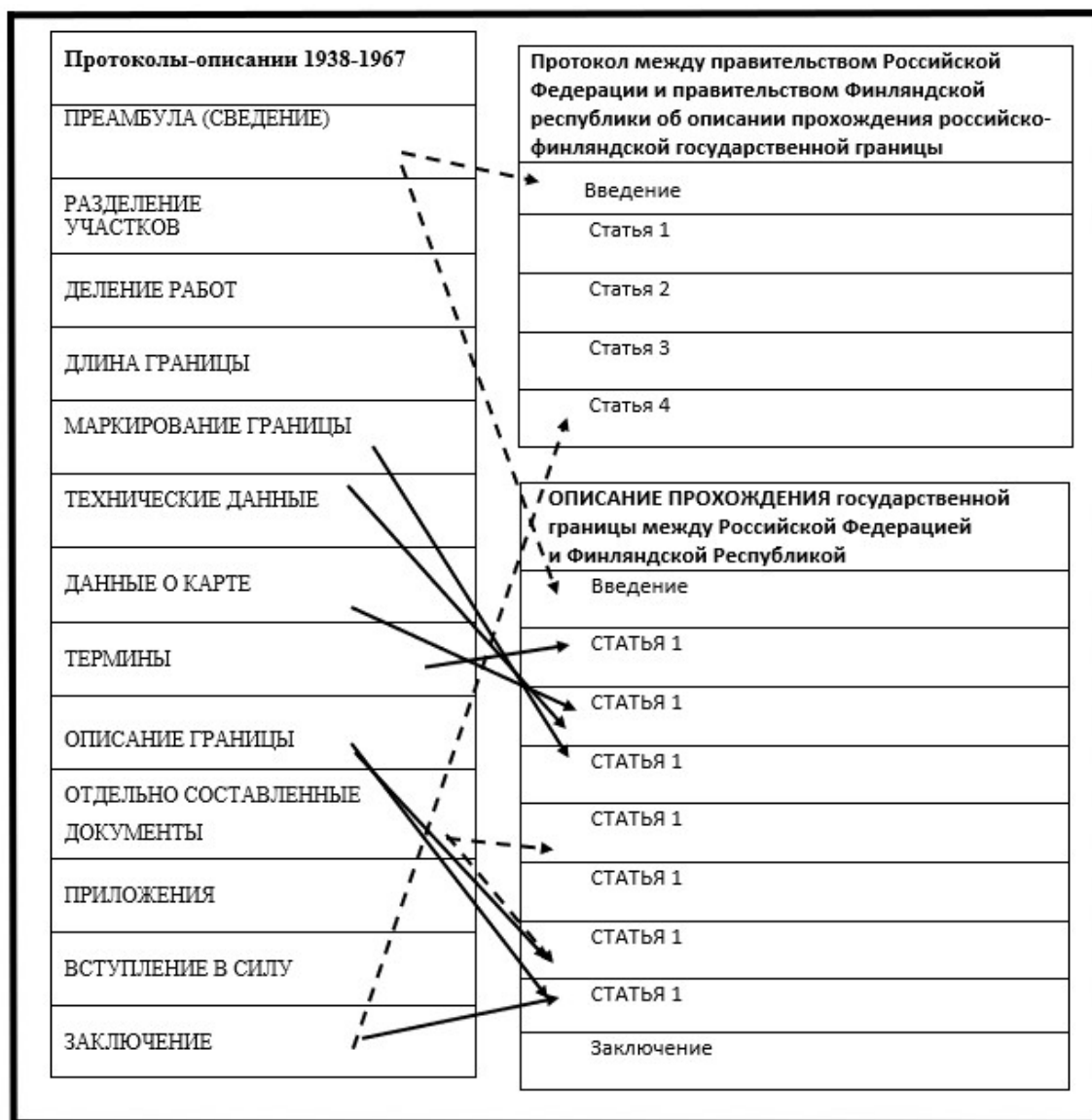
Сравнение между языками показало также мало отличий из-за различий языков. Будущее время мало используется в протоколах, а перфекту и плюсквамперфекту в русских текстах соответствует конструкция с причастием прошлого времени.

ПРОТОКОЛ МЕЖДУ ФИНЛЯНДИЕЙ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ 2017 ГОДА В КОНТИНУУМЕ ДЕМАРКАЦИОННЫЙ ДОКУМЕНТОВ

Протокол между Российской Федерации и Финляндской республики о прохождении государственной границы с 2017 года ярко отличается от предыдущих протоколов.

Многие из текстовых частей, типичных для протоколов 1940-1967 годов, в последнем протоколе переложены в приложение протокола.

Схема 1: Перемещение текстовых компонентов протоколов-описаний в протоколе 2017 года

Сам протокол отличается от протоколов-описаний еще и тем, что в нем присутствует характерный для договоров введение вместо «преамбулу-сведения» характерной для предыдущих протоколов. Типичные для лексики предыдущих протоколов технические компоненты в документе 2017 года отсутствуют и в тексте прибавлены компоненты, которых в предыдущих документах нет. На временном плане приближение к более

типичной форме международного договора отражен использованием будущего времени.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В результате проведения исследования были получены следующие выводы.

Протоколы-описания 1938–1967 годов составляют собой относительно единообразную группу текстов. Особенно схожи протоколы-описания 1940–1947 годов, в том числе, протокол-описание арендованного района Порккала-Удд от 1944 года.

Введение протоколов-описаний состоит из стадии, которому мы в данной работе дали название «преамбула-сведение», отличающее их от остальных двухсторонних договоров между Финляндией и Россией (СССР). Данное предложение отражает функцию протоколов, которая, с точки зрения прагматической теории речевых актов связана с описывающим иллокутивным типом. Эта лексикографическая черта приближает протоколы к нотам, которые также можно считать текстами низшего иерархического уровня. Другие лексические и грамматические характеристики, отличающие протоколы-описания от остальных двухсторонних договоров между Финляндией и Россией (СССР), связаны с технической характеристикой протоколов, относящей протоколы к описательному текстовому типу, нехарактерному для договоров.

Временные показатели в текстах протоколов-описаний также указывают на необычность этих документов в контексте международных договоров. Договоры, как правило, принадлежат к регулирующему текстовому типу, в основном регулируют будущие действия и события и таким образом представляют собой тексты в будущем времени, а в протоколах-описаниях мало встречается будущее время. Наоборот, прошедшее время, характеризующее текстовый тип повествования, нетипичное для договоров, часто встречается в протоколах. Сравнение между частями текста также показало, что компонент "описание границы" отличается от остального текста тем, что он располагается больше в настоящем времени, а прошлого и будущего в этом компоненте протоколов не встречается. Между финскими и русскими версиями разница небольшая, но финский текст находится больше в настоящем времени, и он сильнее связан со временем текста.

Протокол 2017 года больше похож на типичный международный договора, чем протоколы-описания 1938–1967 годов. Сравнение его с более ранними документами показывает, что многие текстовые части, характерные для протоколов 1940-1967 годов, в последнем протоколе перемещены в приложения протокола. Сам протокол отличается от протоколов-описаний еще и тем, что в нем вместо «параграфа-сведения», обычного для протоколов-описаний, в нем присутствует компонент «параграф-соглашение» часто встречающийся в договорах. Во временном плане приближение к форме международного договора отражено в использовании будущего времени. Это приближение объясняется, с одной стороны тенденцией унифицировать межгосударственные договора, а с другой - меняющимся значением протоколов-описаний как документов, определяющих государственные границы. Нужно также учитывать тот контекстуальный фактор, что там, где предыдущие протоколы-описания фиксировали снова определенную границу, то цель протокола 2017 года – подтвердить прохождение уже определенной границы и в нем даже дважды отмечается неизменность нахождения линии границы.